„Cud nad Wisłą”
13-25. 08.1920 r.

Wojna polsko-bolszewicka
(1919-1921).

Wystawa on-line „Cud nad Wisłą” 13-25.08.1920 r. została przygotowana w związku z obchodami 100. rocznicy tego wydarzenia.
Zawiera kalendarium obrazujące przebieg wojny polsko bolszewickiej 1919-1921. Zilustrowana została za pomocą materiałów bibliotecznych dostępnych w Filii PBW w Kluczborku oraz dokumentów zaczerpniętych z biblioteki cyfrowej POLONA.

O niepodległość i granice

O niepodległość i granice : 1914-1921 / wstęp Zbigniew Wójcik, noty historyczne Andrzej Friszke. - Warszawa : "Editions Spotkania", 1990. - 263, [1] s. : gł. faks., fot., mapa, portr. ; 27 cm. – ISBN 83-85195-01-7

O niepodległość i granice

Walka o granice wschodnie Polski w latach 1918-1921 / Antoni Czubiński . - Opole : Instytut Śląski, 1993. - 313, [2] s. ; 24 cm.

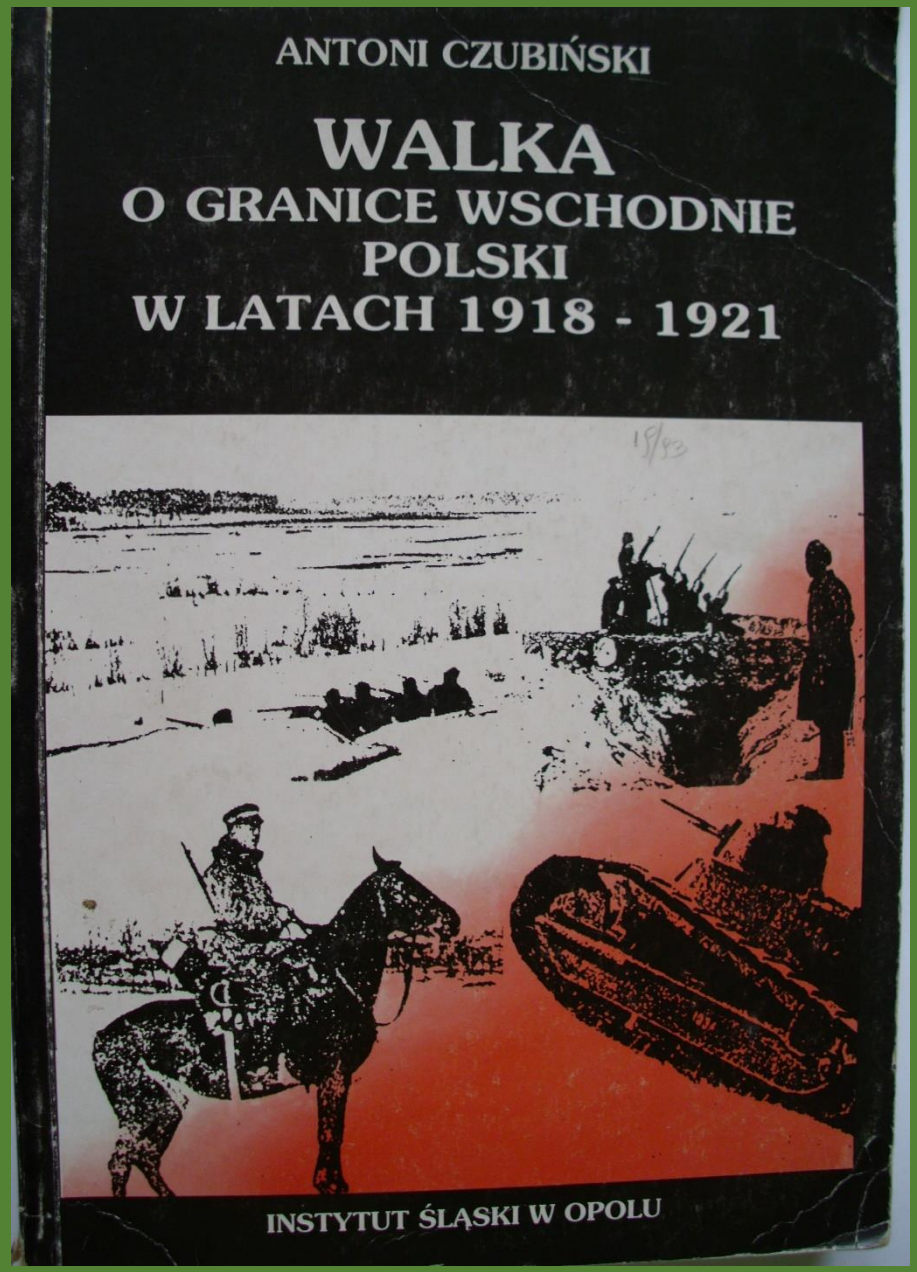

O niepodległość i granice

Powrót na mapę Europy / Janusz Osica . - Warszawa : Wydawnictwa Szkolne i Pedagogiczne, 1989. - 294, [2] s. : il., fot., mapy, portr. ; 19 cm. - ISBN 83-02-03081-3

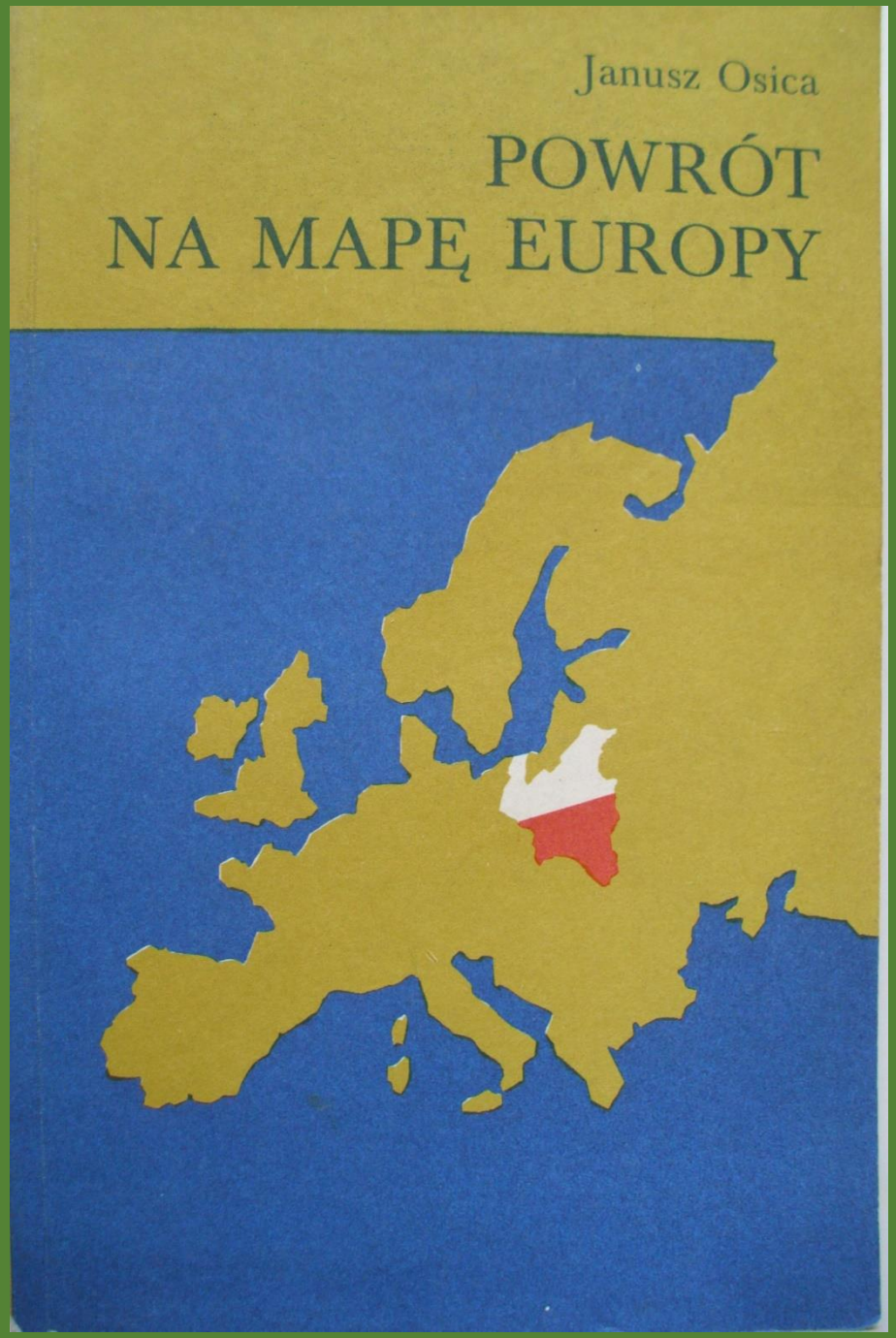

O niepodległość i granice

Działania wstępne w wojnie polsko-rosyjskiej 1918-1920 / Przybylski Adam . - Warszawa : Wojsk. Inst. Nauk.-Wydawn., 1928. - [1], 29 s., 1 mapa ; 23 cm.

Źródło: https://polona.pl/search/?query=przybylski_dzia%C5%82ania&filters=public:1

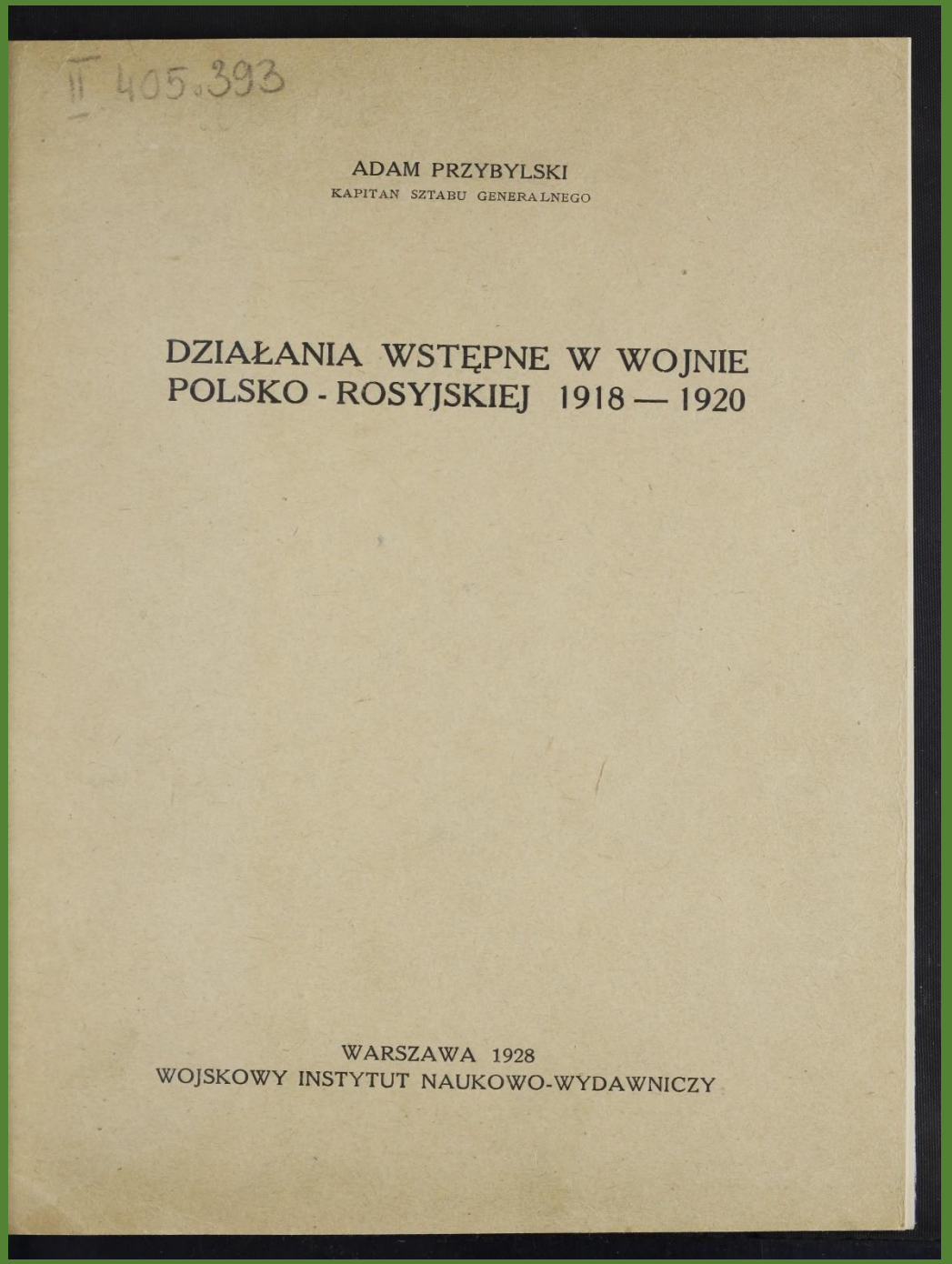

1918 r. - propaganda

Druk ulotny

Obywatele! [Inc.:] Warszawa pełna uchodźców z Białej Rusi. Bolszewicy idą nieubłaganym krokiem naprzód, a Niemcy im grunt przygotowują [...] / Grono Patriotów. - [S.l. : s.n., 1918] ([s.l. : s.n.]). - [1] k. ; 26x15 cm

Źródło: https://polona.pl/item/obywatele-inc-warszawa-pelna-uchodzcow-z-bialej-rusi-bolszewicy-ida-nieublaganym,NDg3NTc4MTQ/0/#info:metadata

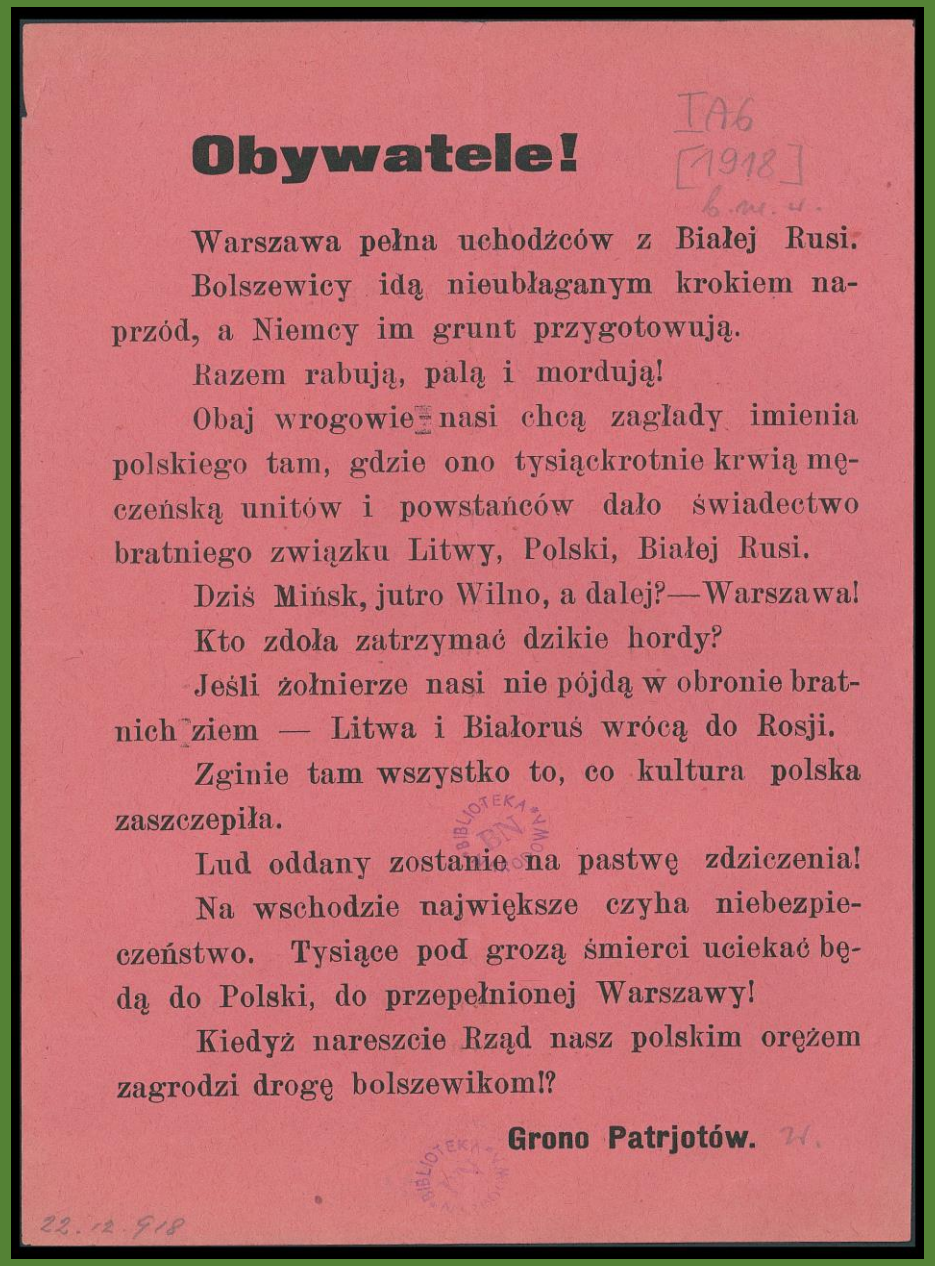

Obywatele!

Warszawa pełna uchodźców z Białej Rusi.

Bolszewicy idą nieubłaganym krokiem naprzód, a Niemcy im grunt przygotowują.

Razem rabują, palą i mordują!

Obaj wrogowie nasi chcą zagłady imienia polskiego tam, gdzie ono tysiąckrotnie krwią męczeńską unitów i powstańców dało świadectwo bratniego związku Litwy, Polski, Białej Rusi.

Dziś Mińsk, jutro Wilno, a dalej?—Warszawa!

Kto zdoła zatrzymać dzikie hordy?

Jeśli żołnierze nasi nie pójdą w obronie bratnich ziem — Litwa i Białoruś wrócą do Rosji.

Zginie tam wszystko to, co kultura polska zaszczepiła.

Lud oddany zostanie na pastwę zdziczenia!

Na wschodzie największe czyha niebezpieczeństwo. Tysiące pod grozą śmierci uciekać będą do Polski, do przepełnionej Warszawy!

Kiedyż nareszcie Rząd nasz polskim orężem zagrodzi drogę bolszewikom!?

Grono Patrjotów.

IA6 [1918] b.m.w.

22.12.918

Działania w 1919 r.

1919

- **5 stycznia -** Armia Czerwona zajęła Wilno.
- **14 lutego -** Początek wojny polsko-sowieckiej. Pierwsze starcia oddziałów Wojska Polskiego i Armii Czerwonej na Białorusi i Polesiu.
- **5 marca -** Wojska polskie zajęły Pińsk.
- **16 kwietnia -** Początek ofensywy polskiej na Wileńszczyznę.
- **21 kwietnia -** Po zaciętych trzydniowych walkach z Armią Czerwoną wojska polskie zajęły Wilno.
- **22 kwietnia -** Naczelnik Państwa Józef Piłsudski wydał odezwę "Do Mieszkańców byłego Wielkiego Księstwa Litewskiego".

Źródło: https://dzieje.pl/aktualnosci/kalendarium-wojny-polsko-sowieckiej-1920-r

Działania w 1919 r. - propaganda

Druk ulotny

Z czem idą bolszewicy! [Inc.:] Gazeta moskiewska "Izwiestja" ogłasza następujący ustęp z rozkazu Trockiego do wojsk bolszewickich: "Konieczna jest najbezwzględniejsza walka z całą ludnością polską drogą stopniowego jej wytępienia [...]. /Polska. Rada Obrony Państwa. Armia Ochotnicza. - [Lwów : s.n., 1919] ([s.n. : s.n.]). - [1] k. ; 96x58 cm

Źródło: https://polona.pl/item/z-czem-ida-bolszewicy-inc-gazeta-moskiewska-izwiestja-oglasza-nastepujacy-ustep-z,NzQ1NDQyNjE/

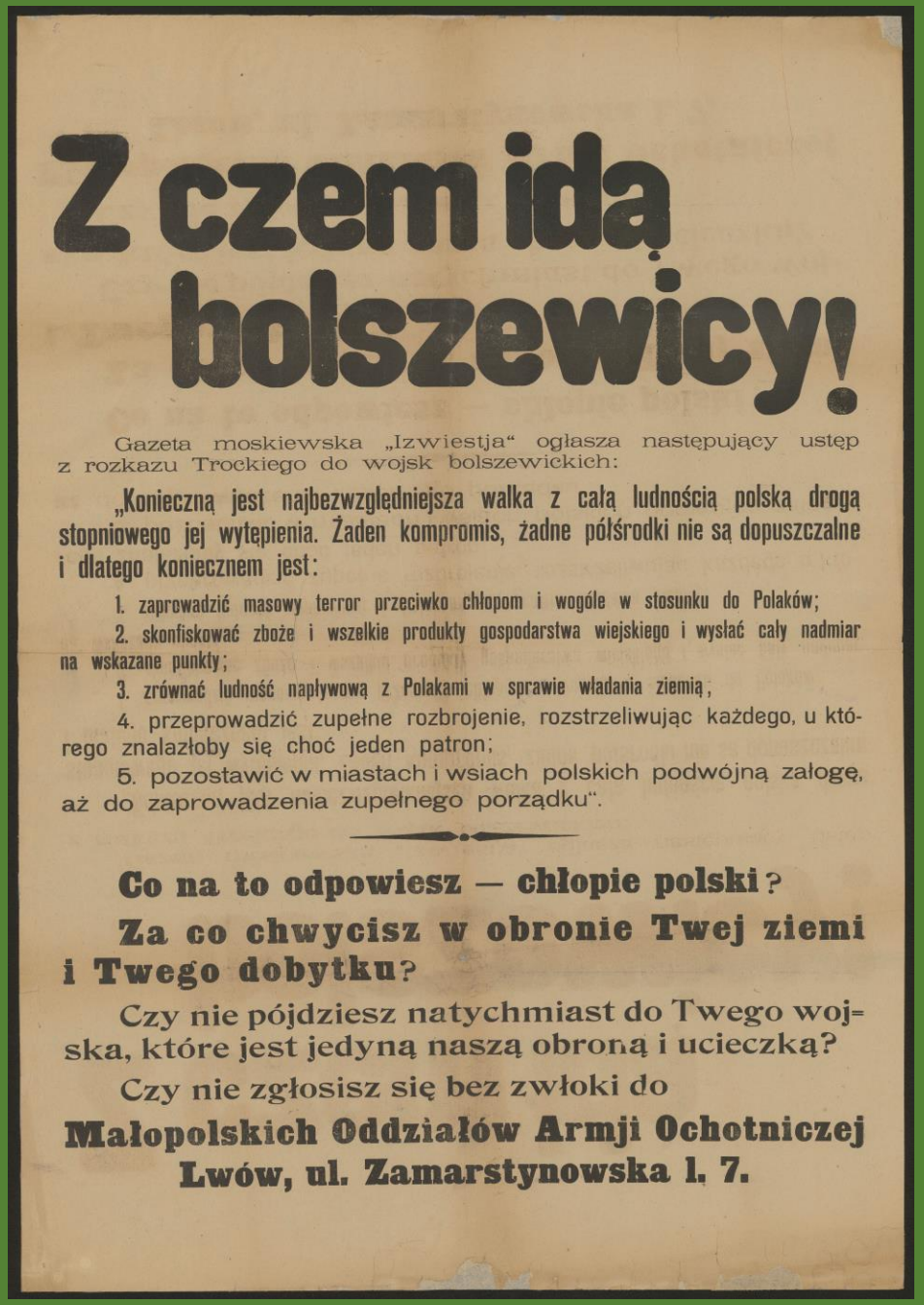

Z czem idą bolszewicy!

Gazeta moskiewska „Izwiestja“ ogłasza następujący ustęp z rozkazu Trockiego do wojsk bolszewickich:

„Konieczną jest najbezwzględniejsza walka z całą ludnością polską drogą stopniowego jej wytępienia. Żaden kompromis, żadne półśrodki nie są dopuszczalne i dlatego koniecznem jest:

1. zaprowadzić masowy terror przeciwko chłopom i wogóle w stosunku do Polaków;
2. skonfiskować zboże i wszelkie produkty gospodarstwa wiejskiego i wysłać cały nadmiar na wskazane punkty;
3. zrównać ludność napływową z Polakami w sprawie władania ziemią;
4. przeprowadzić zupełne rozbrojenie, rozstrzeliwując każdego, u którego znalazłoby się choć jeden patron;
5. pozostawić w miastach i wsiach polskich podwójną załogę, aż do zaprowadzenia zupełnego porządku“.

Co na to odpowiesz — chłopie polski?

Za co chwycisz w obronie Twej ziemi i Twego dobytku?

Czy nie pójdziesz natychmiast do Twego wojska, które jest jedyną naszą obroną i ucieczką?

Czy nie zgłosisz się bez zwłoki do

Małopolskich Oddziałów Armji Ochotniczej
Lwów, ul. Zamarstynowska l. 7.

Działania w 1919 r.

- **29 kwietnia -** Sejm Ustawodawczy uchwalił włączenie ziemi wileńskiej do Polski.
- **18 maja -** Początek polskiej ofensywy w Galicji Wschodniej.
- **24 maja -** Umowa o współpracy wojskowej między rządem RP i Dyrektoriatem Ukraińskiej Republiki Ludowej.
- **25 czerwca -** Rada Najwyższa Konferencji Pokojowej w Paryżu upoważniła Polskę do zorganizowania tymczasowej administracji wojskowej w Galicji Wschodniej po rzekę Zbrucz.
- **22 lipca-** Rozpoczęły się tajne rokowania polsko-sowieckie w Białowieży (22-29 VII).
- **8 sierpnia -** Wojska polskie zajęły Mińsk.
- **14 sierpnia -** WP zajęło linię Wilno-Baranowicze-Sarny-Równe.

Źródło: https://dzieje.pl/aktualnosci/kalendarium-wojny-polsko-sowieckiej-1920-r

Działania w 1919 r. - propaganda

Druki ulotne 1919 r.

Źródło: polona.pl

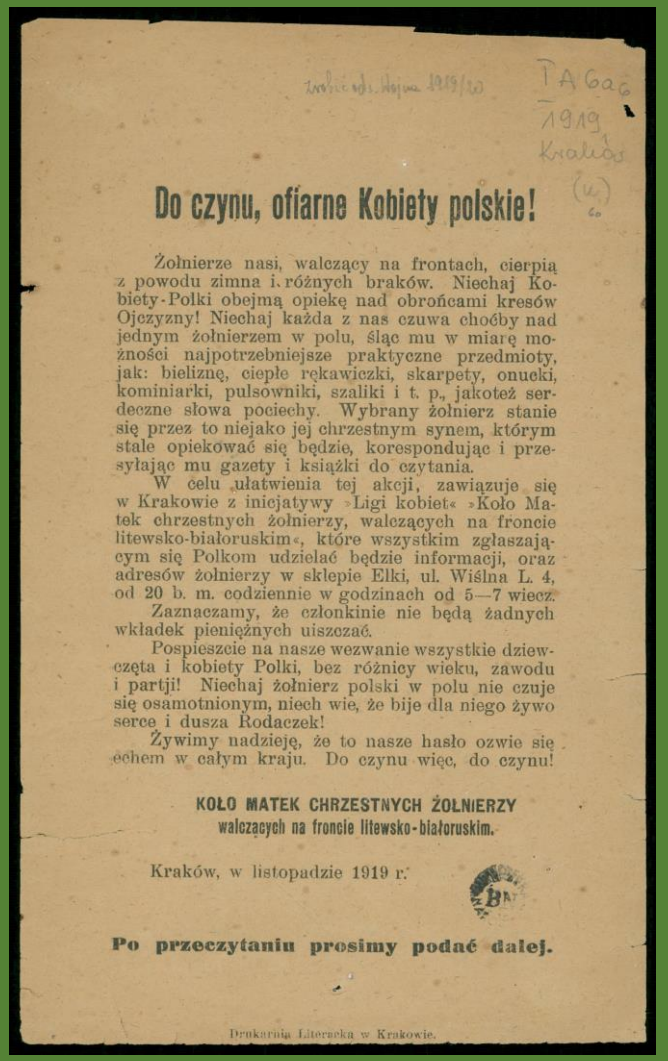

Do czynu, ofiarne Kobiety polskie!

Żołnierze nasi, walczący na frontach, cierpią z powodu zimna i różnych braków. Niechaj Kobiety-Polki obejmą opiekę nad obrońcami kresów Ojczyzny! Niechaj każda z nas czuwa choćby nad jednym żołnierzem w polu, śląc mu w miarę możności najpotrzebniejsze praktyczne przedmioty, jak: bieliznę, ciepłe rękawiczki, skarpety, onuce, kominiarki, pulsowniki, szaliki i t. p., jakoteż serdeczne słowa pociechy. Wybrany żołnierz stanie się przez to niejako jej chrzestnym synem, którym stale opiekować się będzie, korespondując i przesyłając mu gazety i książki do czytania.

W celu ułatwienia tej akcji, zawiązuje się w Krakowie z inicjatywy »Ligi kobiet« »Koło Matek chrzestnych żołnierzy, walczących na froncie litewsko-białoruskim«, które wszystkim zgłaszającym się Polkom udzielać będzie informacji, oraz adresów żołnierzy w sklepie Elki, ul. Wiślna L. 4, od 20 b. m. codziennie w godzinach od 5—7 wiecz.

Zaznaczamy, że członkinie nie będą żadnych wkładek pieniężnych uiszczać.

Pospieszcie na nasze wezwanie wszystkie dziewczęta i kobiety Polki, bez różnicy wieku, zawodu i partji! Niechaj żołnierz polski w polu nie czuje się osamotnionym, niech wie, że bije dla niego żywo serce i dusza Rodaczek!

Żywimy nadzieję, że to nasze hasło ozwie się echem w całym kraju. Do czynu więc, do czynu!

KOŁO MATEK CHRZESTNYCH ŻOŁNIERZY
walczących na froncie litewsko-białoruskim.

Kraków, w listopadzie 1919 r.

Po przeczytaniu prosimy podać dalej.

Drukarnia Literacka w Krakowie.

Działania w 1919 r.

- **1 września -** Układ o rozejmie i linii demarkacyjnej pomiędzy Polską a Dyrektoriatem Ukraińskiej Republiki Ludowej.
- **10 września -** WP zajęły Borysów.
- **21 listopada -** Rada Najwyższa Konferencji Pokojowej w Paryżu przyznała Polsce 25-letni mandat nad Galicją Wschodnią pod nadzorem Ligi Narodów.
- **30 grudnia -** Podpisane zostało polsko-łotewskie porozumienie wojskowe dotyczące wspólnej akcji zaczepnej przeciwko Armii Czerwonej w Łatgalii – dawnych Inflantach Polskich.

Źródło: https://dzieje.pl/aktualnosci/kalendarium-wojny-polsko-sowieckiej-1920-r

Działania w 1919 r.

Cichym bohaterem wiktorii warszawskiej był **Jan Kowalewski** (ur. 24 października 1892 w Łodzi, zm. 31 października 1965 w Londynie) – podpułkownik dyplomowany piechoty Wojska Polskiego, matematyk, lingwista i kryptolog, wieloletni oficer Oddziału II Sztabu Głównego, który złamał we wrześniu 1919 r. szyfry Armii Czerwonej. Dzięki znajomości planów i rozkazów strony rosyjskiej i umiejętności wykorzystania tej wiedzy przez polskie dowództwo udał się manewr polskiej kontrofensywy.

Źródło: https://pl.wikipedia.org/wiki/Jan_Kowalewski

Działania w 1920 r.

- **Styczeń -** Zdobycie Dyneburga przez wojska polskie.
- **10 marca -** Głównodowodzący sił zbrojnych Rosji Sowieckiej Siergiej Kamieniew zatwierdził plan uderzenia na Zachód przez Polskę.
- **21 kwietnia -** W Warszawie rząd polski podpisał umowę sojuszniczą z Semenem Petlurą.
- **24 kwietnia -** Podpisano konwencję wojskową pomiędzy Polską i reprezentującym Ukraińską Republikę Ludową Semenem Petlurą, dotyczącą ścisłej współpracy militarnej w wojnie z Rosją Sowiecką.
- **25 kwietnia -** Początek ofensywy wojsk polskich na Ukrainie, tzw. wyprawy kijowskiej.
- **7 maja -** 3 Armia dowodzona przez gen. Edwarda Rydza-Śmigłego zajęła Kijów.
- **14 maja -** Front Zachodni pod dowództwem Michaiła Tuchaczewskiego rozpoczął sowiecką ofensywę na Białorusi.

Źródło: https://dzieje.pl/aktualnosci/kalendarium-wojny-polsko-sowieckiej-1920-r

Działania w 1920 r. - propaganda

Druk ulotny

Rodacy! [Inc.:] Na kraj nasz idą hordy bolszewików. Dla ludzi niosą one śmierć i niewolę. Dla chat naszych i dobytku zniszczenie [...]. - [S.l. : s.n., 1920] (Warszawa : P. Szwede). - [1] k. ; 23x15 cm

Źródło: https://polona.pl/item/rodacy-inc-na-kraj-nasz-ida-hordy-bolszewikow-dla-ludzi-niosa-one-smierc-i-niewole,NjY5NjIyODk/0/#info:metadata

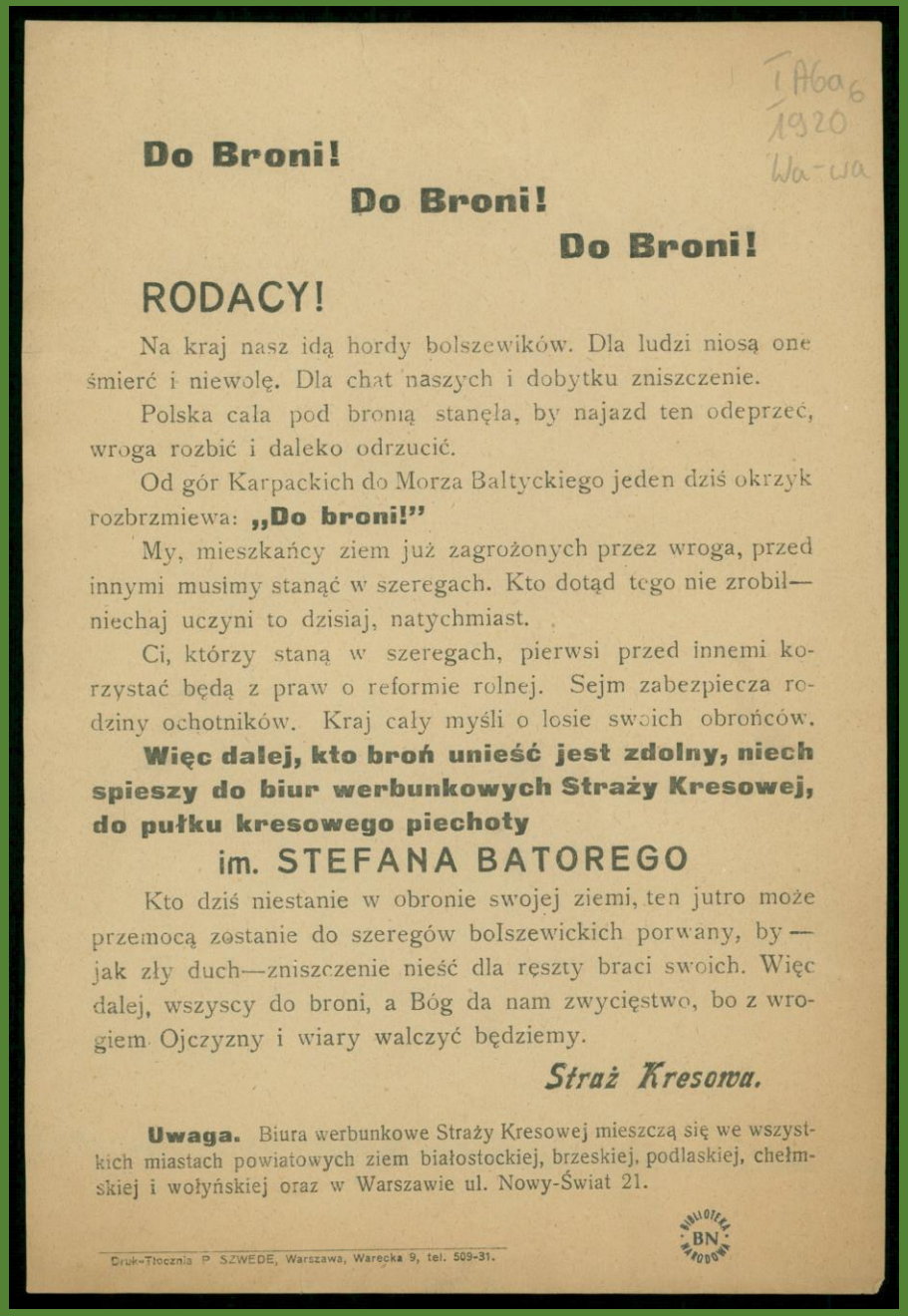

I A6a 6
1920
Wa-wa

Do Broni!

Do Broni!

Do Broni!

RODACY!

Na kraj nasz idą hordy bolszewików. Dla ludzi niosą one śmierć i niewolę. Dla chat naszych i dobytku zniszczenie.

Polska cała pod bronią stanęła, by najazd ten odeprzeć, wroga rozbić i daleko odrzucić.

Od gór Karpackich do Morza Baltyckiego jeden dziś okrzyk rozbrzmiewa: **„Do broni!"**

My, mieszkańcy ziem już zagrożonych przez wroga, przed innymi musimy stanąć w szeregach. Kto dotąd tego nie zrobił— niechaj uczyni to dzisiaj, natychmiast.

Ci, którzy staną w szeregach, pierwsi przed innemi korzystać będą z praw o reformie rolnej. Sejm zabezpiecza rodziny ochotników. Kraj cały myśli o losie swoich obrońców.

Więc dalej, kto broń unieść jest zdolny, niech spieszy do biur werbunkowych Straży Kresowej, do pułku kresowego piechoty

im. STEFANA BATOREGO

Kto dziś niestanie w obronie swojej ziemi, ten jutro może przemocą zostanie do szeregów bolszewickich porwany, by— jak zły duch—zniszczenie nieść dla reszty braci swoich. Więc dalej, wszyscy do broni, a Bóg da nam zwycięstwo, bo z wrogiem Ojczyzny i wiary walczyć będziemy.

Straż Kresowa.

Uwaga. Biura werbunkowe Straży Kresowej mieszczą się we wszystkich miastach powiatowych ziem białostockiej, brzeskiej, podlaskiej, chełmskiej i wołyńskiej oraz w Warszawie ul. Nowy-Świat 21.

Druk-Tłocznia P. SZWEDE, Warszawa, Warecka 9, tel. 509-31.

BIBLIOTEKA NARODOWA BN

Działania w 1920 r.

Lata walk i zamętu na Ukrainie : 1917-1921 / Stefan Kamiński. - Wyd. 1 powojenne. - Warszawa : "Gryf", 1990. - - 135, [1] s., [1] k. mapa złoż. ; 20 cm.

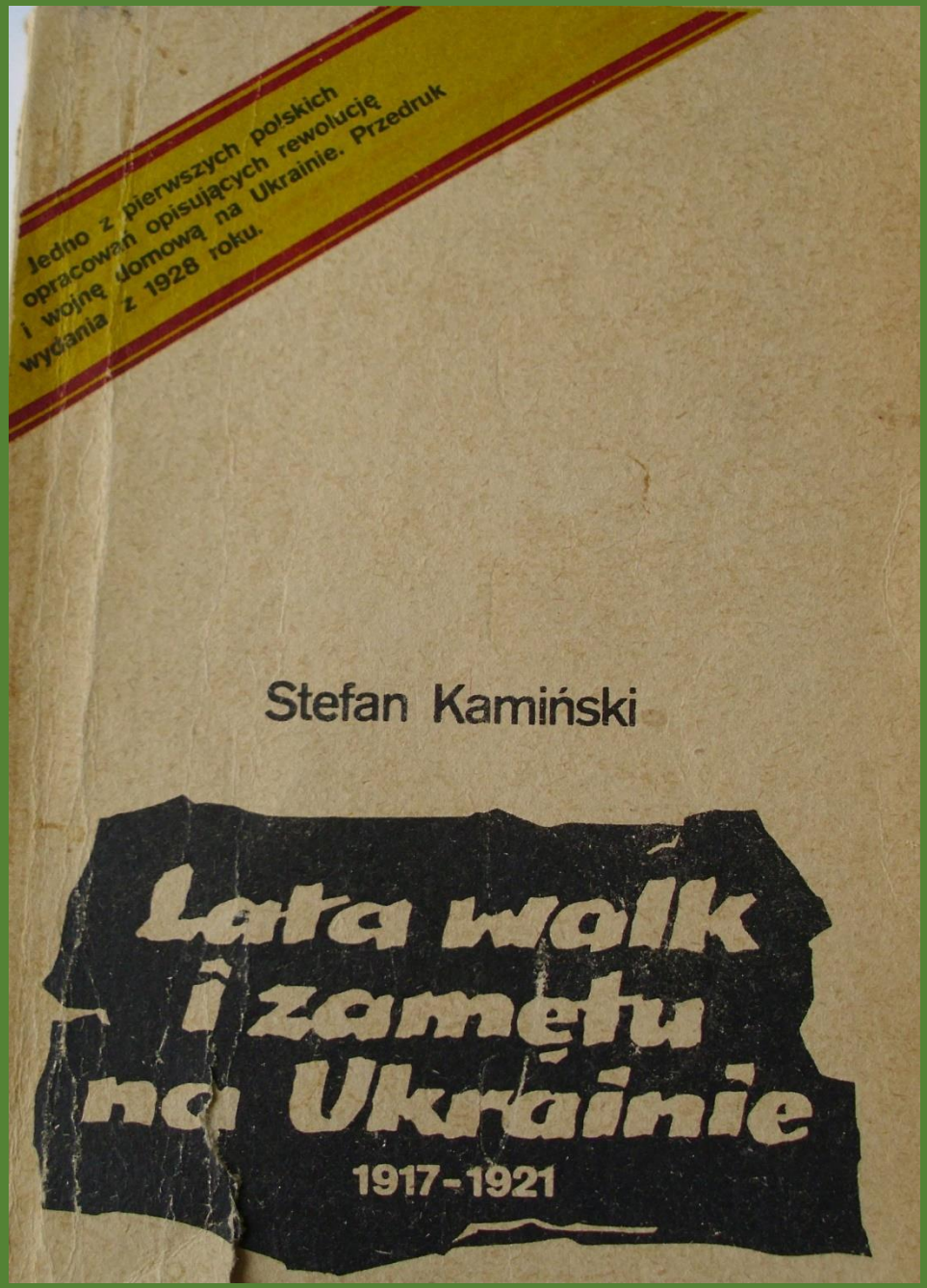

Działania w 1920 r. - propaganda

Plakat

[Plakat] : Najmit petlûra prodak i/k. païny pol'skim panam! - [Miejsce nieznane : wydawca nieznany, 1920] ([miejsce nieznane : drukarz nieznany]). - [1] karta : ilustracje ; 70x50 cm

Źródło: https://polona.pl/search/?query=plakat_najmit_petlura&filters=public:1

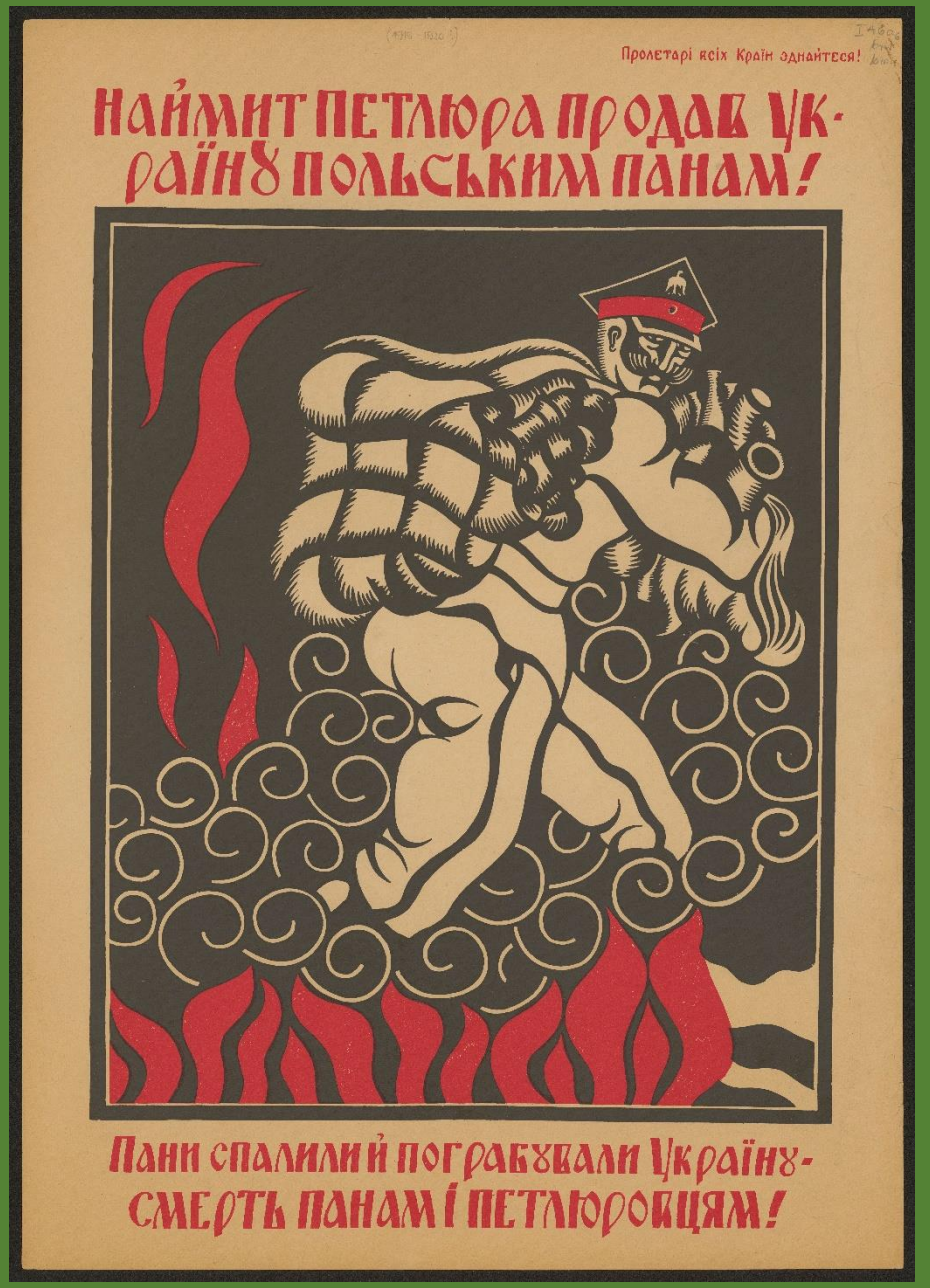

Działania w 1920 r.

Ukraiński sojusznik Polski w wojnie 1920 roku / Zbigniew Karpus // Biuletyn IPN. – 2010, nr 7-8, s. 16-33

KOMENTARZE HISTORYCZNE

ZBIGNIEW KARPUS

UKRAIŃSKI SOJUSZNIK POLSKI W WOJNIE 1920 ROKU

WALKA ODDZIAŁÓW UKRAIŃSKIEJ REPUBLIKI LUDOWEJ U BOKU WOJSKA POLSKIEGO I ICH DALSZE LOSY

Wspólna walka z Armią Czerwoną

Kilka tygodni po odzyskaniu przez Polskę niepodległości, 14 stycznia 1919 r. na Wołyniu doszło do pierwszych starć między oddziałami polskimi a wojskami Ukraińskiej Republiki Ludowej (URL), zwanej także Ukrainą Naddnieprzańską. W ich wyniku Polacy posunęli się na wschód, zajmując w maju tego roku Łuck, Równe, Dębno i Krzemieniec[1]. Walcząc jednocześnie na froncie wschodnim z oddziałami bolszewickimi, wojska ukraińskie z Głównym Atamanem Symonem Petlurą na czele na froncie zachodnim zostały wyparte na Podole. W tej trudnej sytuacji militarnej strona ukraińska zdecydowała się na podpisanie rozejmu z delegatami Naczelnego Dowództwa Wojska Polskiego (NDWP) 16 czerwca 1919 r. we Lwowie. Od tego momentu działania wojenne między oddziałami URL a oddziałami polskimi zostały wstrzymane i w Warszawie rozpoczął się trudny, długotrwały okres rozmów politycznych między przedstawicielami obu stron. Gdy następnie w sierpniu 1919 r. gen. Anton Denikin odmówił uznania niepodległej Ukrainy i wyparł oddziały Petlury na obszar bezpośrednio przyległy do Kamieńca Podolskiego, za którym przebiegał front polski, strona ukraińska zdecydowała się na poszukiwanie bliższych kontaktów z Polską. Rezultatem rokowań było podpisanie 1 września 1919 r. zawieszenia broni między dwiema stronami, a rzeka Zbrucz miała być linią rozgraniczenia ich wojsk[2].

W okresie kilkumiesięcznych walk polsko-ukraińskich na Wołyniu i Podolu, do polskiej niewoli dostało się ponad 2 tys. jeńców. W listopadzie 1919 r. byli oni zgrupowani w następujących obozach jenieckich: Łańcut – 610 osób, Pikulice pod Przemyślem – 699 i Brześć Litewski – 778[3]. Jeden z punktów (piąty) umowy rozejmowej z 1 września określał warunki, na jakich miała odbywać się wymiana jeńców między stroną polską a ukraińską. Jeńcy ukraińscy z polskich obozów mieli być kierowani na tereny kontrolowane jeszcze przez wojska URL. Akcja ta została przerwana jesienią 1919 r.[4], co wynikało z niekorzystnej sytuacji militarnej, w jakiej znalazła się armia URL po klęskach poniesionych w walkach z oddziałami rosyjskimi gen. Denikina.

Na początku grudnia 1919 r. Petlura, opuszczony przez swoich sojuszników – oddziały Zachodnio-Ukraińskiej Republiki Ludowej (Ukraińską Halicką Armię) – z resztkami swej armii przeszedł Zbrucz i znalazł się po stronie Wojska Polskiego. W ocenie strony polskiej front przeszło i następnie zostało rozbrojonych ponad 8 tys. Ukraińców. Pozostała część armii URL, ok. 2 tys. żołnierzy pod dowództwem gen. Michała Omelanowycza-Pawłenki, rozpoczęła tzw. zimowy pochód, kierując się na wschód, na tyły wojsk bolszewickich[5].

Symon Petlura

Po przejściu frontu polskiego oddziały ukraińskie zostały rozbrojone i część żołnierzy odtransportowano do obozu w Łańcucie. Inni przebywali nadal w rejonie Kamieńca Podolskiego. W myśl decyzji polskiego Ministerstwa Spraw Wojskowych z początków stycznia 1920 r., umieszczonych w Łańcucie Ukraińców zaczęto traktować nie jak jeńców wojennych czy internowanych, lecz jako „ochotników wojskowych obcej przynależności państwowej". W Łańcucie złagodzono obowiązujący dotąd rygor obozowy, dopuszczając znaczną autonomię Ukraińców w zakresie swobody ruchu po całym obozie, udzielania urlopów i zezwoleń na wyjazdy służbowe. Strona polska planowała także rozbudowę obozu w Łańcucie, by w krótkim czasie mógł on pomieścić 2 tys. oficerów i 10 tys. kozaków[6]. Decyzje te świadczą o tym, że polskie władze wojskowe jeszcze przed oficjalnym podpisaniem układu dwustronnego zdecydowały się pomóc Petlurze w odbudowie armii URL. Mimo realnej, a nie tylko deklarowanej, pomocy polskiej dla przebywających w Łańcucie Ukraińców, sytuacja sanitarna w tym obozie była zła. W krótkim czasie po przybyciu tam nowych grup internowanych z Podola wybuchła groźna epidemia tyfusu[7]. W tej sytuacji władze polskie zmuszone były zrezygnować z wcześniejszych ambitnych planów i szukać innego miejsca jako bazy odtworzenia jednostek ukraińskich.

---

[1] S. Kamieński, *Lata walki i zamętu na Ukrainie (1917–1921)*, Warszawa 1928, s. 58; Z. Karpus, *Jeńcy i internowani rosyjscy i ukraińscy w Polsce w latach 1918–1924. Z dziejów militarno-politycznych wojny polsko-radzieckiej*, Toruń 1991, s. 67.

[2] J. Kumaniecki, *Po traktacie ryskim. Stosunki polsko-radzieckie 1921–1923*, Warszawa 1971, s. 33; T. Gruziński, *Sprawa ukraińska*, Warszawa 1937, s. 91–94; S. Mikulicz, *Prometeizm w polityce II Rzeczypospolitej*, Warszawa 1971, s. 91; Z. Karpus, *Wschodni sojusznicy Polski w wojnie 1920 roku. Oddziały wojskowe ukraińskie, rosyjskie, kozackie i białoruskie w Polsce w latach 1919–1920*, Toruń 1999, s. 17.

[3] Centralne Archiwum Wojskowe w Warszawie-Rembertowie (dalej: CAW), Oddział IV Naczelnego Dowództwa Wojska Polskiego (dalej: NDWP) (Sekcja Jeńców), teczka 35 a; CAW, Oddział I Sztabu Ministerstwa Spraw Wojskowych (dalej: Oddz. I Sz. MSWojsk.), t. 276, Zestawienie liczbowe jeńców internowanych przebywających w Polsce w listopadzie 1919 r.; Z. Karpus, *op. cit.*, s. 41.

[4] CAW, Oddz. IV NDWP (Sekcja Jeńców), t. 7, Dokumentacja dotycząca [illegible] polską a URL.

[5] M. Omelanovič-Pavlenko, *Zimovyj pochód*, Kališ 1934, s. 12–13; S. Kamieński, *Jeńcy i internowani...*, s. 82–84; P. Wandycz, *Z zagadnień współpracy polsko-ukraińskiej w latach 1919–1920*, „Zeszyty Historyczne" (Paryż) 1967, nr 12, s. 13–14.

[6] CAW, Oddz. I Szt. MSWojsk., t. 99; CAW, Oddz. IV NDWP (Sekcja Jeńców), t. 8, Dokumentacja dotycząca pobytu Ukraińców w Łańcucie w grudniu 1919 r. i styczniu 1920 r.; Z. Karpus, *Jeńcy i internowani...*, s. 68–69.

[7] S. Mikulicz, *op. cit.*, s. 92; L.K., *Ekspozytura MSWojsk. do Spraw Ukraińskich w roku 1920*,

Działania w 1920 r.

- **27 maja -** Kontrofensywa Armii Czerwonej na Ukrainie.
- **10 czerwca -** Armia dowodzona przez gen. Edwarda Rydza-Śmigłego opuściła Kijów i walcząc wycofywała się w kierunku Żytomierza.
- **23 czerwca -** Powołano rząd Władysława Grabskiego.
- **1 lipca -** Sejm wobec zagrożenia sowieckiego powołał Radę Obrony Państwa. W jej skład weszli: Naczelnik Państwa (jako przewodniczący), marszałek Sejmu, 10 posłów wybranych przez Sejm, premier, 3 ministrów wybranych przez rząd oraz 3 przedstawicieli armii wybranych przez Naczelnego Wodza.

Źródło: https://dzieje.pl/aktualnosci/kalendarium-wojny-polsko-sowieckiej-1920-r

Działania w 1920 r. - propaganda

Druk ulotny

Obywatele Rzeczypospolitej! Ojczyzna w potrzebie! [Inc.:] Wrogowie otaczający nas zewsząd skupili wszystkie siły, by zniszczyć wywalczoną krwią i trudem żołnierza polskiego niepodległość naszą [...] : Warszawa, dn. 3 lipca 1920 r. / Józef Piłsudski. - [Warszawa : s.n., 1920] ([s.l. : s.n.]). - [1] k. ; 24x16 cm

Źródło: https://polona.pl/search/?query=ojczyzna_w_potrzebie&filters=public:1

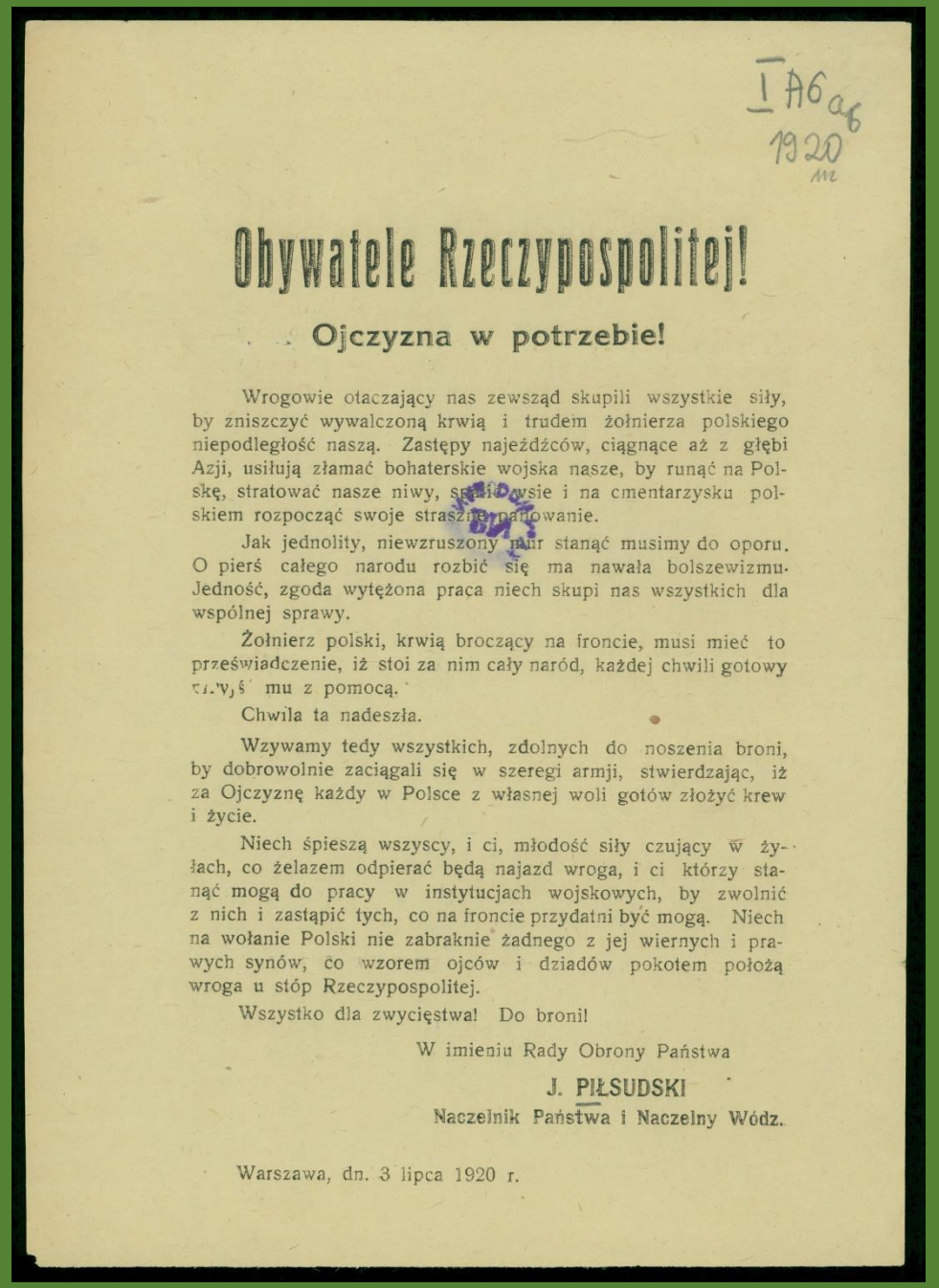

I A6 a6
1920
m

Obywatele Rzeczypospolitej!

Ojczyzna w potrzebie!

Wrogowie otaczający nas zewsząd skupili wszystkie siły, by zniszczyć wywalczoną krwią i trudem żołnierza polskiego niepodległość naszą. Zastępy najeźdźców, ciągnące aż z głębi Azji, usiłują złamać bohaterskie wojska nasze, by runąć na Polskę, stratować nasze niwy, spalić wsie i na cmentarzysku polskiem rozpocząć swoje straszne panowanie.

Jak jednolity, niewzruszony mur stanąć musimy do oporu. O pierś całego narodu rozbić się ma nawała bolszewizmu. Jedność, zgoda wytężona praca niech skupi nas wszystkich dla wspólnej sprawy.

Żołnierz polski, krwią broczący na froncie, musi mieć to przeświadczenie, iż stoi za nim cały naród, każdej chwili gotowy [illegible] mu z pomocą.

Chwila ta nadeszła.

Wzywamy tedy wszystkich, zdolnych do noszenia broni, by dobrowolnie zaciągali się w szeregi armji, stwierdzając, iż za Ojczyznę każdy w Polsce z własnej woli gotów złożyć krew i życie.

Niech śpieszą wszyscy, i ci, młodość siły czujący w żyłach, co żelazem odpierać będą najazd wroga, i ci którzy stanąć mogą do pracy w instytucjach wojskowych, by zwolnić z nich i zastąpić tych, co na froncie przydatni być mogą. Niech na wołanie Polski nie zabraknie żadnego z jej wiernych i prawych synów, co wzorem ojców i dziadów pokotem położą wroga u stóp Rzeczypospolitej.

Wszystko dla zwycięstwa! Do broni!

W imieniu Rady Obrony Państwa

J. PIŁSUDSKI

Naczelnik Państwa i Naczelny Wódz.

Warszawa, dn. 3 lipca 1920 r.

Działania w 1920 r. - propaganda

Grafika

Józef Piłsudski / Władysław Skoczylas. - Toruń : "Sztuka", [ca 1920]. - 1 graf. : litogr. barw. ; kompoz. 35,4x29 cm., z napisami 38x29 cm

Źródło: https://polona.pl/item/jozef-pilsudski,MzQ0NTc2/0/#info:metadata

Działania w 1920 r.

- **4 lipca -** Generalna kontrofensywa Armii Czerwonej na Białorusi: w wyniku przerwania polskich linii obronnych nad Autą i Berezyną nastąpił odwrót wojsk polskich na całym froncie.
- **5 lipca -** Rada Obrony Państwa wystosowała apel do obradującej w Spa konferencji Rady Najwyższej Ententy o udzielenie Polsce pomocy.
- **9 lipca -** WP opuściły Płoskirów.
- **10 lipca -** W Spa podpisany został układ pomiędzy państwami Ententy a Polską, która zobowiązała się do podjęcia rokowań i podpisania rozejmu z Rosją Sowiecką. Wojska polskie miały się cofnąć za tzw. linię Curzona, biegnącą wzdłuż Bugu.
- Armia Czerwona zajęła Bobrujsk.
- **11 lipca -** Armia Czerwona zajęła Mińsk.

Źródło: https://dzieje.pl/aktualnosci/kalendarium-wojny-polsko-sowieckiej-1920-r

Działania w 1920 r. - propaganda

Druk ulotny

Djabeł, śmierć i bolszewik radzą, czy rady Panu Bogu dadzą. - Kraków : nakładem Sekcji II K.O.P. 1920 ([Kraków] : Drukarnia Uniwersytetu Jagiellońskiego). - [1] karta : ilustracje ; 44x32 cm

Źródło: https://polona.pl/archive?uid=72239703&cid=72674863&name=download_fullJPG

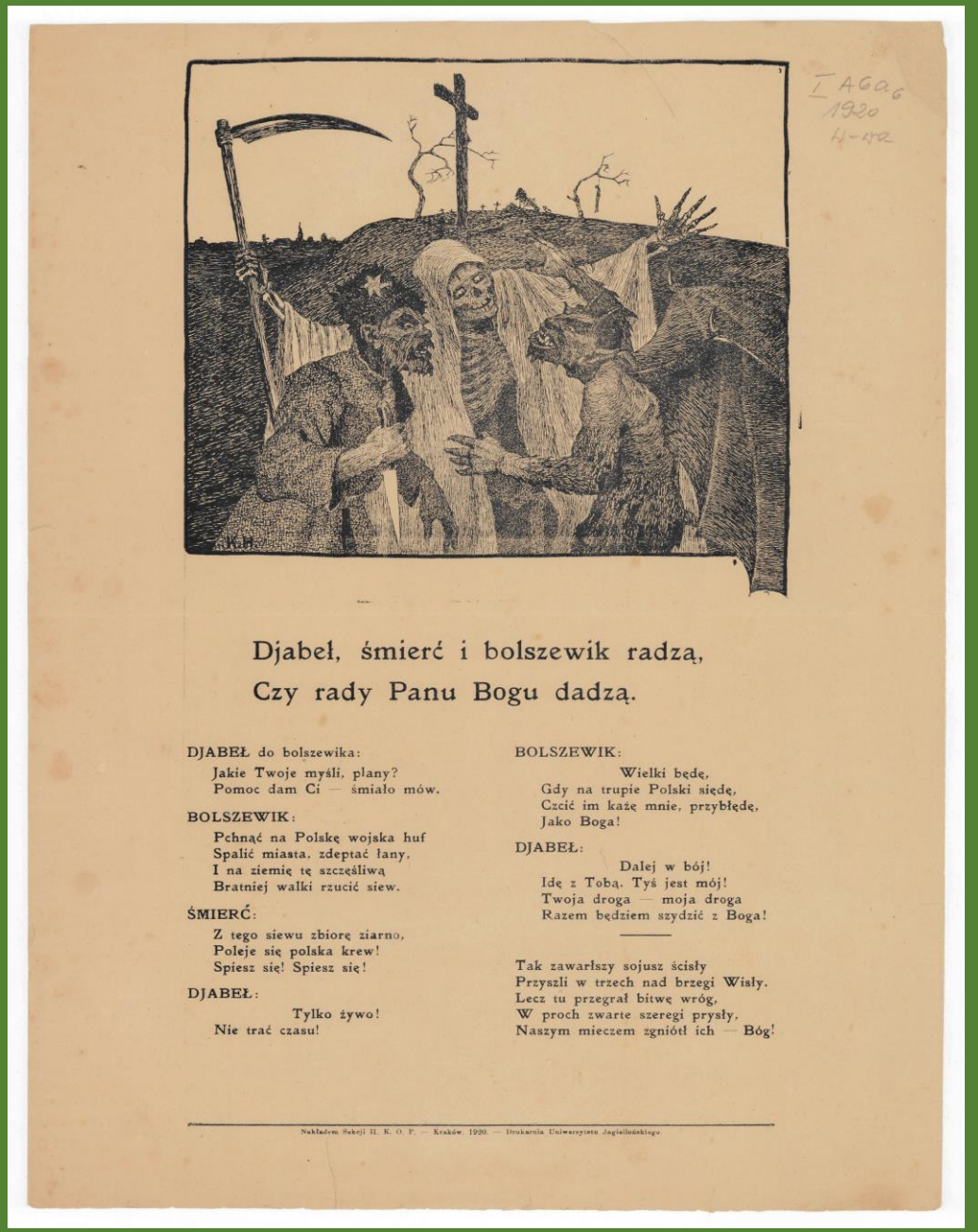

Djabeł, śmierć i bolszewik radzą,
Czy rady Panu Bogu dadzą.

DJABEŁ do bolszewika:
Jakie Twoje myśli, plany?
Pomoc dam Ci — śmiało mów.

BOLSZEWIK:
Pchnąć na Polskę wojska huf
Spalić miasta, zdeptać łany,
I na ziemię tę szczęśliwą
Bratniej walki rzucić siew.

ŚMIERĆ:
Z tego siewu zbiorę ziarno,
Poleje się polska krew!
Spiesz się! Spiesz się!

DJABEŁ:
Tylko żywo!
Nie trać czasu!

BOLSZEWIK:
Wielki będę,
Gdy na trupie Polski siędę,
Czcić im każę mnie, przybłędę,
Jako Boga!

DJABEŁ:
Dalej w bój!
Idę z Tobą. Tyś jest mój!
Twoja droga — moja droga
Razem będziem szydzić z Boga!

Tak zawarłszy sojusz ścisły
Przyszli w trzech nad brzegi Wisły.
Lecz tu przegrał bitwę wróg,
W proch zwarte szeregi prysły,
Naszym mieczem zgniótł ich — Bóg!

Nakładem Sekcji II. K. O. P. — Kraków. 1920. — Drukarnia Uniwersytetu Jagiellońskiego.

Działania w 1920 r.

- **12 lipca -** Rząd litewski podpisał z Rosją Sowiecką traktat, który przewidywał przekazanie stronie litewskiej zajętego przez Armię Czerwoną Wilna. W zamian Litwa zgodziła się na przemarsz wojsk sowieckich przez jej terytorium.
- **14 lipca -** Armia Czerwona zajęła Wilno.
- **15 lipca -** Sejm Ustawodawczy przyjął ustawę o reformie rolnej.
- **19 lipca -** Armia Czerwona zajęła Grodno.
- **20 lipca -** Głównodowodzący Armii Czerwonej Siergiej Kamieniew wydał dowództwom Frontu Zachodniego i Południowo-Zachodniego rozkaz wykonania decydującego uderzenia na Warszawę.
- **23 lipca -** Nowy rozkaz głównodowodzącego Armii Czerwonej Siergieja Kamieniewa: Front Zachodni uderzać ma na Warszawę, natomiast Front Południowo-Zachodni ma atakować Lwów.

Źródło: https://dzieje.pl/aktualnosci/kalendarium-wojny-polsko-sowieckiej-1920-r

Działania w 1920 r. - propaganda

Plakat

[Plakat] : Bij bolszewika. [1920] . -[S.l. : s.n., 1920] (Lwów : A. Megedüs). - [1] k. : il. ; 76x58 cm

Źródło: https://polona.pl/search/?query=plakat_bij_bolszewika&filters=public:1

Działania w 1920 r.

- **24 lipca -** Powstał Rząd Obrony Narodowej pod przewodnictwem Wincentego Witosa.
- **25 lipca -** 1 Armia Konna przerwała front polski pod Brodami i wyszła na przedpola Lwowa.
  Do Warszawy przyjechała francusko-brytyjska misja wojskowo-polityczna. W jej składzie
  Znaleźli się m.in. gen. Maxime Weygand oraz ambasador brytyjski w Berlinie lord Edgar Vincent d`Abernon.
- **27 lipca -** Armia Czerwona zajęła Ossowiec.
- **28 lipca -** Armia Czerwona zajęła Białystok.
- **29 lipca -** Armia Czerwona zajęła Łomżę.
- **30 lipca -** W Białymstoku utworzony został Tymczasowy Komitet Rewolucyjny Polski. W jego skład weszli: Julian Marchlewski (przewodniczący), Edward Próchniak, Feliks Dzierżyński, Feliks Kon i Józef Unszlicht.

Źródło: https://dzieje.pl/aktualnosci/kalendarium-wojny-polsko-sowieckiej-1920-r

Działania w 1920 r. - propaganda

Плакат «Чем кончится панская затея»; Москва : Государственное издательство, 1920; Цветная литография, 1 л., 71×90 см.

"Rosyjska FSRR" (P.C.Ф.C.P.), "Oto czym ma skończyć się pomysł panów", "Proletariusze wszystkich krajów, łączcie się!" "Niech żyje sowiecka Polska" (na fladze). Bolszewicki plakat propagandowy, 1920.

Źródło: https://commons.wikimedia.org/wiki/File:Polish-soviet_propaganda_poster_1920.jpg

Działania w 1920 r.

Rok 1920 : wojna polsko-radziecka we wspomnieniach i innych dokumentach / wybrał i oprac. Jan Borkowski. - Warszawa : Państwowy Instytut Wydawniczy, 1990. - 530, [2] s. ; 21 cm. - ISBN 83-06-01898-2

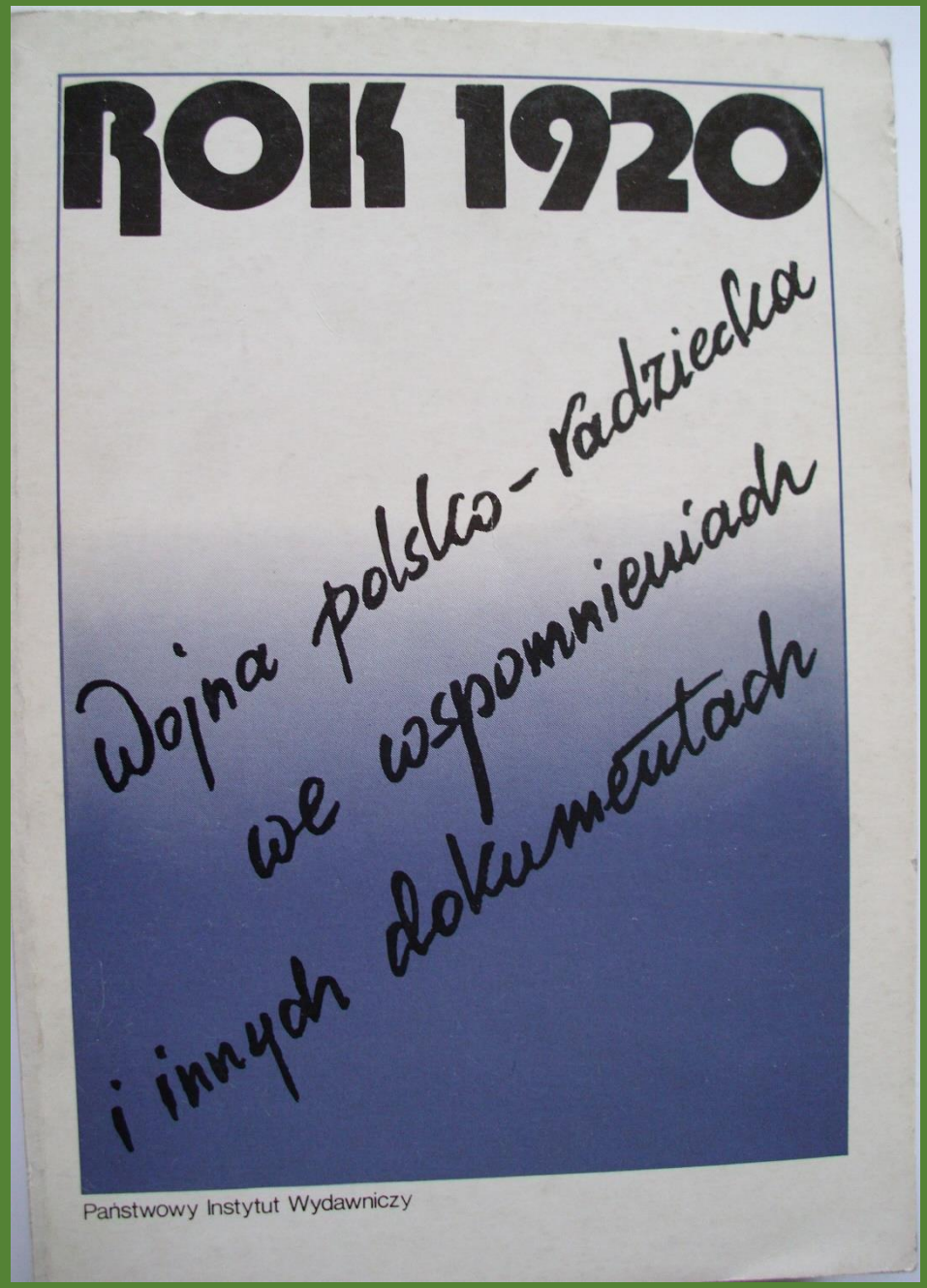

Działania w 1920 r.

Wojna 1920 : dramat Piłsudskiego / Mieczysław Pruszyński ; z przedm. Jerzego Giedroycia. - Wyd. 2 rozsz. - Warszawa : "BGW", 1995. - 318, [1] s., [54] s. tabl. (w tym kolor.) : faks., fot., il. kolor., mapy, portr. ; 25 cm. - ISBN 83-7066-560-8

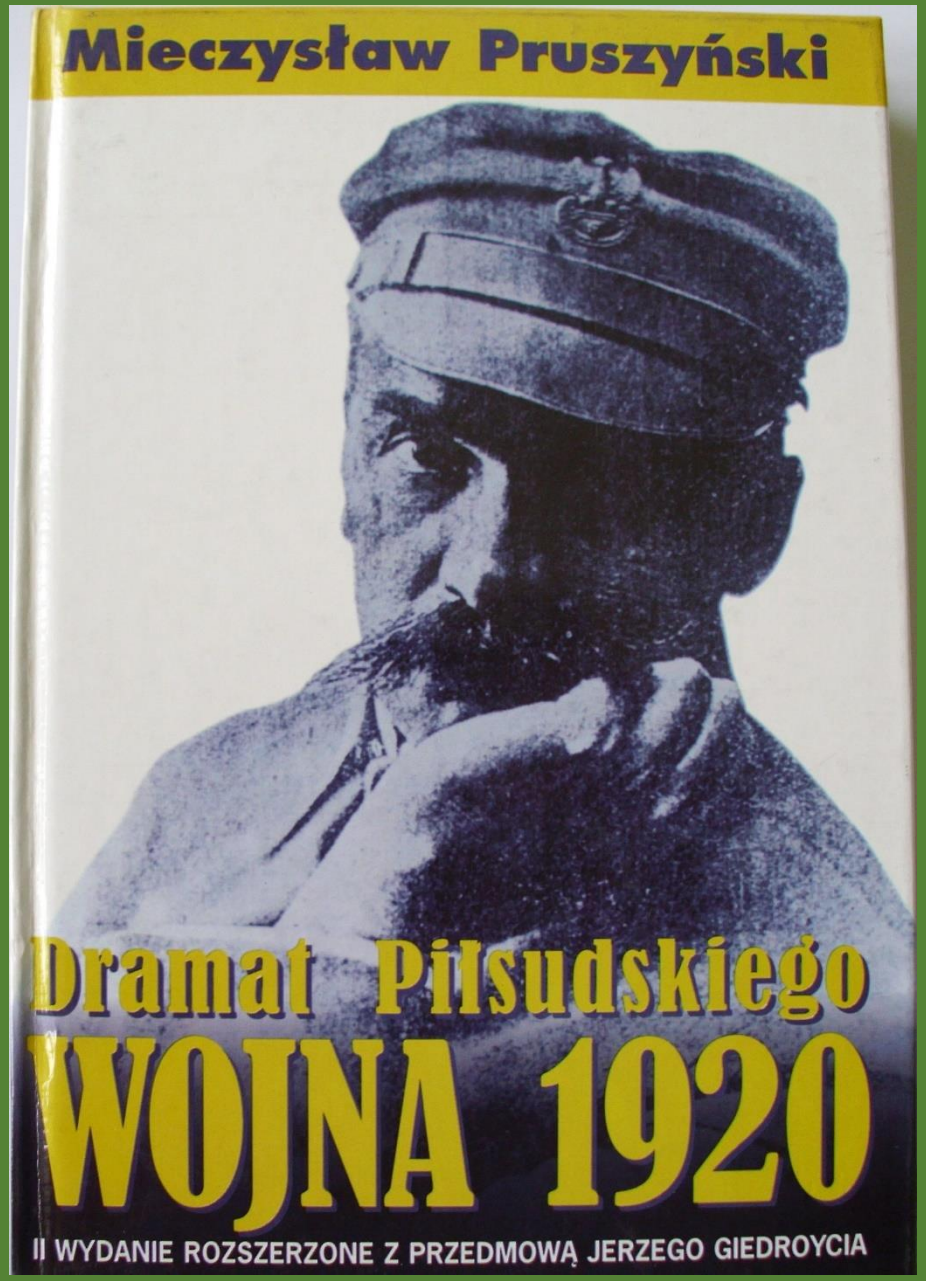

Działania w 1920 r.

Rok 1920. Józef Piłsudski. Pochód za Wisłę / Michaił Tuchaczewski ; przeł.[z ros.] Antoni Bogusławski ; posł. opatrzył Andrzej Garlicki . - Warszawa : Wydawnictwo Łódzkie, 1989. - 235,[4] s. : il., mapy ; 21 cm. - ISBN 83-218-0777-1

Działania w 1920 r.

- **1 sierpnia** - Armia Czerwona zdobyła Brześć nad Bugiem.
- **7 sierpnia -** Początek przegrupowania wojsk polskich (7-12 VIII).
- **11 sierpnia -** Wojska sowieckie docierają do Wisły.
- **12 sierpnia -** Armia Czerwona rozpoczęła ofensywę na przedmoście Warszawy. Od północy wojska sowieckie nacierały na Płock, Toruń i Włocławek.
- **13 sierpnia** - Walki o Radzymin, Ossów, Nieporęt, Okuniew.
- **14 sierpnia** - Rozpoczęcie działań zaczepnych znad Wkry 5 Armii gen. Władysława Sikorskiego.

Źródło: https://dzieje.pl/aktualnosci/kalendarium-wojny-polsko-sowieckiej-1920-r

Działania w 1920 r. - propaganda

Druk ulotny

Ojczyzna w niebezpieczeństwie! : Polacy! [Inc.: Rozejm proponowany przez Polskę rządowi sowietów został odrzucony...] : Warszawa, dnia 5 sierpnia 1920 r. / Witos, Wincenty (1874-1945) [współaut.]. - [Warszawa : s.n., 1920] ([Warszawa] : Druk. Państwowa). - [1] k. ; 51x34 cm

Źródło: https://polona.pl/item/ojczyzna-w-niebezpieczenstwie-polacy-inc-rozejm-proponowany-przez-polske-rzadowi,NDcwMDY4NTQ/0/#info:metadata

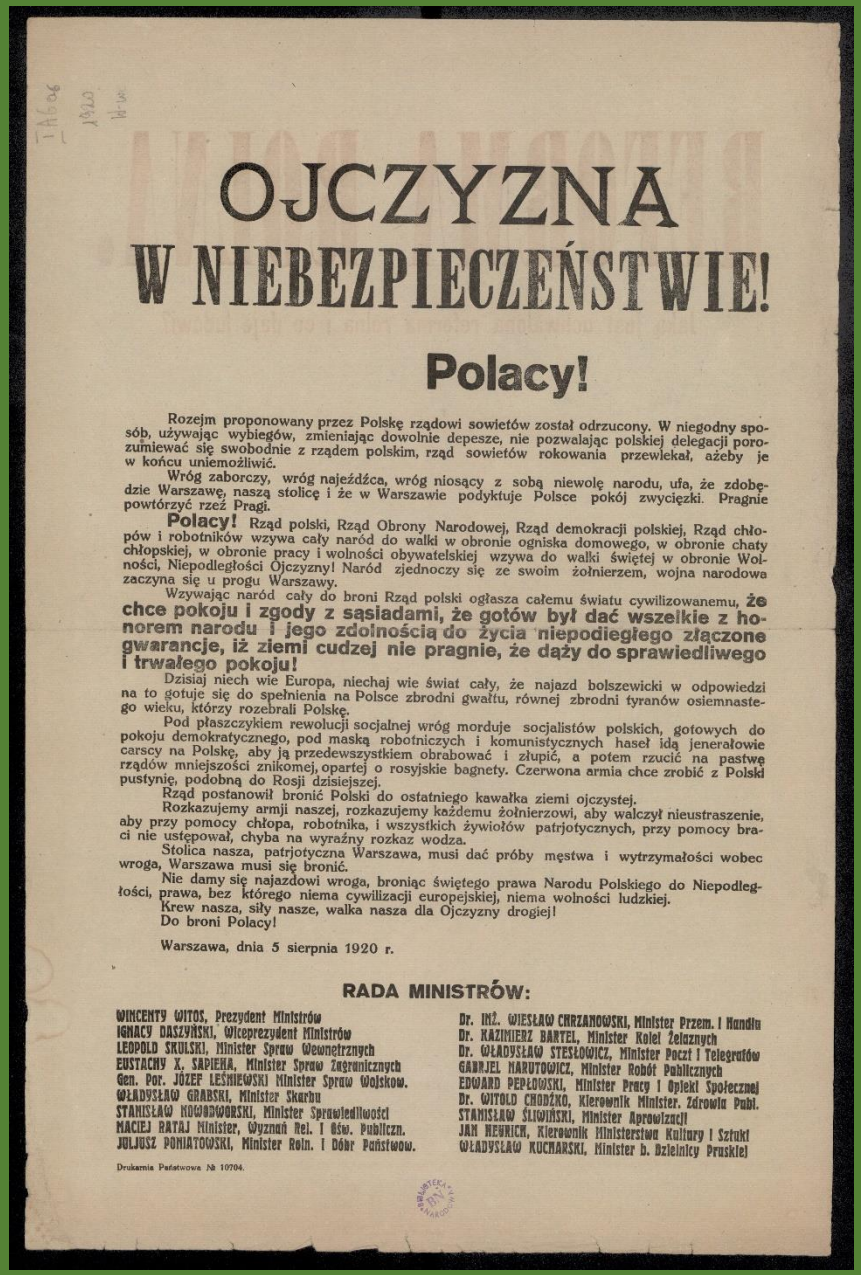

OJCZYZNA
W NIEBEZPIECZEŃSTWIE!

Polacy!

Rozejm proponowany przez Polskę rządowi sowietów został odrzucony. W niegodny sposób, używając wybiegów, zmieniając dowolnie depesze, nie pozwalając polskiej delegacji porozumiewać się swobodnie z rządem polskim, rząd sowietów rokowania przewlekał, ażeby je w końcu uniemożliwić.

Wróg zaborczy, wróg najeźdźca, wróg niosący z sobą niewolę narodu, ufa, że zdobędzie Warszawę, naszą stolicę i że w Warszawie podyktuje Polsce pokój zwycięzki. Pragnie powtórzyć rzeź Pragi.

Polacy! Rząd polski, Rząd Obrony Narodowej, Rząd demokracji polskiej, Rząd chłopów i robotników wzywa cały naród do walki w obronie ogniska domowego, w obronie chaty chłopskiej, w obronie pracy i wolności obywatelskiej wzywa do walki świętej w obronie Wolności, Niepodległości Ojczyzny! Naród zjednoczy się ze swoim żołnierzem, wojna narodowa zaczyna się u progu Warszawy.

Wzywając naród cały do broni Rząd polski ogłasza całemu światu cywilizowanemu, **że chce pokoju i zgody z sąsiadami, że gotów był dać wszelkie z honorem narodu i jego zdolnością do życia niepodległego złączone gwarancje, iż ziemi cudzej nie pragnie, że dąży do sprawiedliwego i trwałego pokoju!**

Dzisiaj niech wie Europa, niechaj wie świat cały, że najazd bolszewicki w odpowiedzi na to gotuje się do spełnienia na Polsce zbrodni gwałtu, równej zbrodni tyranów osiemnastego wieku, którzy rozebrali Polskę.

Pod płaszczykiem rewolucji socjalnej wróg morduje socjalistów polskich, gotowych do pokoju demokratycznego, pod maską robotniczych i komunistycznych haseł idą jenerałowie carscy na Polskę, aby ją przedewszystkiem obrabować i złupić, a potem rzucić na pastwę rządów mniejszości znikomej, opartej o rosyjskie bagnety. Czerwona armia chce zrobić z Polski pustynię, podobną do Rosji dzisiejszej.

Rząd postanowił bronić Polski do ostatniego kawałka ziemi ojczystej.

Rozkazujemy armji naszej, rozkazujemy każdemu żołnierzowi, aby walczył nieustraszenie, aby przy pomocy chłopa, robotnika, i wszystkich żywiołów patrjotycznych, przy pomocy braci nie ustępował, chyba na wyraźny rozkaz wodza.

Stolica nasza, patrjotyczna Warszawa, musi dać próby męstwa i wytrzymałości wobec wroga, Warszawa musi się bronić.

Nie damy się najazdowi wroga, broniąc świętego prawa Narodu Polskiego do Niepodległości, prawa, bez którego niema cywilizacji europejskiej, niema wolności ludzkiej.

Krew nasza, siły nasze, walka nasza dla Ojczyzny drogiej!

Do broni Polacy!

Warszawa, dnia 5 sierpnia 1920 r.

RADA MINISTRÓW:

WINCENTY WITOS, Prezydent Ministrów
IGNACY DASZYŃSKI, Wiceprezydent Ministrów
LEOPOLD SKULSKI, Minister Spraw Wewnętrznych
EUSTACHY X. SAPIEHA, Minister Spraw Zagranicznych
Gen. Por. JÓZEF LEŚNIEWSKI Minister Spraw Wojskow.
WŁADYSŁAW GRABSKI, Minister Skarbu
STANISŁAW KOGUTOWORSKI, Minister Sprawiedliwości
MACIEJ RATAJ Minister, Wyznań Rel. i Ośw. Publiczn.
JULJUSZ PONIATOWSKI, Minister Roln. i Dóbr Państwow.
Dr. Inż. WIESŁAW CHRZANOWSKI, Minister Przem. i Handlu
Dr. KAZIMIERZ BARTEL, Minister Kolei Żelaznych
Dr. WŁADYSŁAW STESŁOWICZ, Minister Poczt i Telegrafów
GABRJEL NARUTOWICZ, Minister Robót Publicznych
EDWARD PEPŁOWSKI, Minister Pracy i Opieki Społecznej
Dr. WITOLD CHODŹKO, Kierownik Minister. Zdrowia Publ.
STANISŁAW ŚLIWIŃSKI, Minister Aprowizacji
JAN HEURICH, Kierownik Ministerstwa Kultury i Sztuki
WŁADYSŁAW KUCHARSKI, Minister b. Dzielnicy Pruskiej

Drukarnia Państwowa № 10704.

Działania w 1920 r. - propaganda

Gazeta Wojenna : jednodniówka : Warszawa, 11 sierpnia 1920 r. - Warszawa : M. S. Wojsk. Insp. Gen. A. Och. O. II, 1920 ([Warszawa] : K. Kopytowski i S-ka). - 8 s. : rys. ; 37x28 cm

Źródło: https://polona.pl/item/gazeta-wojenna-jednodniowka-warszawa-11-sierpnia-1920-r,OTExNzExNA/

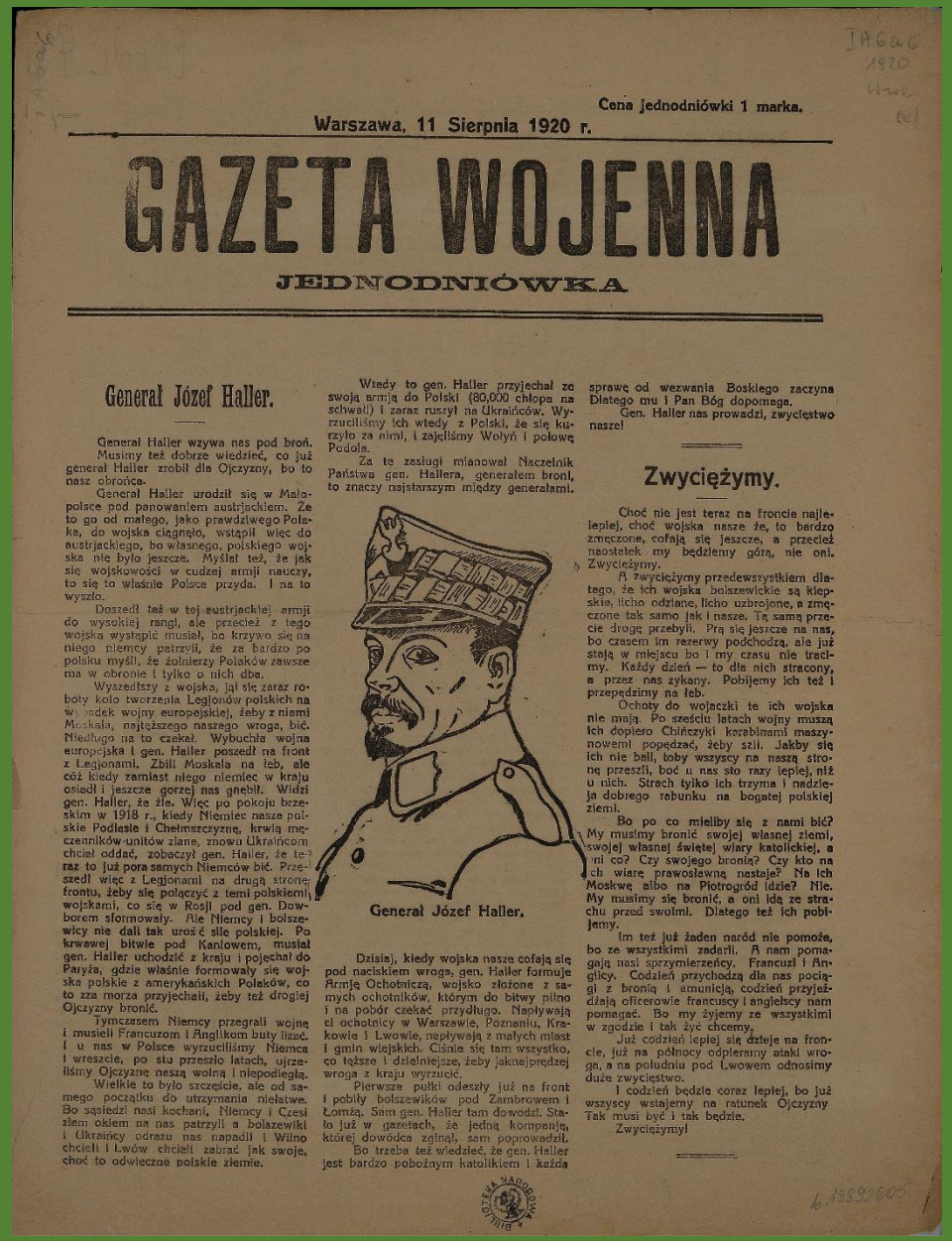

Cena jednodniówki 1 marka.

Warszawa, 11 Sierpnia 1920 r.

GAZETA WOJENNA

JEDNODNIÓWKA

Generał Józef Haller.

Generał Haller wzywa nas pod broń. Musimy też dobrze wiedzieć, co już generał Haller zrobił dla Ojczyzny, bo to nasz obrońca.

Generał Haller urodził się w Małopolsce pod panowaniem austrjackiem. Że to go od małego, jako prawdziwego Polaka, do wojska ciągnęło, wstąpił więc do austrjackiego, bo własnego, polskiego wojska nie było jeszcze. Myślał też, że jak się wojskowości w cudzej armji nauczy, to się to właśnie Polsce przyda. I na to wyszło.

Doszedł też w tej austrjackiej armji do wysokiej rangi, ale przecież z tego wojska wystąpić musiał, bo krzywo się na niego niemcy patrzyli, że za bardzo po polsku myślł, że żołnierzy Polaków zawsze ma w obronie i tylko o nich dba.

Wyszedłszy z wojska, jął się zaraz roboty koło tworzenia Legjonów polskich na wypadek wojny europejskiej, żeby z niemi Moskala, najtęższego naszego wroga, bić. Niedługo na to czekał. Wybuchła wojna europejska i gen. Haller poszedł na front z Legjonami. Zbili Moskala na łeb, ale cóż kiedy zamiast niego niemiec w kraju osiadł i jeszcze gorzej nas gnębił. Widzi gen. Haller, że źle. Więc po pokoju brzeskim w 1918 r., kiedy Niemiec nasze polskie Podlasie i Chełmszczyznę, krwią męczenników-unitów zlane, znowu Ukraińcom chciał oddać, zobaczył gen. Haller, że teraz to już pora samych Niemców bić. Przeszedł więc z Legjonami na drugą stronę frontu, żeby się połączyć z temi polskiemi wojskami, co się w Rosji pod gen. Dowborem sformowały. Ale Niemcy i bolszewicy nie dali tak urość sile polskiej. Po krwawej bitwie pod Kanlowem, musiał gen. Haller uchodzić z kraju i pojechał do Paryża, gdzie właśnie formowały się wojska polskie z amerykańskich Polaków, co to zza morza przyjechali, żeby też drogiej Ojczyzny bronić.

Tymczasem Niemcy przegrali wojnę i musieli Francuzom i Anglikom buty lizać. I u nas w Polsce wyrzuciliśmy Niemca i wreszcie, po stu przeszło latach, ujrzeliśmy Ojczyznę naszą wolną i niepodległą.

Wielkie to było szczęście, ale od samego początku do utrzymania niełatwe. Bo sąsiedzi nasi kochani, Niemcy i Czesi złem okiem na nas patrzyli a bolszewiki i Ukraińcy odrazu nas napadli i Wilno chcieli i Lwów chcieli zabrać jak swoje, choć to odwieczne polskie ziemie.

Wtedy to gen. Haller przyjechał ze swoją armją do Polski (60,000 chłopa na schwał!) i zaraz ruszył na Ukraińców. Wyrzuciliśmy ich wtedy z Polski, że się kurzyło za nimi, i zajęliśmy Wołyń i połowę Podola.

Za te zasługi mianował Naczelnik Państwa gen. Hallera, generałem broni, to znaczy najstarszym między generałami.

Generał Józef Haller.

Dzisiaj, kiedy wojska nasze cofają się pod naciskiem wroga, gen. Haller formuje Armję Ochotniczą, wojsko złożone z samych ochotników, którym do bitwy pilno i na pobór czekać przydługo. Napływają ci ochotnicy w Warszawie, Poznaniu, Krakowie i Lwowie, napływają z małych miast i gmin wiejskich. Ciśnie się tam wszystko, co tęższe i dzielniejsze, żeby jaknajprędzej wroga z kraju wyrzucić.

Pierwsze pułki odeszły już na front i pobiły bolszewików pod Zambrowem i Łomżą. Sam gen. Haller tam dowodzi. Stało już w gazetach, że jedną kompanję, której dowódca zginął, sam poprowadził.

Bo trzeba też wiedzieć, że gen. Haller jest bardzo pobożnym katolikiem i każdą sprawę od wezwania Boskiego zaczyna Dlatego mu i Pan Bóg dopomaga.

Gen. Haller nas prowadzi, zwycięstwo nasze!

Zwyciężymy.

Choć nie jest teraz na froncie najlepiej, choć wojska nasze że, to bardzo zmęczone, cofają się jeszcze, a przecież naostatek my będziemy górą, nie oni. Zwyciężymy.

A zwyciężymy przedewszystkiem dlatego, że ich wojska bolszewickie są kiepskie, licho odziane, licho uzbrojone, a zmęczone tak samo jak i nasze. Tą samą przecie drogę przebyli. Prą się jeszcze na nas, bo czasem im rezerwy podchodzą, ale już stają w miejscu bo i my czasu nie tracimy. Każdy dzień — to dla nich stracony, a przez nas zykany. Pobijemy ich też i przepędzimy na łeb.

Ochoty do wojaczki te ich wojska nie mają. Po sześciu latach wojny muszą ich dopiero Chińczyki karabinami maszynowemi popędzać, żeby szli. Jakby się ich nie bali, toby wszyscy na naszą stronę przeszli, boć u nas sto razy lepiej, niż u nich. Strach tylko ich trzyma i nadzieja dobrego rabunku na bogatej polskiej ziemi.

Bo po co mieliby się z nami bić? My musimy bronić swojej własnej ziemi, swojej własnej świętej wiary katolickiej, a oni co? Czy swojego bronią? Czy kto na ich wiarę prawosławną nastaje? Na Ich Moskwę albo na Piotrogród idzie? Nie. My musimy się bronić, a oni idą ze strachu przed swoimi. Dlatego też ich pobijemy.

Im też już żaden naród nie pomoże, bo ze wszystkimi zadarli. A nam pomagają nasi sprzymierzeńcy. Francuzi i Anglicy. Codzień przychodzą dla nas pociągi z bronią i amunicją, codzień przyjeżdżają oficerowie francuscy i angielscy nam pomagać. Bo my żyjemy ze wszystkimi w zgodzie i tak żyć chcemy.

Już codzień lepiej się dzieje na froncie, już na północy odpieramy ataki wroga, a na południu pod Lwowem odnosimy duże zwycięstwo.

I codzień będzie coraz lepiej, bo już wszyscy wstajemy na ratunek Ojczyzny Tak musi być i tak będzie.

Zwyciężymy!

Działania w 1920 r.

Pocztówka

Bój o Warszawę /Edward Słoński. - [Warszawa] : Centr. Komit. Propagandy Zw. Art., [1920] ([miejsce nieznane : drukarz nieznany). - [1] karta : ilustracja ; 14x10 cm

Źródło: https://polona.pl/item/boj-o-warszawe,NzczNzU1OTA/0/#info:metadata

BÓJ O WARSZAWĘ.

Toczy się bój o Warszawę —
zbudźcie się, ludzie, z letargu!
Nie czas już kopce graniczne
wyszachrowywać na targu.

Ostatnia bije godzina!
śród spadających wciąż razów
już słychać w domu niewoli
„świst knuta i chrzęst ukazów".

W gruz się rozpada i kruszy
to, cośmy czcili od dziecka,
z nahajem w ręku kozackim
zbliża się wolność sowiecka.

Lepiej jest poledz od kuli,
niż wiecznie konać pod kijem!
O ludzie już nie o Wilno,
lecz o Warszawę się bijem...

Edward Słoński.

2 sierpnia 1920.

Działania w 1920 r.

Ossów 1920 : początek Cudu nad Wisłą / Wiesław Jan Wysocki. - Początek Cudu nad Wisłą. - Warszawa : Bellona, cop. 2017. - 103, [1] s. : faks., fot., mapy, portr. ; 29 cm. - ISBN 978-83-11-15118-5

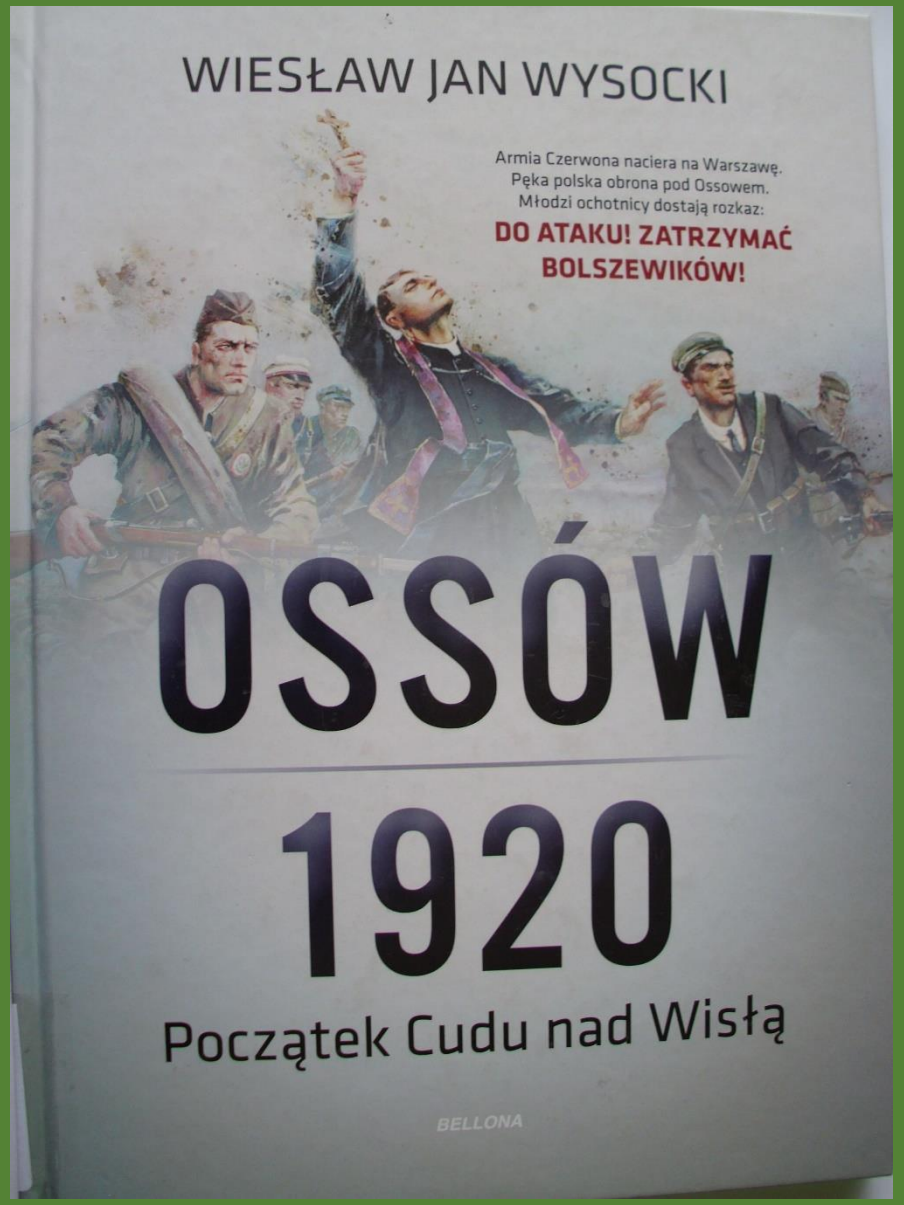

Działania w 1920 r.

Cud nad Wisłą [Film] / scen. i reż. Krzysztof Nowak-Tyszowiecki ; montaz Jan Mikołaj Mironowicz ; muz. Bartłomiej Budzyński. - Edycja 2008 Biuletyn IPN. - [Warszawa] : Biuletyn Instytutu Pamięci Narodowej 2008. - 1 dysk optyczny (41 min) : dźw., kolor ; 12 cm.

Działania w 1920 r.

- **15 sierpnia -** Kontruderzenie oddziałów gen. Lucjana Żeligowskiego odbiło z rąk sowieckich Radzymin.
- **16 sierpnia -** Początek polskiej kontrofensywy znad Wieprza.
- **19 sierpnia -** Bitwa pod Lwowem.
- Wojska polskie odzyskały Brześć.
- **20 sierpnia -** Początek odwrotu Armii Czerwonej na Froncie Południowo-Zachodnim.
- **22-24 sierpnia - *Wojska polskie odzyskały Łomżę i Białystok.***

Źródło: https://dzieje.pl/aktualnosci/kalendarium-wojny-polsko-sowieckiej-1920-r

Działania w 1920 r. - propaganda

Wesoły Wojak : jednodniówka. 1920, (24 sierpnia). - Warszawa : M.S. Wojsk. Insp. Gen. A. Och. O. II, 1920. - 36 cm

Źródło: https://polona.pl/item/wesoly-wojak-jednodniowka-1920-24-sierpnia,MTA1MTI1ODg0/0/#info:metadata

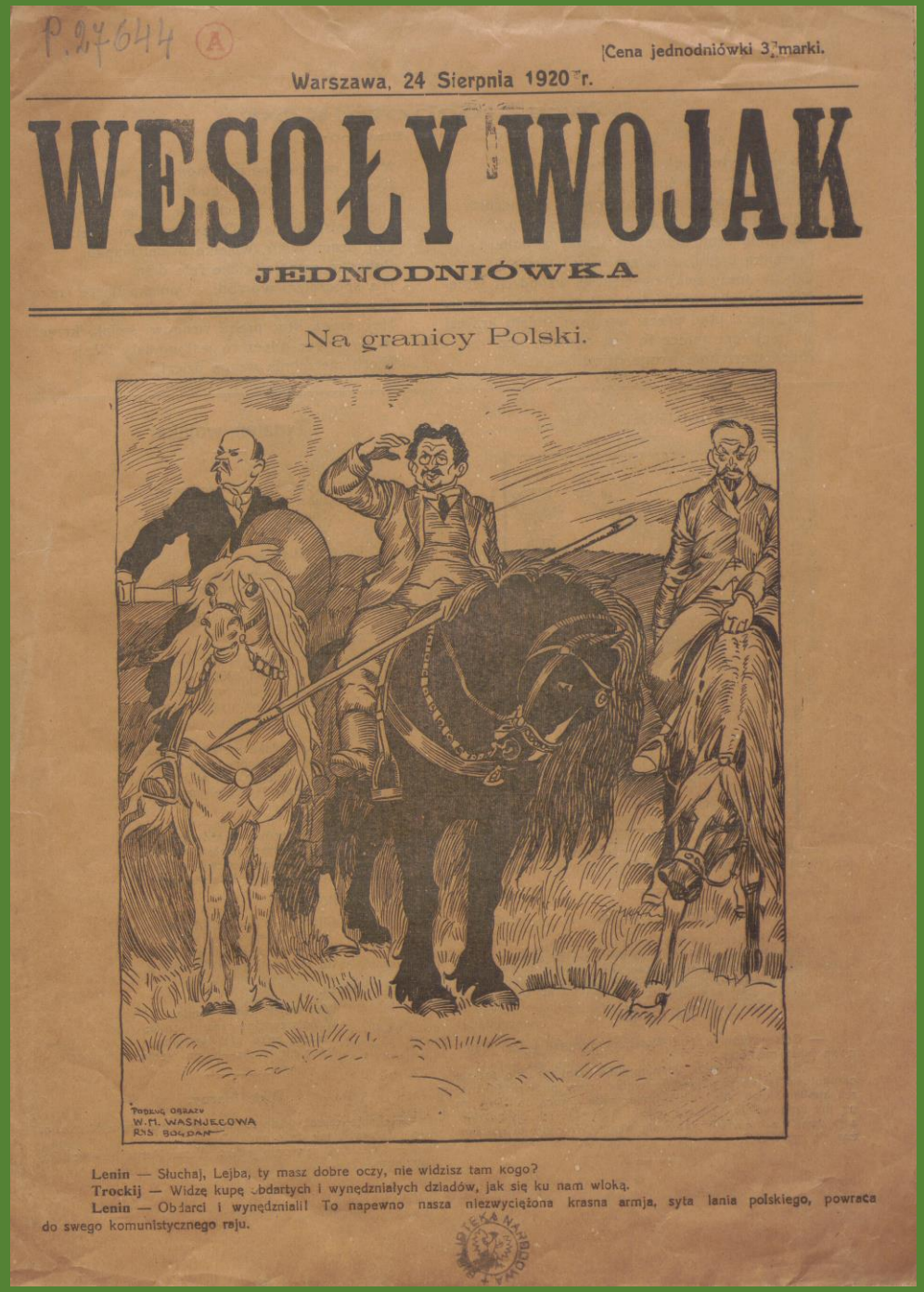

P.27644 (A)

Cena jednodniówki 3 marki.

Warszawa, 24 Sierpnia 1920 r.

WESOŁY WOJAK

JEDNODNIÓWKA

Na granicy Polski.

Podług obrazu W. M. Wasnjecowa Rys. Bogdan

Lenin — Słuchaj, Lejba, ty masz dobre oczy, nie widzisz tam kogo?
Trockij — Widzę kupę obdartych i wynędzniałych dziadów, jak się ku nam wloką.
Lenin — Obdarci i wynędzniali! To napewno nasza niezwyciężona krasna armja, syta lania polskiego, powraca do swego komunistycznego raju.

Działania w 1920 r.

Wojna w roku 1920 : (wspomnienia i rozważania) / Lucjan Żeligowski. - Warszawa : Instytut Badania Najnowszej Historji Polski, 1930. - VIII, 223 s. : il. ; 23 cm

Źródło: https://polona.pl/item/wojna-w-roku-1920-wspomnienia-i-rozwazania,ODc4NTQ0MjI/6/#info:metadata

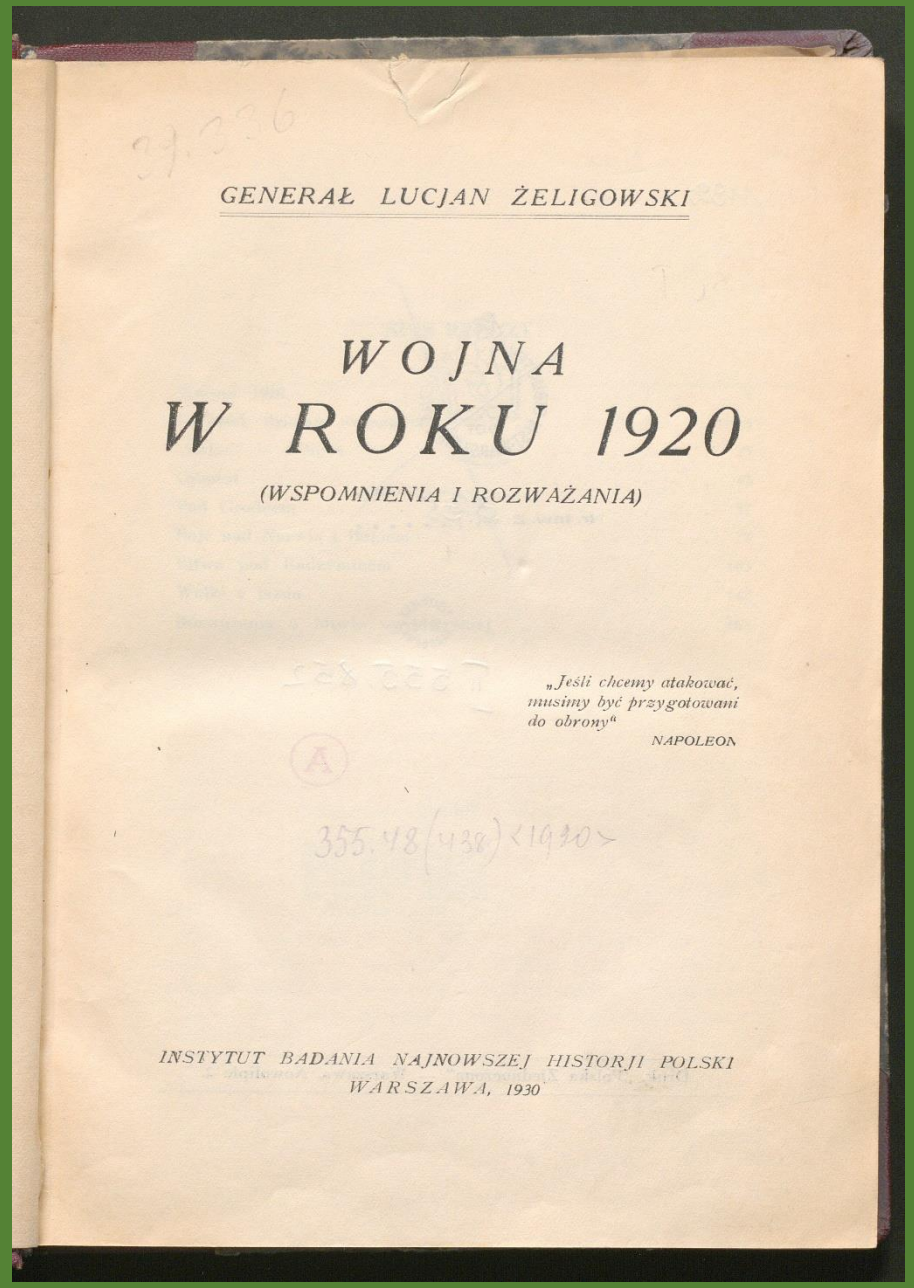

Działania w 1920 r.

Cud nad Wisłą : bitwa warszawska 1920 / Marek Tarczyński. - Warszawa : Instytut Wydawniczy Związków Zawodowych, 1990. - 99, [5] s. : il., 1 mapa ; 17 cm. - (Bitwy Polskie)

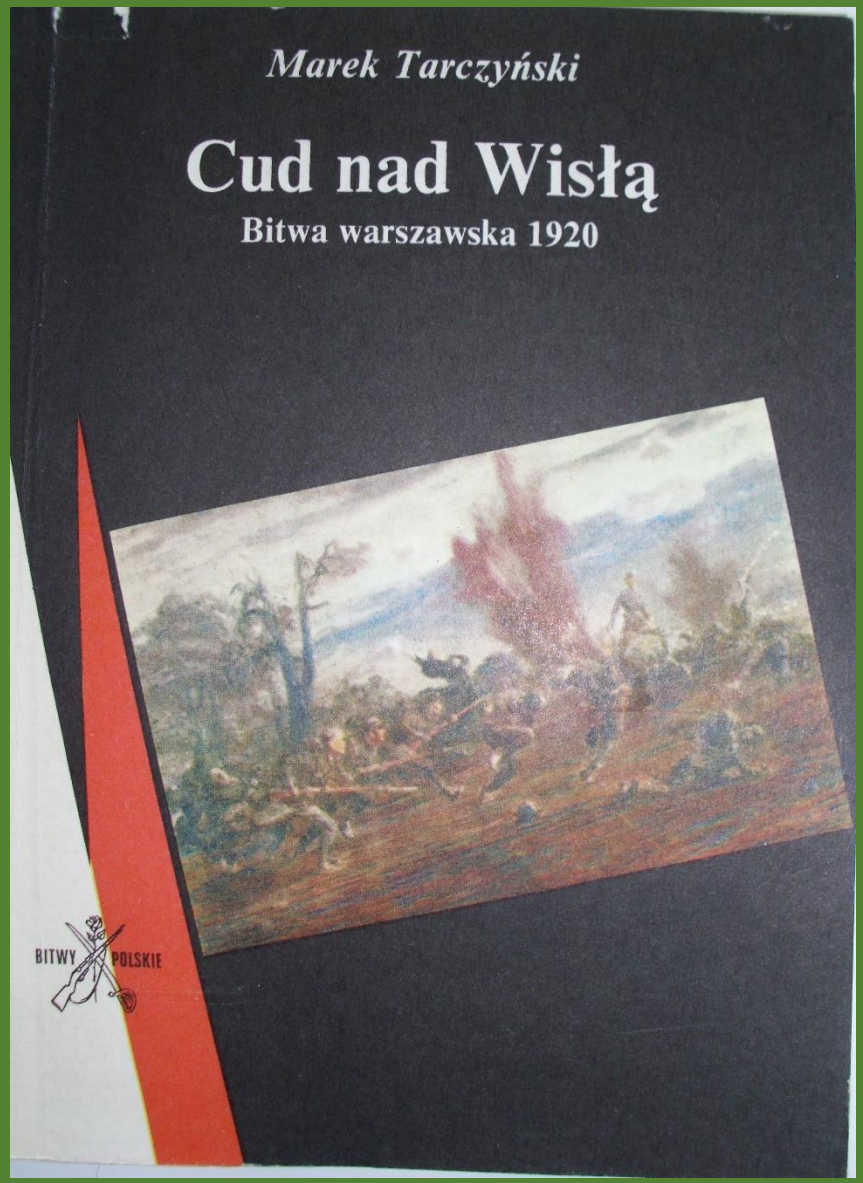

Działania w 1920 r.

Pocztówka

Zadwórze : polskie Termopile : 17 sierpnia 1920 / Batowski-Kaczor, Stanisław (1866-1946) Ilustracje. - Kraków : Wydawnictwo Salonu Malarzy Polskich, [19]37 (Kraków : Akropol]). - [1] karta : ilustracja ; 9x14 cm

Źródło: https://polona.pl/item/zadworze-polskie-termopile-17-sierpnia-1920,NzY5MDMwNzI/0/#info:metadata

Działania w 1920 r. - propaganda

Druk ulotny

Bolszewicy idą! [Inc.:] Jak w dawnej Polsce okrzyk: "Tatarzy idą" budził zgrozę i był hasłem do gromadnej ochrony, tak dzisiaj najazd bolszewików wywołał potężny odruch narodowego gniewu [...]. - [S.l.] : Biuro Propag. Wewn. przy Prezyd. Rady Ministrów, [1920] (Warszawa : Zakł. Graf. Koziańskich). - [1] k. : rys. ; 37x26 cm

Źródło: https://polona.pl/item/bolszewicy-ida-inc-jak-w-dawnej-polsce-okrzyk-tatarzy-ida-budzil-zgroze-i-byl,Njg0MjMxOTM/

BOLSZEWICY IDĄ!

Jak w dawnej Polsce okrzyk: „*Tatarzy idą!*“ budził zgrozę i był hasłem do gromadnej obrony, tak dzisiaj najazd bolszewików wywołał potężny odruch narodowego gniewu. I jak ongi Tatarów, tak dzisiaj rozgromiliśmy bolszewickie hordy!

Z CZEM SZLI BOLSZEWICY?

Bolszewicy głoszą dla zwabienia włościan: „Wszystka ziemia chłopom“. Ale gdy chwycą władzę, dyktują pięścią w oczy: „**Wszystkie plony sowietom**, a tobie, chamie, pracować za funt suchara! **Od wszelkiej zaś własności** wara! *Ziemia jest własnością państwa!*

Bolszewicy głoszą: Wyrzucić „burżujów“ z mieszkań, a dać je *biednocie!* Ale z kolei pan komisarz wyrzuca biedną „swołocz“— i *sam* się *rozsiada* w burżujskiem mieszkaniu.

Bolszewicy głoszą: „Fabryki robotnikom“, ale „upaństwowiają“ t. j. *zagarniają* niestyjko fabryki, lecz wszelkie rzemiosła, zmuszając robotników **pod grozą śmierci** do 12-to godzinnej źle płatnej — pracy dla sowietów. *Strejkować w bolszewii nie wolno!*

Bolszewicy głoszą niby: „Kobiecie należy się pełnia praw“ — ale zarazem dekretują: **Kobieta jest własnością sowdepii**, i każdy *komunista i żołnierz czerwony* mają *prawo do każdej kobiety!*

Bolszewicy głoszą szumnie: „Swoboda masom“ — a gdy je opanują, oddają je pod bat czerezwyczajek z rozkazem: Karać śmiercią za najmniejszą próbę *nieposłuszeństwa!*

Bolszewicy obiecują solennie dobrobyt; ale gdy władza przejdzie w ręce sowietów, **beznadziejna nędza — głód i rozpacz** sprawia, że robotnicy popełniają *masowe samobójstwa* w położeniu bez wyjścia!

Nakł. Biura Propag. Wewn. przy Prezyd. Rady Ministrów.

Zakł. Graf. Koziańskich w Warszawie.

Działania w 1920 r.

Rok 1920 . Trudne zwycięstwo / Paweł Wieczorkiewicz // Biuletyn IPN. – 2008, nr 11-12, s. 71-81

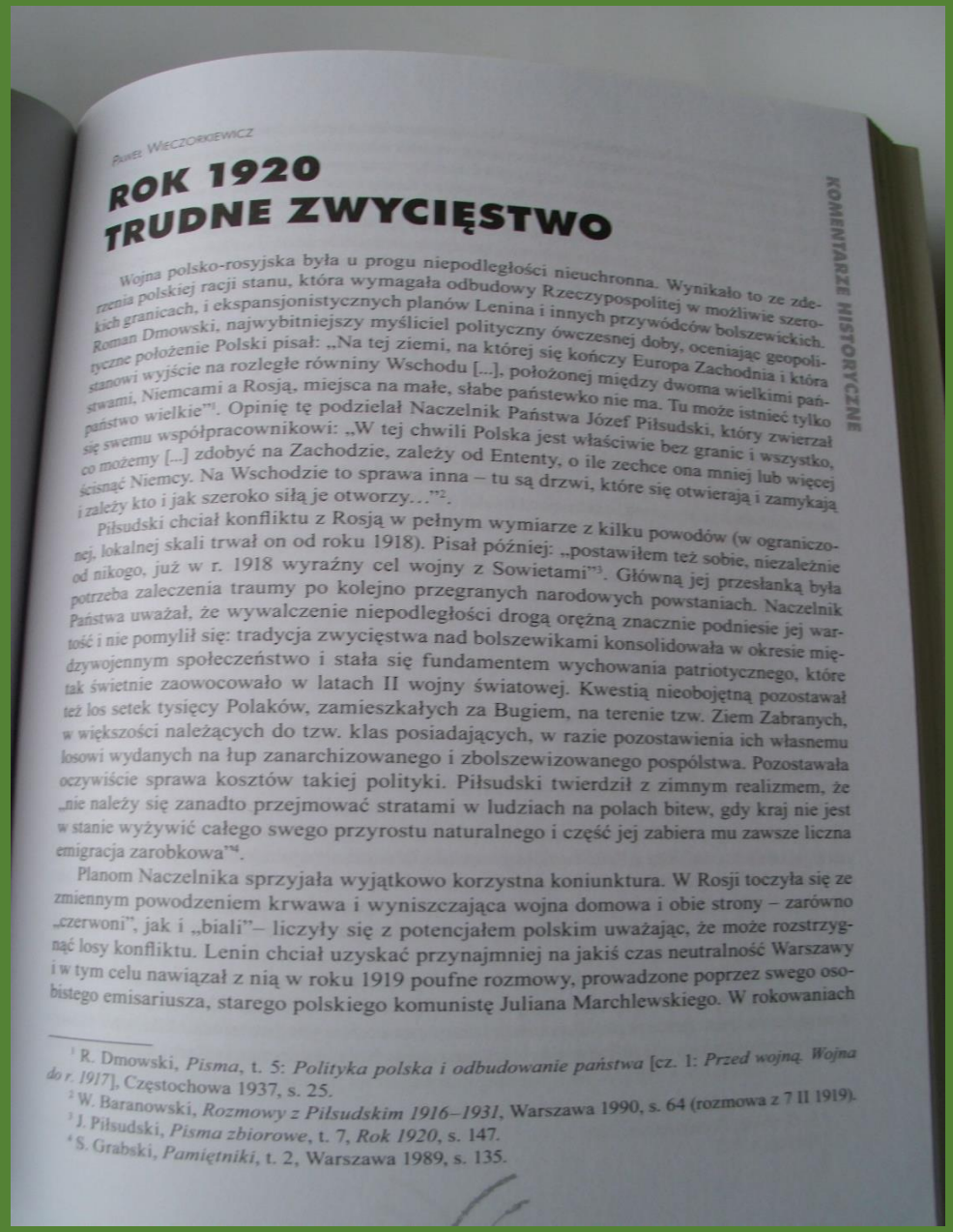

Paweł Wieczorkiewicz

KOMENTARZE HISTORYCZNE

ROK 1920
TRUDNE ZWYCIĘSTWO

Wojna polsko-rosyjska była u progu niepodległości nieuchronna. Wynikało to ze zderzenia polskiej racji stanu, która wymagała odbudowy Rzeczypospolitej w możliwie szerokich granicach, i ekspansjonistycznych planów Lenina i innych przywódców bolszewickich. Roman Dmowski, najwybitniejszy myśliciel polityczny ówczesnej doby, oceniając geopolityczne położenie Polski pisał: „Na tej ziemi, na której się kończy Europa Zachodnia i która stanowi wyjście na rozległe równiny Wschodu [...], położonej między dwoma wielkimi państwami, Niemcami a Rosją, miejsca na małe, słabe państewko nie ma. Tu może istnieć tylko państwo wielkie"[1]. Opinię tę podzielał Naczelnik Państwa Józef Piłsudski, który zwierzał się swemu współpracownikowi: „W tej chwili Polska jest właściwie bez granic i wszystko, co możemy [...] zdobyć na Zachodzie, zależy od Ententy, o ile zechce ona mniej lub więcej ścisnąć Niemcy. Na Wschodzie to sprawa inna – tu są drzwi, które się otwierają i zamykają i zależy kto i jak szeroko siłą je otworzy..."[2].

Piłsudski chciał konfliktu z Rosją w pełnym wymiarze z kilku powodów (w ograniczonej, lokalnej skali trwał on od roku 1918). Pisał później: „postawiłem też sobie, niezależnie od nikogo, już w r. 1918 wyraźny cel wojny z Sowietami"[3]. Główną jej przesłanką była potrzeba zaleczenia traumy po kolejno przegranych narodowych powstaniach. Naczelnik Państwa uważał, że wywalczenie niepodległości drogą orężną znacznie podniesie jej wartość i nie pomylił się: tradycja zwycięstwa nad bolszewikami konsolidowała w okresie międzywojennym społeczeństwo i stała się fundamentem wychowania patriotycznego, które tak świetnie zaowocowało w latach II wojny światowej. Kwestią nieobojętną pozostawał też los setek tysięcy Polaków, zamieszkałych za Bugiem, na terenie tzw. Ziem Zabranych, w większości należących do tzw. klas posiadających, w razie pozostawienia ich własnemu losowi wydanych na łup zanarchizowanego i zbolszewizowanego pospólstwa. Pozostawała oczywiście sprawa kosztów takiej polityki. Piłsudski twierdził z zimnym realizmem, że „nie należy się zanadto przejmować stratami w ludziach na polach bitew, gdy kraj nie jest w stanie wyżywić całego swego przyrostu naturalnego i część jej zabiera mu zawsze liczna emigracja zarobkowa"[4].

Planom Naczelnika sprzyjała wyjątkowo korzystna koniunktura. W Rosji toczyła się ze zmiennym powodzeniem krwawa i wyniszczająca wojna domowa i obie strony – zarówno „czerwoni", jak i „biali"– liczyły się z potencjałem polskim uważając, że może rozstrzygnąć losy konfliktu. Lenin chciał uzyskać przynajmniej na jakiś czas neutralność Warszawy i w tym celu nawiązał z nią w roku 1919 poufne rozmowy, prowadzone poprzez swego osobistego emisariusza, starego polskiego komunistę Juliana Marchlewskiego. W rokowaniach

[1] R. Dmowski, *Pisma*, t. 5: *Polityka polska i odbudowanie państwa* [cz. 1: *Przed wojną. Wojna do r. 1917*], Częstochowa 1937, s. 25.
[2] W. Baranowski, *Rozmowy z Piłsudskim 1916–1931*, Warszawa 1990, s. 64 (rozmowa z 7 II 1919).
[3] J. Piłsudski, *Pisma zbiorowe*, t. 7, *Rok 1920*, s. 147.
[4] S. Grabski, *Pamiętniki*, t. 2, Warszawa 1989, s. 135.

Działania w 1920 r. - propaganda

Druk ulotny

Potwór bolszewicki [Inc.:] Spójrz! Dwujęzyczny i dwugłowy koń śmierci z Moskwy kroczy nowy [...]. - [Miejsce nieznane : wydawca nieznany, 1920] ([miejsce nieznane] : Druk. i Wydawn. "Żołnierza Polskiego"). - [1] karta : ilustracje ; 47x32 cm

Źródło: https://polona.pl/item/potwor-bolszewicki-inc-spojrz-dwujezyczny-i-dwuglowy-kon-smierci-z-moskwy-kroczy,OTA3MDg4NDk/0/#info:metadata

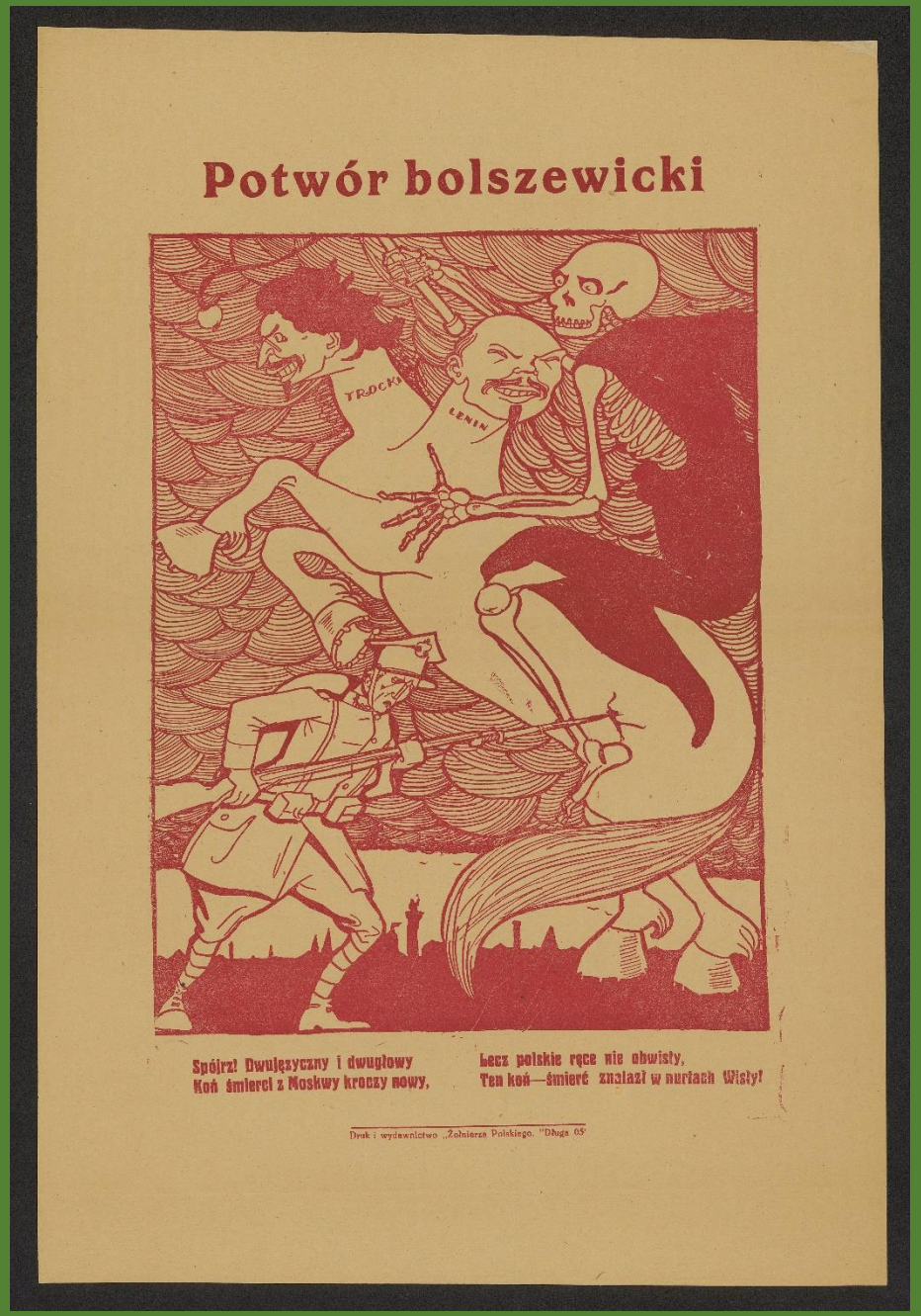

Działania w 1920 r. - propaganda

Druk ulotny

Plakat : Do broni! Tak wygląda wieś polska zajęta przez bolszewików. – il. Franciszek Nieczuja-Urbański. - [Miejsce nieznane : wydawca nieznany, 192-] ([miejsce nieznane : drukarz nieznany]). - [1] karta : ilustracja ; 46x30 cm

Źródło: https://polona.pl/item/do-broni-tak-wyglada-wies-polska-zajeta-przez-bolszewikow,NzEwNjU4NTM/0/#info:metadata

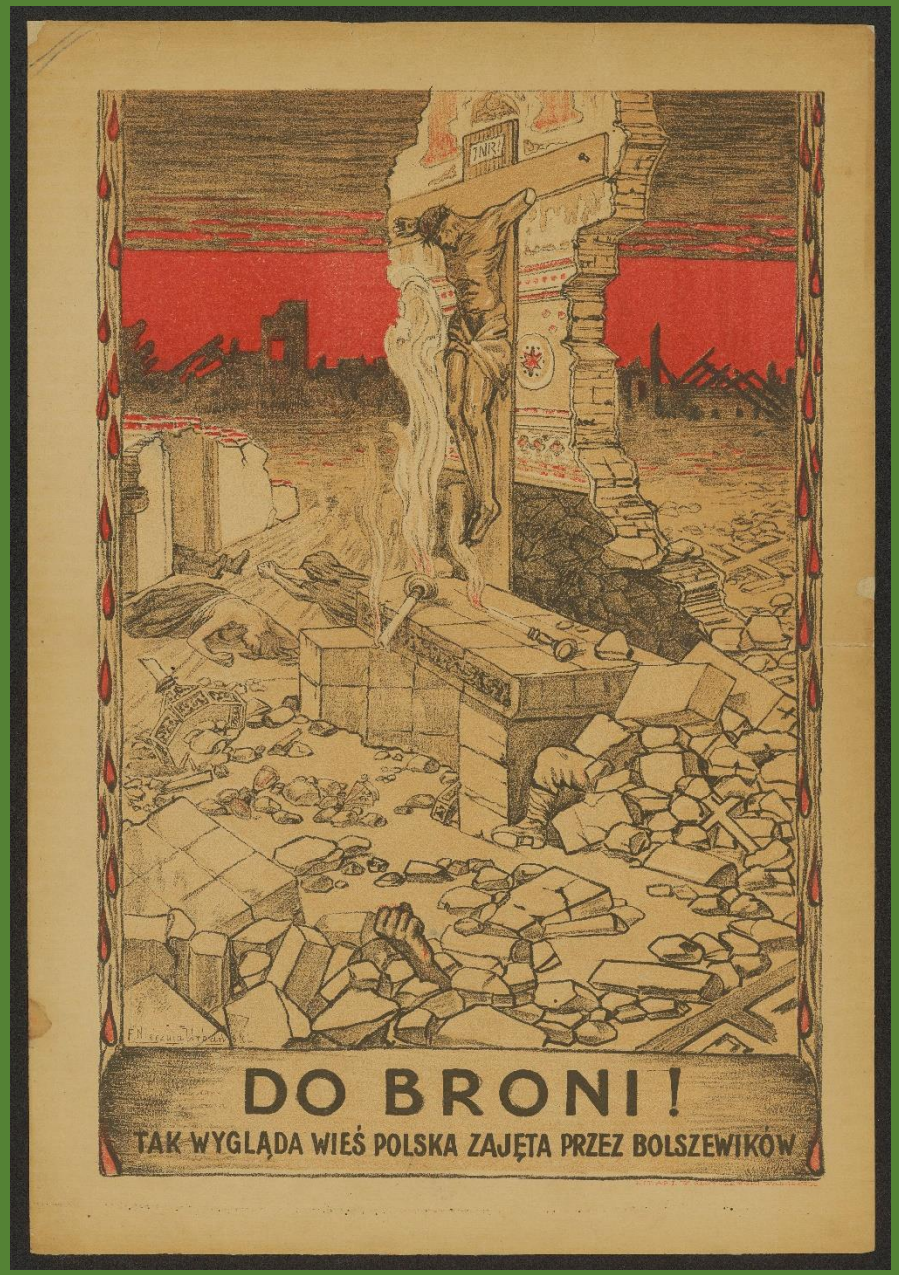

Działania w 1920 r. - propaganda

Druk ulotny

[Plakat] : [Incipit:] Wolność bolszewicka [...]. - [Miejsce nieznane] : M.S. Wojsk. Wydział Propagandy , [1920] (Warszawa : Lit. Art. W. Główczewski). - [1] karta : ilustracje ; 110x81 cm

Źródło: https://polona.pl/item/plakat-incipit-wolnosc-bolszewicka,MTI1NDM1ODkz/0/#info

Działania w 1920 r.

Zwycięstwo 1920 : Warszawa wobec agresji bolszewickiej / [oprac. zespół : Marian Marek Drozdowski, Hanna Eychhorn-Szwankowska, Jerzy Wiechowski]. - Paris : Ed. Dembinski, cop. 1990. -- 447 s. : fot., pl., portr. ; 22 cm. - (International Polish Club book.). - ISBN 2-87665-010-X

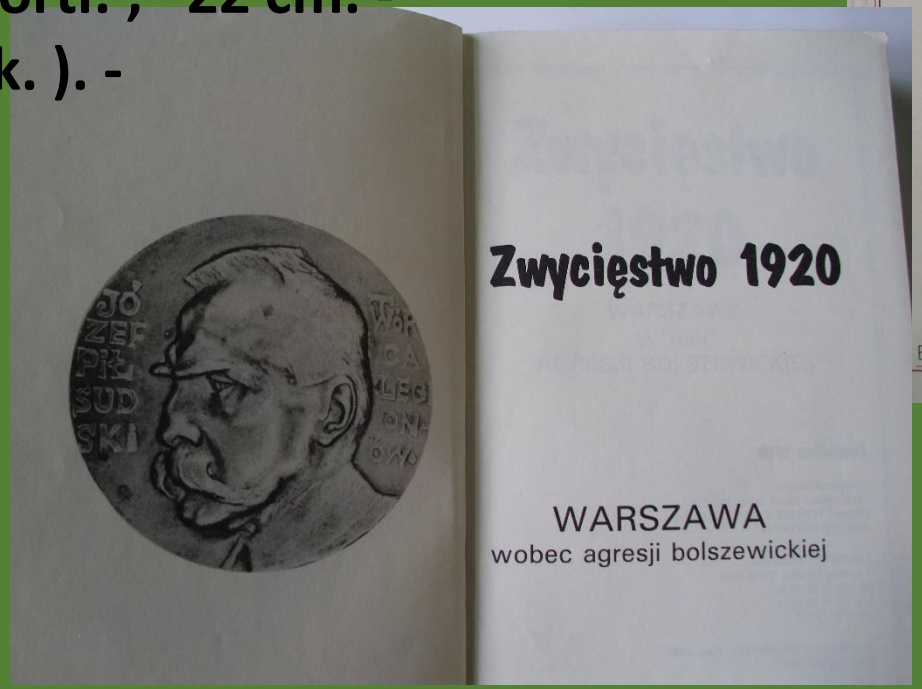

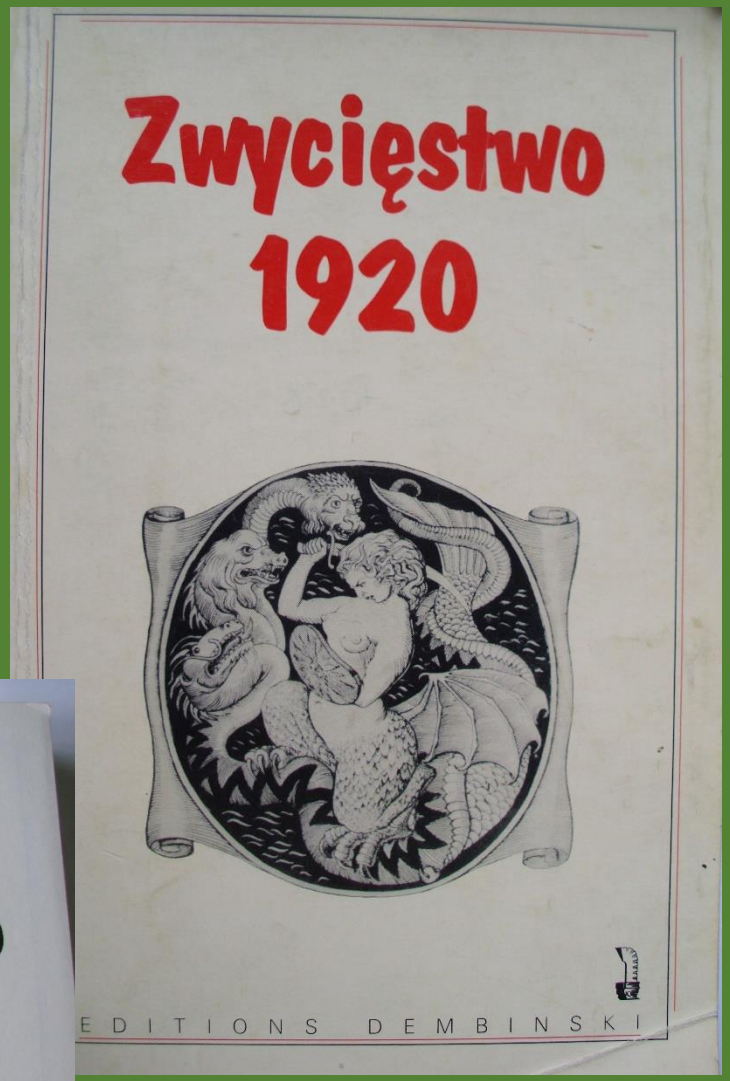

Działania w 1920 r.

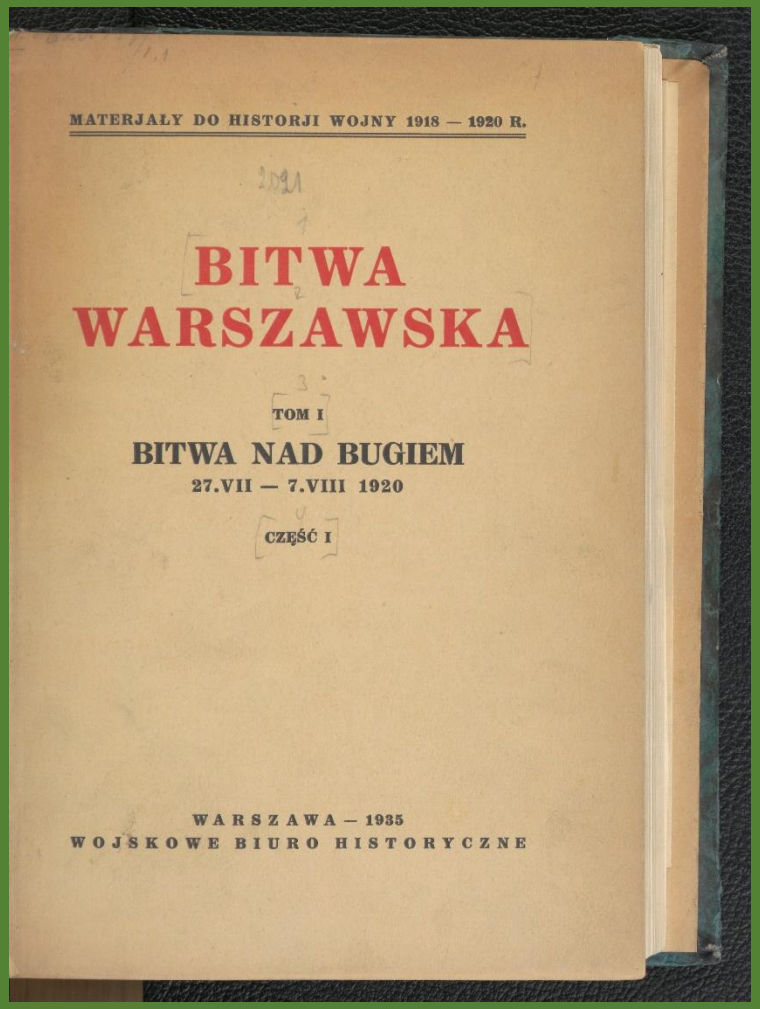
MATERJAŁY DO HISTORJI WOJNY 1918 — 1920 R.

BITWA WARSZAWSKA

TOM I

BITWA NAD BUGIEM

27.VII — 7.VIII 1920

CZĘŚĆ I

WARSZAWA — 1935

WOJSKOWE BIURO HISTORYCZNE

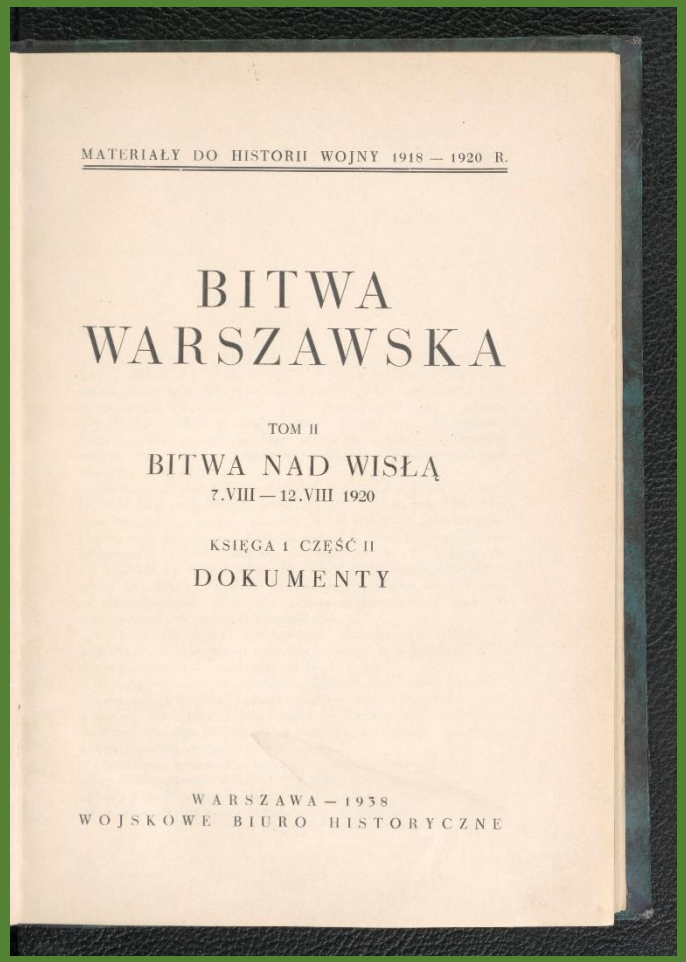
MATERIAŁY DO HISTORII WOJNY 1918 — 1920 R.

BITWA WARSZAWSKA

TOM II

BITWA NAD WISŁĄ

7.VIII — 12.VIII 1920

KSIĘGA 1 CZĘŚĆ II

DOKUMENTY

WARSZAWA — 1938

WOJSKOWE BIURO HISTORYCZNE

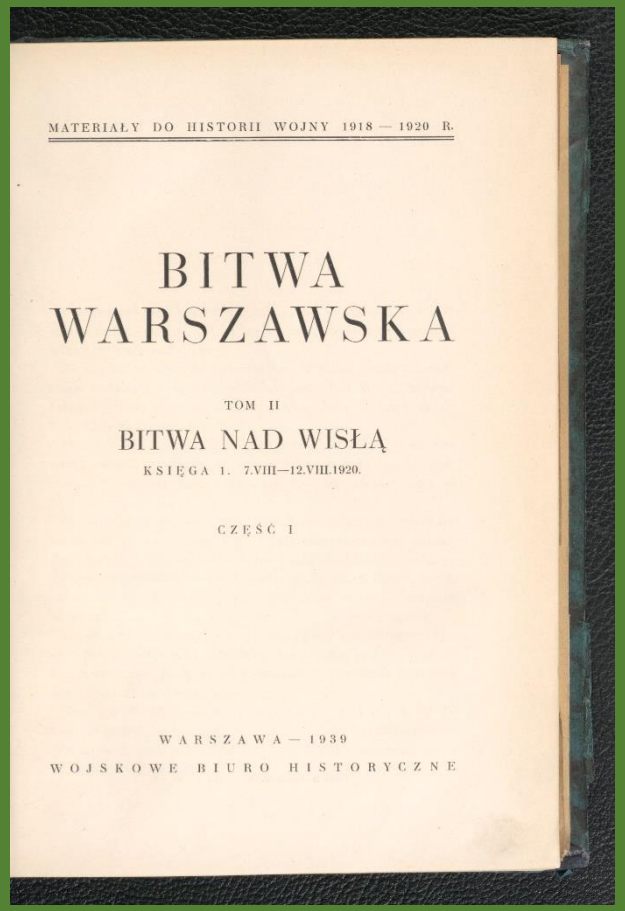
MATERIAŁY DO HISTORII WOJNY 1918 — 1920 R.

BITWA WARSZAWSKA

TOM II

BITWA NAD WISŁĄ

KSIĘGA 1. 7.VIII—12.VIII.1920.

CZĘŚĆ I

WARSZAWA — 1939

WOJSKOWE BIURO HISTORYCZNE

Źródło: polona.pl

Działania w 1920 r. - propaganda

Druk ulotny

Żołnierze! [Inc.:] Wielka bitwa z barbarzyńskim najedźcą o los stolicy Polski Warszawy, o byt, niezależność Państwa Polskiego, zaczęta dnia 14 sierpnia 1920 r. skończona zupełnym zwycięstwem naszego oręża [...] : miejsce postoju, dn. 24-8.1920 r. - [S.l. : s.n., 1920] ([Warszawa] : Druk. Polska). - [1] k. ; 41x26 cm

Źródło: https://polona.pl/item/zolnierze-inc-wielka-bitwa-z-barbarzynskim-najedzca-o-los-stolicy-polski-warszawy-o,NjU3NjY5NzA/0/#info:metadata

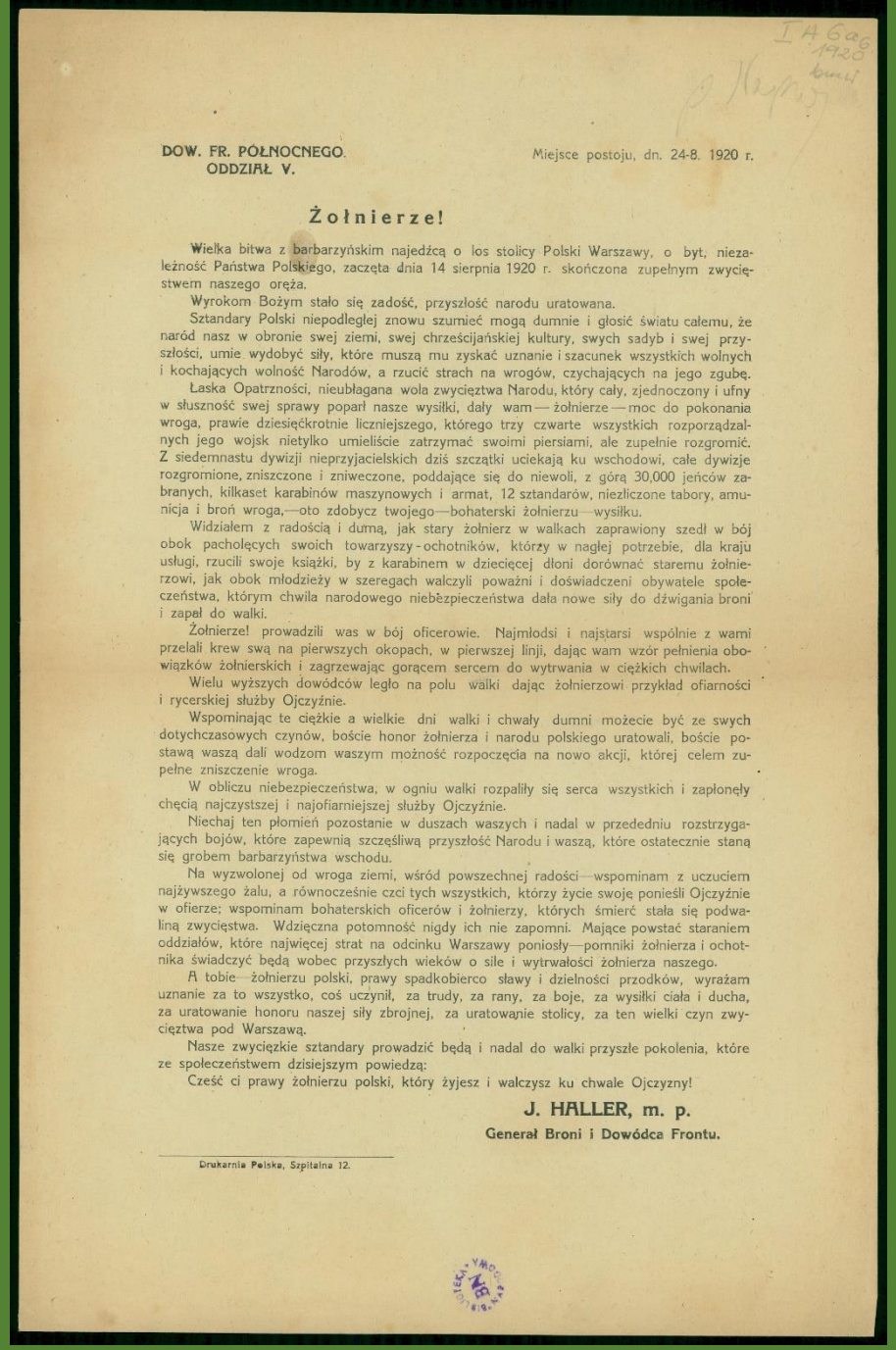

DOW. FR. POŁNOCNEGO.
ODDZIAŁ V.

Miejsce postoju, dn. 24-8. 1920 r.

Żołnierze!

Wielka bitwa z barbarzyńskim najedźcą o los stolicy Polski Warszawy, o byt, niezależność Państwa Polskiego, zaczęta dnia 14 sierpnia 1920 r. skończona zupełnym zwycięstwem naszego oręża.

Wyrokom Bożym stało się zadość, przyszłość narodu uratowana.

Sztandary Polski niepodległej znowu szumieć mogą dumnie i głosić światu całemu, że naród nasz w obronie swej ziemi, swej chrześcijańskiej kultury, swych sadyb i swej przyszłości, umie wydobyć siły, które muszą mu zyskać uznanie i szacunek wszystkich wolnych i kochających wolność Narodów, a rzucić strach na wrogów, czychających na jego zgubę.

Łaska Opatrzności, nieubłagana wola zwycięztwa Narodu, który cały, zjednoczony i ufny w słuszność swej sprawy poparł nasze wysiłki, dały wam — żołnierze — moc do pokonania wroga, prawie dziesięćkrotnie liczniejszego, którego trzy czwarte wszystkich rozporządzalnych jego wojsk nietylko umieliście zatrzymać swoimi piersiami, ale zupełnie rozgromić. Z siedemnastu dywizji nieprzyjacielskich dziś szczątki uciekają ku wschodowi, całe dywizje rozgromione, zniszczone i zniweczone, poddające się do niewoli, z górą 30,000 jeńców zabranych, kilkaset karabinów maszynowych i armat, 12 sztandarów, niezliczone tabory, amunicja i broń wroga,—oto zdobycz twojego—bohaterski żołnierzu—wysiłku.

Widziałem z radością i dumą, jak stary żołnierz w walkach zaprawiony szedł w bój obok pachołęcych swoich towarzyszy - ochotników, którzy w nagłej potrzebie, dla kraju usługi, rzucili swoje książki, by z karabinem w dziecięcej dłoni dorównać staremu żołnierzowi, jak obok młodzieży w szeregach walczyli poważni i doświadczeni obywatele społeczeństwa, którym chwila narodowego niebezpieczeństwa dała nowe siły do dźwigania broni i zapał do walki.

Żołnierze! prowadzili was w bój oficerowie. Najmłodsi i najstarsi wspólnie z wami przelali krew swą na pierwszych okopach, w pierwszej linji, dając wam wzór pełnienia obowiązków żołnierskich i zagrzewając gorącem sercem do wytrwania w ciężkich chwilach.

Wielu wyższych dowódców legło na polu walki dając żołnierzowi przykład ofiarności i rycerskiej służby Ojczyźnie.

Wspominając te ciężkie a wielkie dni walki i chwały dumni możecie być ze swych dotychczasowych czynów, boście honor żołnierza i narodu polskiego uratowali, boście postawą waszą dali wodzom waszym możność rozpoczęcia na nowo akcji, której celem zupełne zniszczenie wroga.

W obliczu niebezpieczeństwa, w ogniu walki rozpaliły się serca wszystkich i zapłonęły chęcią najczystszej i najofiarniejszej służby Ojczyźnie.

Niechaj ten płomień pozostanie w duszach waszych i nadal w przededniu rozstrzygających bojów, które zapewnią szczęśliwą przyszłość Narodu i waszą, które ostatecznie staną się grobem barbarzyństwa wschodu.

Na wyzwolonej od wroga ziemi, wśród powszechnej radości—wspominam z uczuciem najżywszego żalu, a równocześnie czci tych wszystkich, którzy życie swoję ponieśli Ojczyźnie w ofierze; wspominam bohaterskich oficerów i żołnierzy, których śmierć stała się podwaliną zwycięstwa. Wdzięczna potomność nigdy ich nie zapomni. Mające powstać staraniem oddziałów, które najwięcej strat na odcinku Warszawy poniosły—pomniki żołnierza i ochotnika świadczyć będą wobec przyszłych wieków o sile i wytrwałości żołnierza naszego.

A tobie—żołnierzu polski, prawy spadkobierco sławy i dzielności przodków, wyrażam uznanie za to wszystko, coś uczynił, za trudy, za rany, za boje, za wysiłki ciała i ducha, za uratowanie honoru naszej siły zbrojnej, za uratowanie stolicy, za ten wielki czyn zwycięztwa pod Warszawą.

Nasze zwycięzkie sztandary prowadzić będą i nadal do walki przyszłe pokolenia, które ze społeczeństwem dzisiejszym powiedzą:

Cześć ci prawy żołnierzu polski, który żyjesz i walczysz ku chwale Ojczyzny!

J. HALLER, m. p.
Generał Broni i Dowódca Frontu.

Drukarnia Polska, Szpitalna 12.

Działania w 1920 r.

- **25 sierpnia -** Wojska litewskie zajęły Wilno, po wycofaniu się z niego Armii Czerwonej.
- **31 sierpnia -** W bitwie pod Komarowem polska kawaleria odniosła zwycięstwo nad sowiecką 1 Armią Konną.
- **1 września -** Wojska polskie odzyskały Suwałki.
- **1-3 września -** Walki polsko-litewskie w rejonie Suwałk, Sejn i Augustowa.
- **2 września -** Przeniesienie polsko-sowieckich rozmów pokojowych z Mińska do Rygi.
- **16 września -** Polskie oddziały wkroczyły do Łucka i Równego.

Źródło: https://dzieje.pl/aktualnosci/kalendarium-wojny-polsko-sowieckiej-1920-r

Działania w 1920 r.

- **20 września -** Początek zwycięskiej dla Wojska Polskiego bitwy nad Niemnem (20-28 IX).
- **21 września -** Początek konferencji pokojowej w Rydze.
- **9 października -** "Zbuntowana" dywizja gen. Lucjana Żeligowskiego zajęła Wilno.
- **15 października -** Wojska polskie zajęły Mińsk.
- **18 października -** Zawieszenie broni: na całym froncie polsko-sowieckim wstrzymano działania wojenne.

Źródło: https://dzieje.pl/aktualnosci/kalendarium-wojny-polsko-sowieckiej-1920-r

Działania w 1920 r.

Niemen 1920 / Lech Wyszczelski. - Warszawa : "Bellona", 1991. - 260, [4] s., [8] s. tabl. : fot., portr. ; 20 cm. – (Historyczne Bitwy). - ISBN 83-11-07908-0

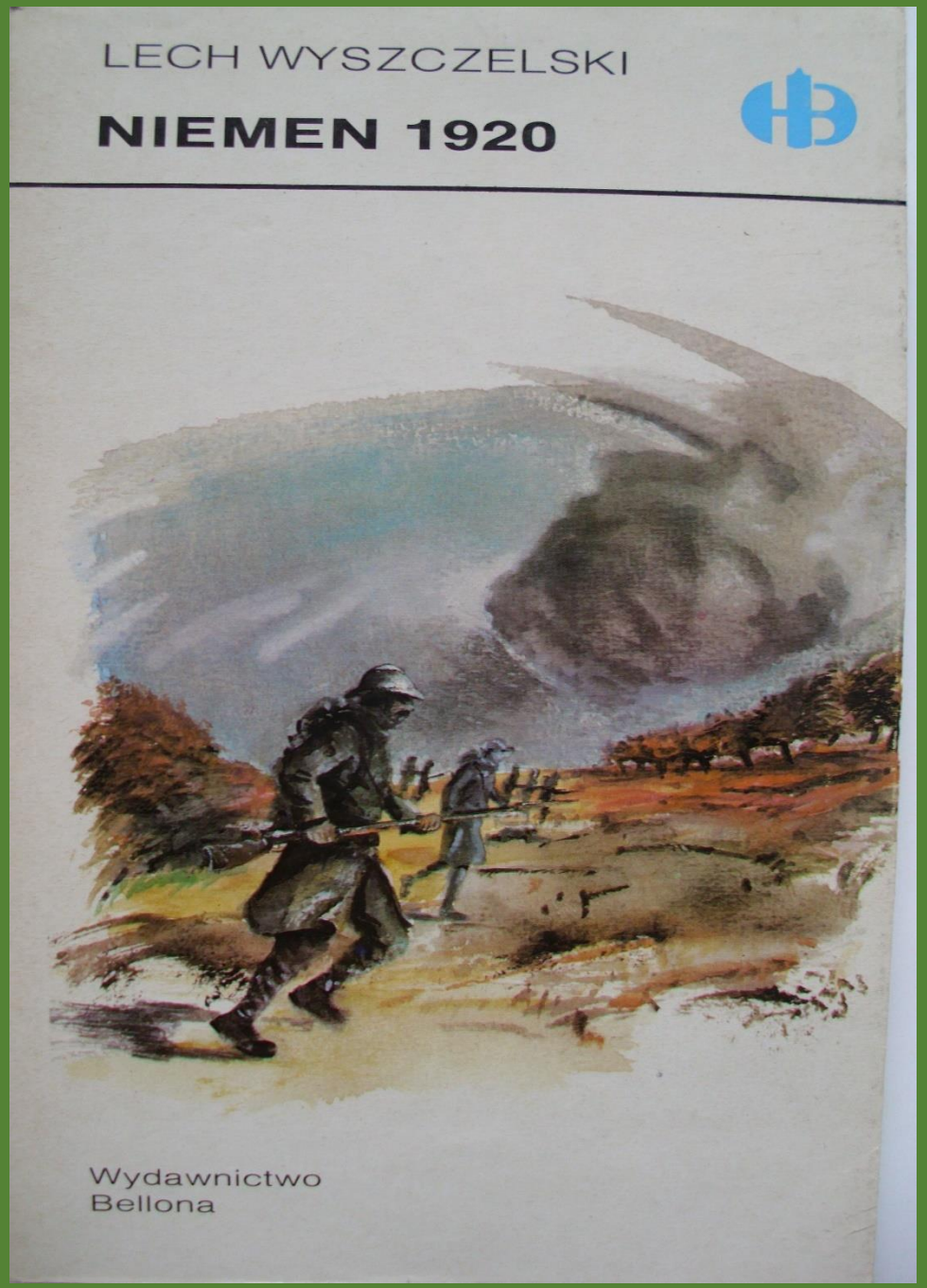

Działania w 1920 r.

Wojna w roku 1920 : wspomnienia i rozważania / Lucjan Żeligowski. - Wyd. 2. - Warszawa : Wydawnictwo Ministerstwa Obrony Narodowej, 1990. - 157, [3] s. ; 8 map ; 21 cm. - ISBN 83-11-07841-6

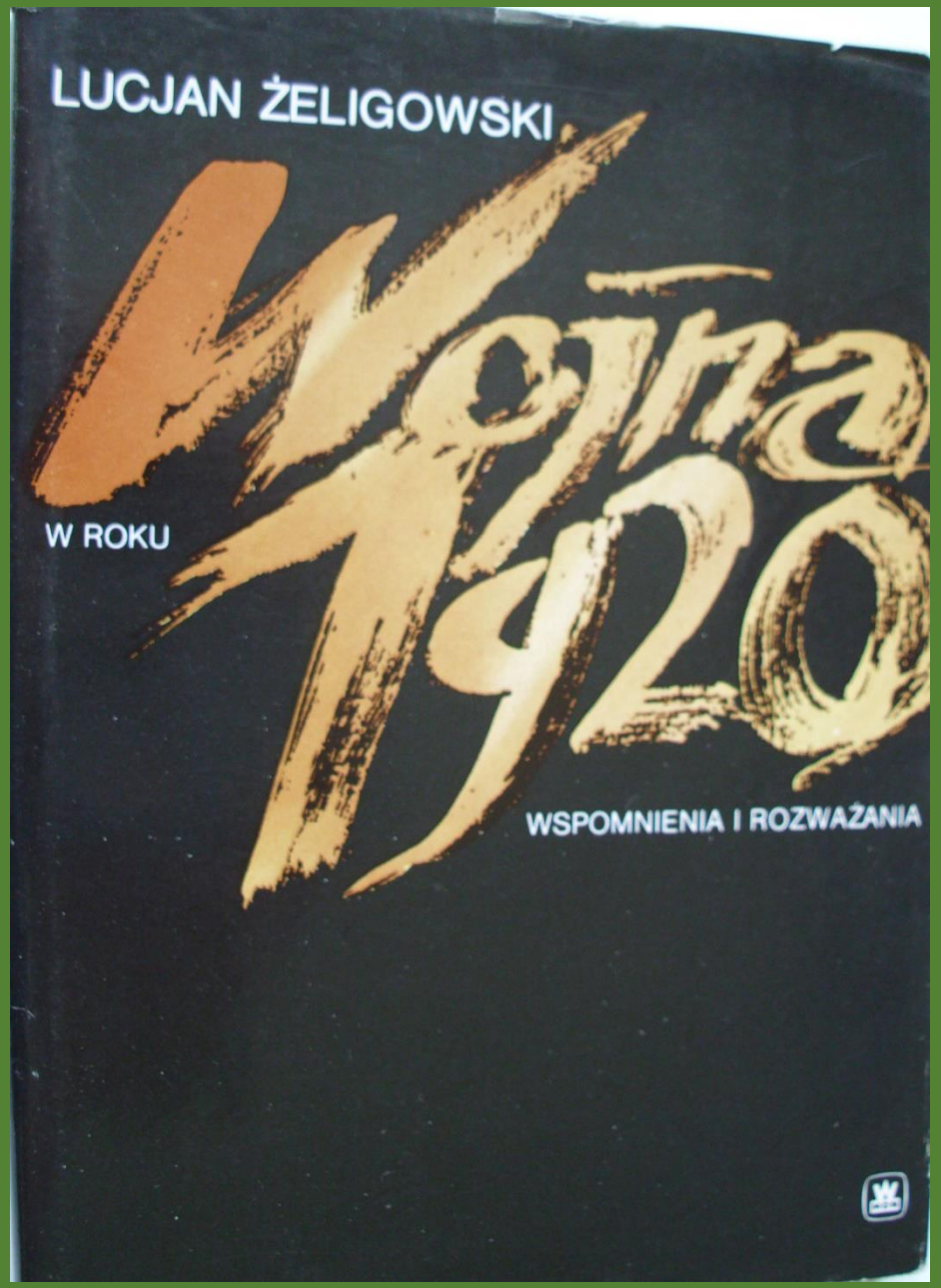

Działania w 1920 r.

Druk ulotny

Rozejm! [Inc.:] Szczęśliwa wieść doszła nas wreszcie: na wschodnim froncie naszym wstrzymane zostały działania wojenne, a pokój powinien w niedługim już czasie być zawarty [...]. - [Warszawa : Biuro Prop. Wewn. przy Prez. Rady Min., 1920] (Warszawa : Zakł. Graf. Koziańskich). - [1] k. : rys. ; 37x27 cm

Źródło: https://polona.pl/item/rozejm-inc-szczesliwa-wiesc-doszla-nas-wreszcie-na-wschodnim-froncie-naszym,NzEwNjAzNjE/0/#info:metadata

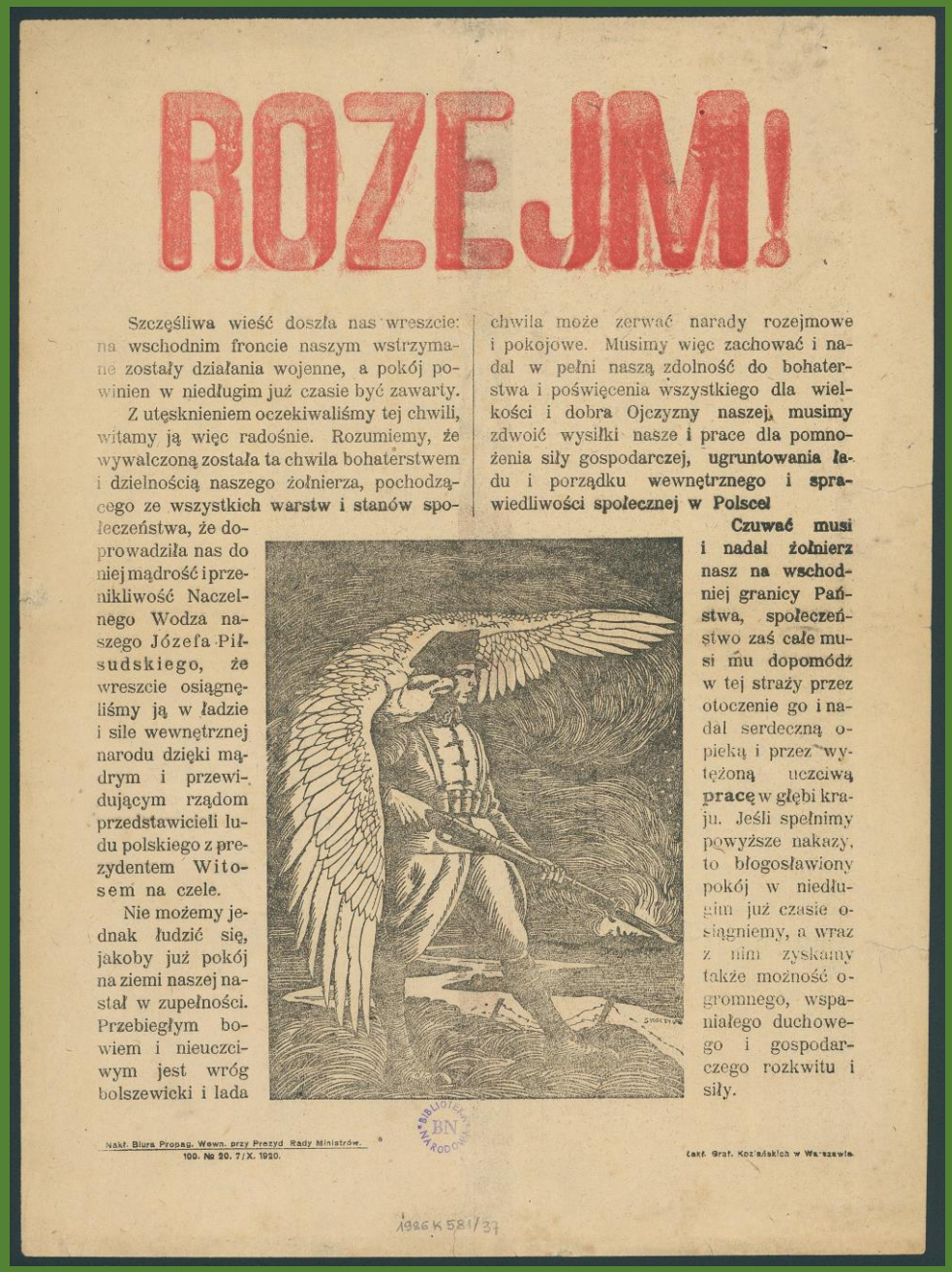

ROZEJM!

Szczęśliwa wieść doszła nas wreszcie: na wschodnim froncie naszym wstrzymane zostały działania wojenne, a pokój powinien w niedługim już czasie być zawarty.

Z utęsknieniem oczekiwaliśmy tej chwili, witamy ją więc radośnie. Rozumiemy, że wywalczoną została ta chwila bohaterstwem i dzielnością naszego żołnierza, pochodzącego ze wszystkich warstw i stanów społeczeństwa, że doprowadziła nas do niej mądrość i przenikliwość Naczelnego Wodza naszego Józefa Piłsudskiego, że wreszcie osiągnęliśmy ją w ładzie i sile wewnętrznej narodu dzięki mądrym i przewidującym rządom przedstawicieli ludu polskiego z prezydentem Witosem na czele.

Nie możemy jednak łudzić się, jakoby już pokój na ziemi naszej nastał w zupełności. Przebiegłym bowiem i nieuczciwym jest wróg bolszewicki i lada chwila może zerwać narady rozejmowe i pokojowe. Musimy więc zachować i nadal w pełni naszą zdolność do bohaterstwa i poświęcenia wszystkiego dla wielkości i dobra Ojczyzny naszej, musimy zdwoić wysiłki nasze i prace dla pomnożenia siły gospodarczej, ugruntowania ładu i porządku wewnętrznego i sprawiedliwości społecznej w Polsce!

Czuwać musi i nadal żołnierz nasz na wschodniej granicy Państwa, społeczeństwo zaś całe musi mu dopomódz w tej straży przez otoczenie go i nadal serdeczną opieką i przez wytężoną uczciwą pracę w głębi kraju. Jeśli spełnimy powyższe nakazy, to błogosławiony pokój w niedługim już czasie osiągniemy, a wraz z nim zyskamy także możność ogromnego, wspaniałego duchowego i gospodarczego rozkwitu i siły.

Nakł. Biura Propag. Wewn. przy Prezyd. Rady Ministrów.
100. № 20. 7/X. 1920.

Zakł. Graf. Koz'ańskich w Warszawie.

BIBLIOTEKA NARODOWA BN

1926 K 581/37

1920 r.

Pocztówka

Jeńcy bolszewiccy / A P Autor wzoru. - [Miejsce nieznane : A. P., 1920] ([miejsce nieznane : drukarz nieznany]). - [1] karta : ilustracja ; 9x14 cm

Źródło: https://polona.pl/item/jency-bolszewiccy,NzgzMzg5MzM/0/#info:metadata

Działania w 1921r.

- **18 marca -** W Rydze podpisany został traktat pokojowy pomiędzy Polską a sowieckimi republikami Rosji i Ukrainy.

Źródło:
https://dzieje.pl/aktualnosci/kalendarium-wojny-polsko-sowieckiej-1920-r

Źródło:
https://pl.wikipedia.org/wiki/Traktat_ryski_(1921)

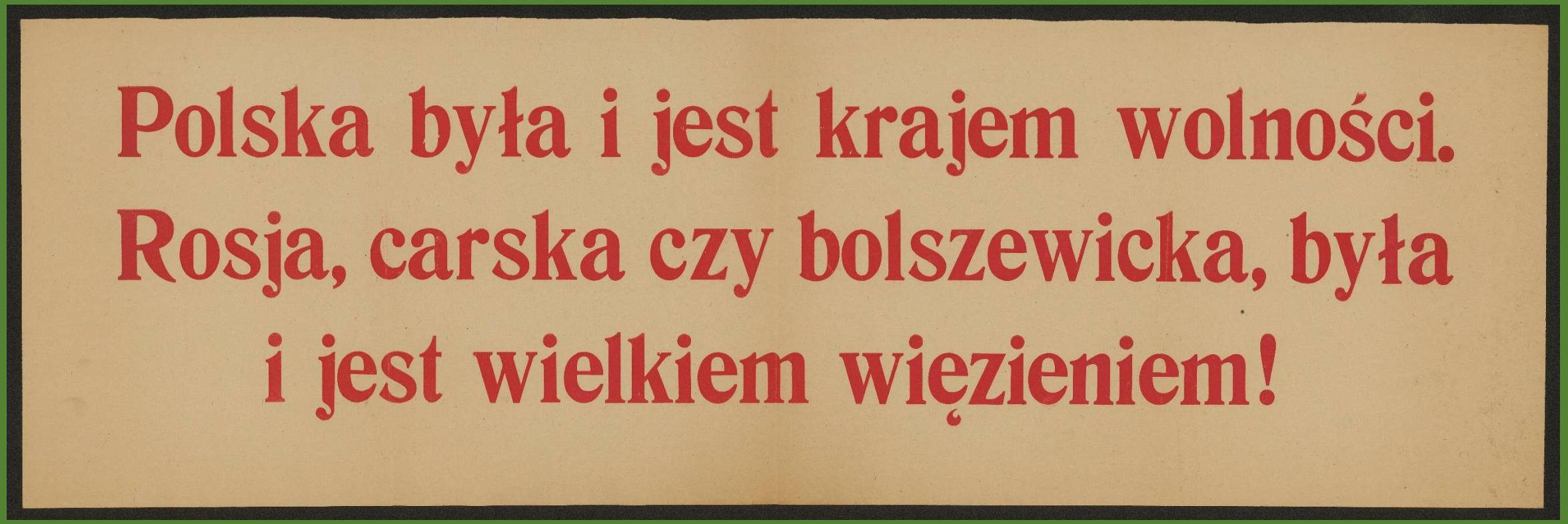

Druk ulotny

Polska była i jest krajem wolności. Rosja, carska czy bolszewicka, była i jest wielkiem więzieniem. - [S.l. : s.n., 1920] ([s.l. : s.n.]). - [1] k. ; 24x74 cm

Źródło: https://polona.pl/item/polska-byla-i-jest-krajem-wolnosci-rosja-carska-czy-bolszewicka-byla-i-jest-wielkiem,NzQ3MjQzNzM/0/#info:metadata

Osiemnasta przełomowa bitwa w historii świata

Nad Wisłą i Wkrą : studjum z polsko-rosyjskiej wojny 1920 roku / Władysław Sikorski. – Wyd. 2. - Lwów : Zakład Narodowy im. Ossolińskich, 1928. - VII, [1], 275, [1] s. : il., mapy ; 25 cm + Teka : 15 k. tabl. Złoż. –

Źródło: https://polona.pl/item/nad-wisla-i-wkra-studjum-z-polsko-rosyjskiej-wojny-1920-roku,NDE2MzI0ODI/0/#info:metadata

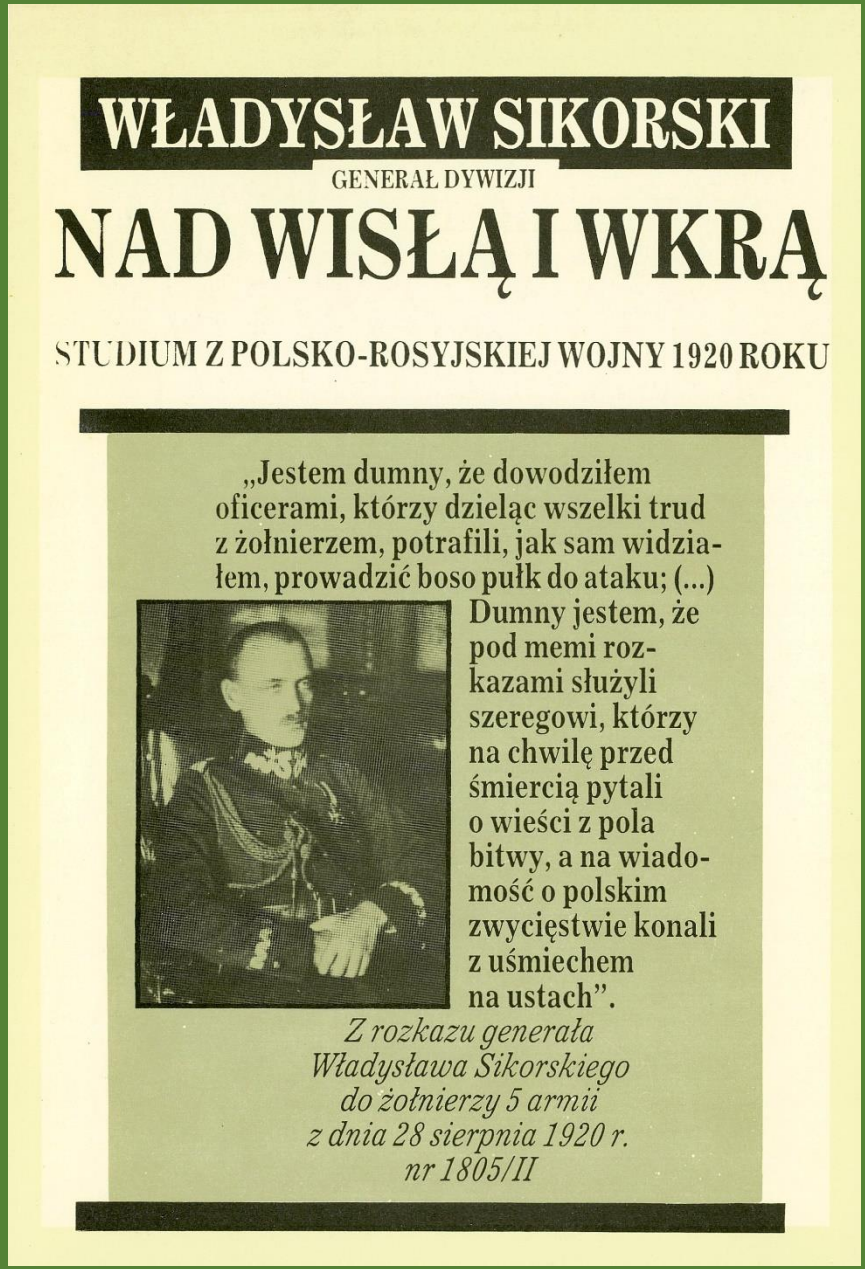

Osiemnasta przełomowa bitwa w historii świata

Druk ulotny

Rozporządzeniem Rady Ministrów z 21.9.1928 r. został ustanowiony, za wojnę 1918-1921 r. Medal Pamiątkowy "Polska Swemu Obrońcy„. - [Miejsce nieznane : wydawca nieznany], 1928 (Gniezno : Drukarnia Lech). - [1] karta : ilustracja ; 50x35 cm

Źródło: https://polona.pl/item/rozporzadzeniem-rady-ministrow-z-21-9-1928-r-zostal-ustanowiony-za-wojne-1918-1921-r,ODYxODQ3NDA/0/#info:metadata

Rozporządzeniem Rady Ministrów z 21. 9. 1928 r.
został ustanowiony, za wojnę 1918-1921 r.

MEDAL PAMIĄTKOWY

„Polska Swemu Obrońcy"

strona prawa

strona lewa

Warunki uzyskania medalu są następujące:

Medal Pamiątkowy za wojnę 1918-1921 r. mogą otrzymać, którzy w okresie od 1. listopada 1918 r. do 18 marca 1921 roku.

a) jako żołnierze

1) polegli lub byli ranni bez względu na czas trwania służby.
2) zmarli skutkiem choroby, nabytej w polu, lub z powodu niesienia rannym i chorym żołnierzom pomocy sanitarnej bez względu na czas trwania ich służby
3) conajmniej przez trzy miesiące pełnili służbę w formacjach linjowych w polu, względnie jako ochotnicy po wezwaniu Rady Obrony Państwa z dnia 3. lipca 1920 r. pełnili służbę w formacjach linjowych w polu przynajmniej przez dwa miesiące
4) conajmniej przez pięć miesięcy pełnili służbę czynną.

b) jako osoby cywilne

1) współdziałając (ochotniczo lub w wykonaniu swego obowiązku służbowego) z wojskiem w polu, polegli lub byli ranni bez względu na czas trwania ich służby
2) zmarli skutkiem choroby nabytej przy współdziałaniu z wojskiem w polu, lub z powodu niesienia żołnierzom pomocy sanitarnej, bez względu na czas trwania ich służby
3) conajmniej przez pięć miesięcy współdziałali z wojskiem w polu, względnie nieśli żołnierzom w polu pomoc sanitarną lub duchową
4) conajmniej przez dziewięć miesięcy nieśli pomoc sanitarną żołnierzom w kraju, względnie współdziałali z wojskiem w kraju w zabezpieczeniu mienia wojskowego

c) jako cudzoziemcy współdziałali z wojskiem polskiem w polu.

Celem udostąpienia uzyskania tej miłej pamiątki za udział w walkach o Niepodległość Ojczyzny podpisany komitet przyjmuje zgłoszenia uprawnionych w Magistracie—Referat Wojskowy, codziennie w godzinach urzędowych, na wsiach właściwi wójtowie, sołtysi i nauczyciele, najpóźniej do 1. marca b. r.

Przy zgłoszeniu należy przedłożyć dokumenty wojskowe, wzgl. powołać się na opinję dwóch wiarygodnych osób.

Cena medali wynosi 4 zł.

(—) Barciszewski
Prezydent miasta.

(—) E. Grabski
prezes Koła Ofic. Rez. w Gnieźnie.

(—) Słaby
Starosta powiatowy.

(—) Ks. Dziekan Zabłocki,
(—) Pprok. Sowa,
(—) Inż. Matuszewski.

(—) Insp. Kusza,
(—) Nadkom. Trojanowski,
(—) Kacz. Urz. Sk. Fikowski.

(—) Bilski,
(—) Sójka,
(—) Weber

Drukarnia „LECH" T. A. w Gnieźnie.

Osiemnasta przełomowa bitwa w historii świata

Śladami bitwy warszawskiej 1920 / Żeromski, Irzykowski, Grzymała-Siedlecki ; oprac. Mirosława Puchalska i Zofia Stefanowska. - [Wyd. 1 w tej edycji]. - Warszawa : "Czytelnik", 1990. - 94, [6] s. : faks., fot., portr. ; 20 cm.- ISBN 83-07-02186-3

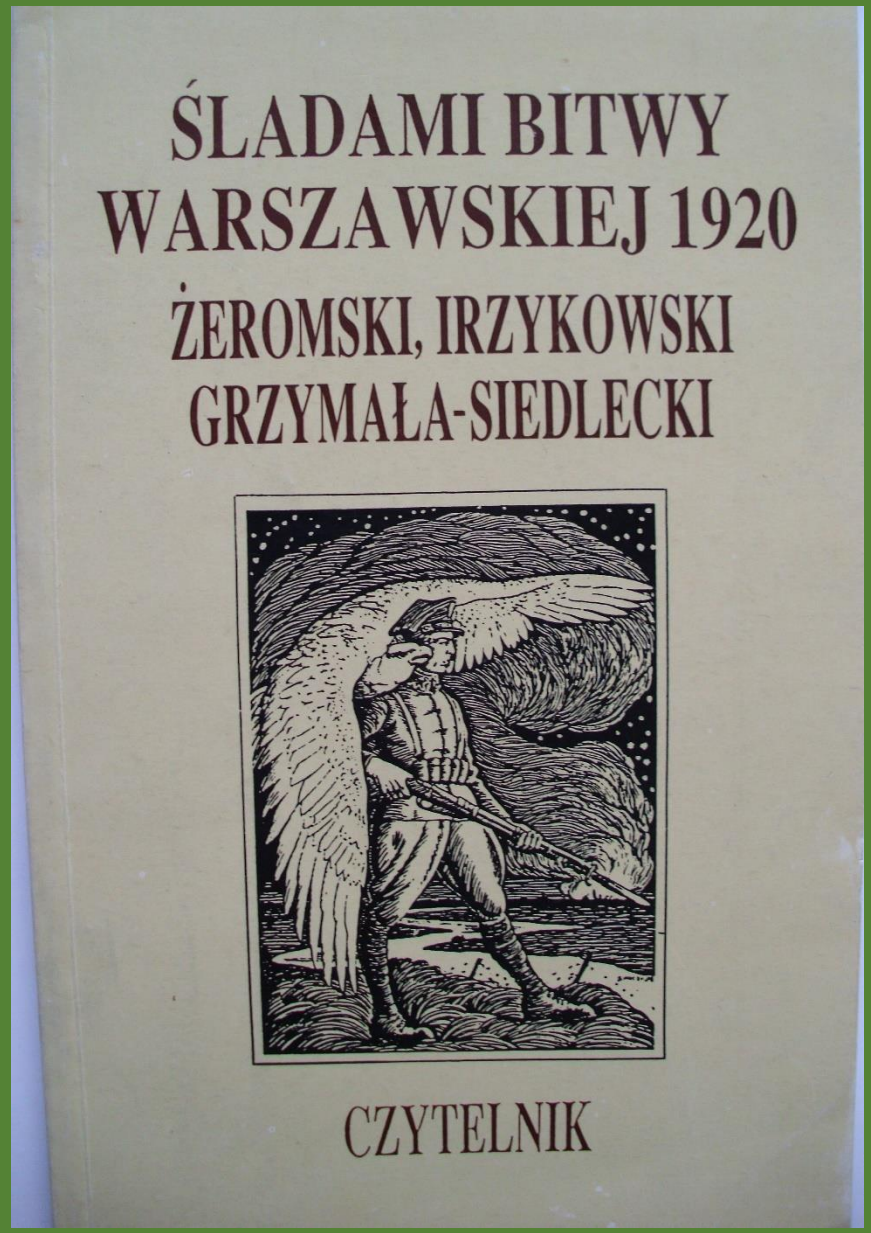

Osiemnasta przełomowa bitwa w historii świata

Białe plamy - czarne plamy : sprawy trudne w polsko-rosyjskich stosunkach 1918-2008 / pod red. Adama Daniela Rotfelda i Anatolija W. Torkunowa ; Polsko-Rosyjska Grupa do Spraw Trudnych ; [tł. tekstów ros. Katarzyna Rawska-Górecka]. - Sprawy trudne w polsko-rosyjskich stosunkach 1918-2008. - Warszawa : Polski Instytut Spraw Międzynarodowych, 2010. - 907 s., [20] s. tabl. : il. (w tym kolor.) ; 30 cm. - ISBN 978-83-62453-00-9

Osiemnasta przełomowa bitwa w historii świata

Dziennik 1920 / Izaak Babel ; przeł. [z ros.] i wstępem opatrzył Jerzy Pomianowski. - Warszawa : "Czytelnik", 1990. -- 158, [2] s. : faks., fot., portr. ; 20 cm. - ISBN 83-07-02178-2

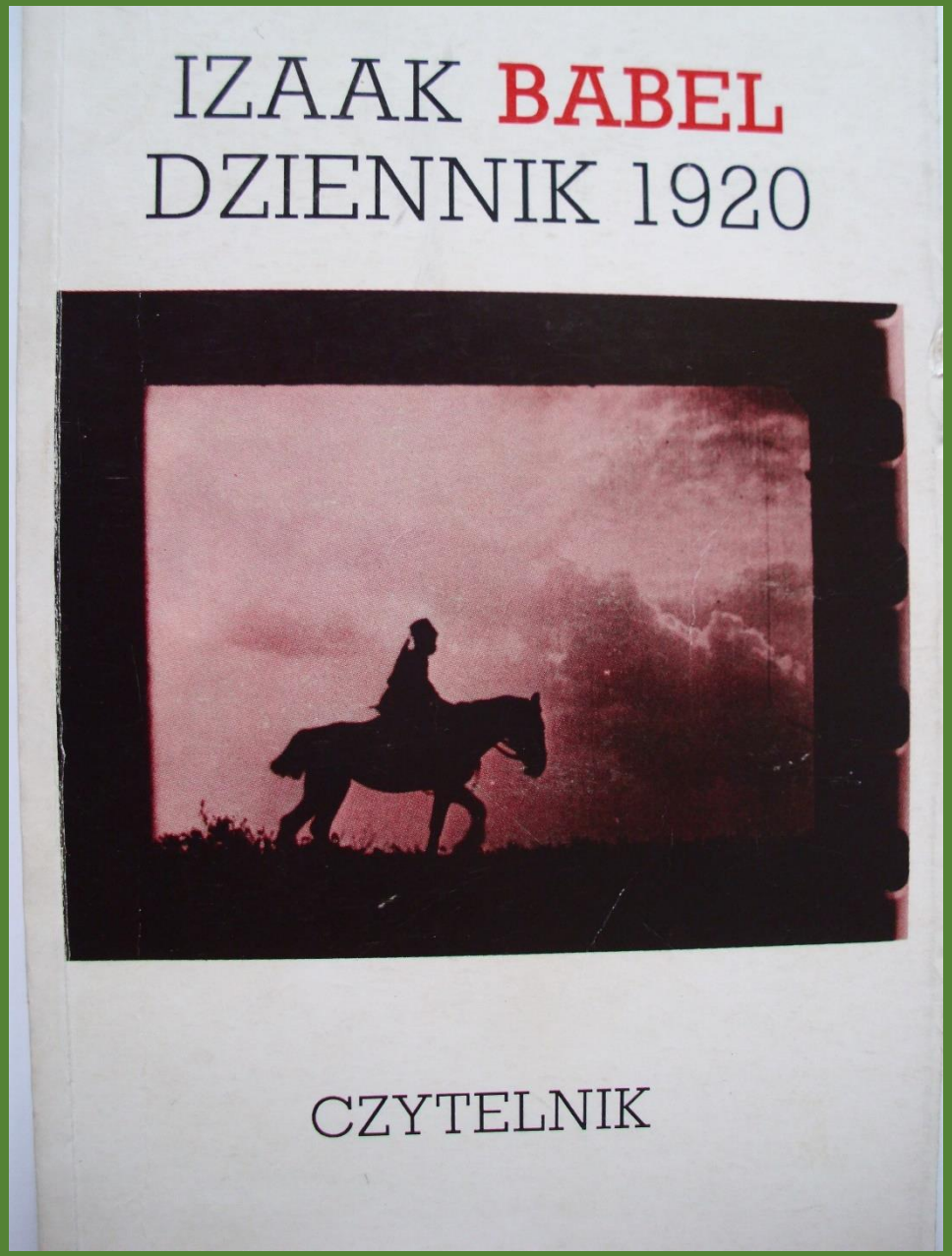

Osiemnasta przełomowa bitwa w historii świata

Wojna polska : rok 1919-1920 / Wacław Lipiński. - Wyd. 2. - Warszawa : Gebethner i Wolff, 1936. - 59 s., [2] k. tabl. : il. ; 20 cm

Źródło: https://polona.pl/item/wojna-polska-rok-1919-1920,OTgwNzU2NTE/4/#info:metadata

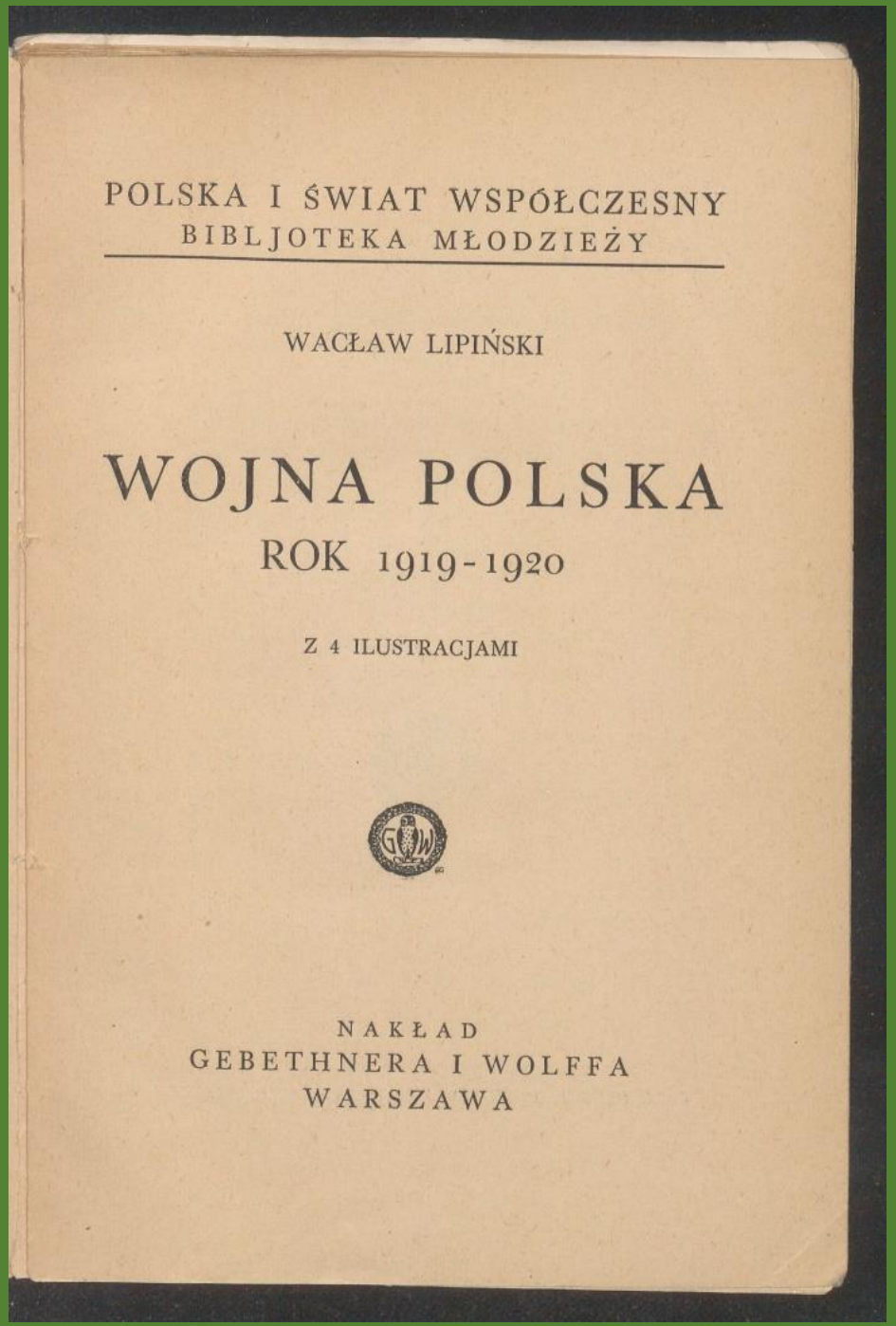

Osiemnasta przełomowa bitwa w historii świata

Orzeł biały : czerwona gwiazda : wojna polsko-bolszewicka 1919-1920 / Norman Davies ; tł.[z ang.] Andrzej Pawelec . - [Wyd.1, dodr.]. - Kraków : "Znak", 1998. - 300, [8] s. : mapy ; 21 cm. - ISBN 83-7006-741-7

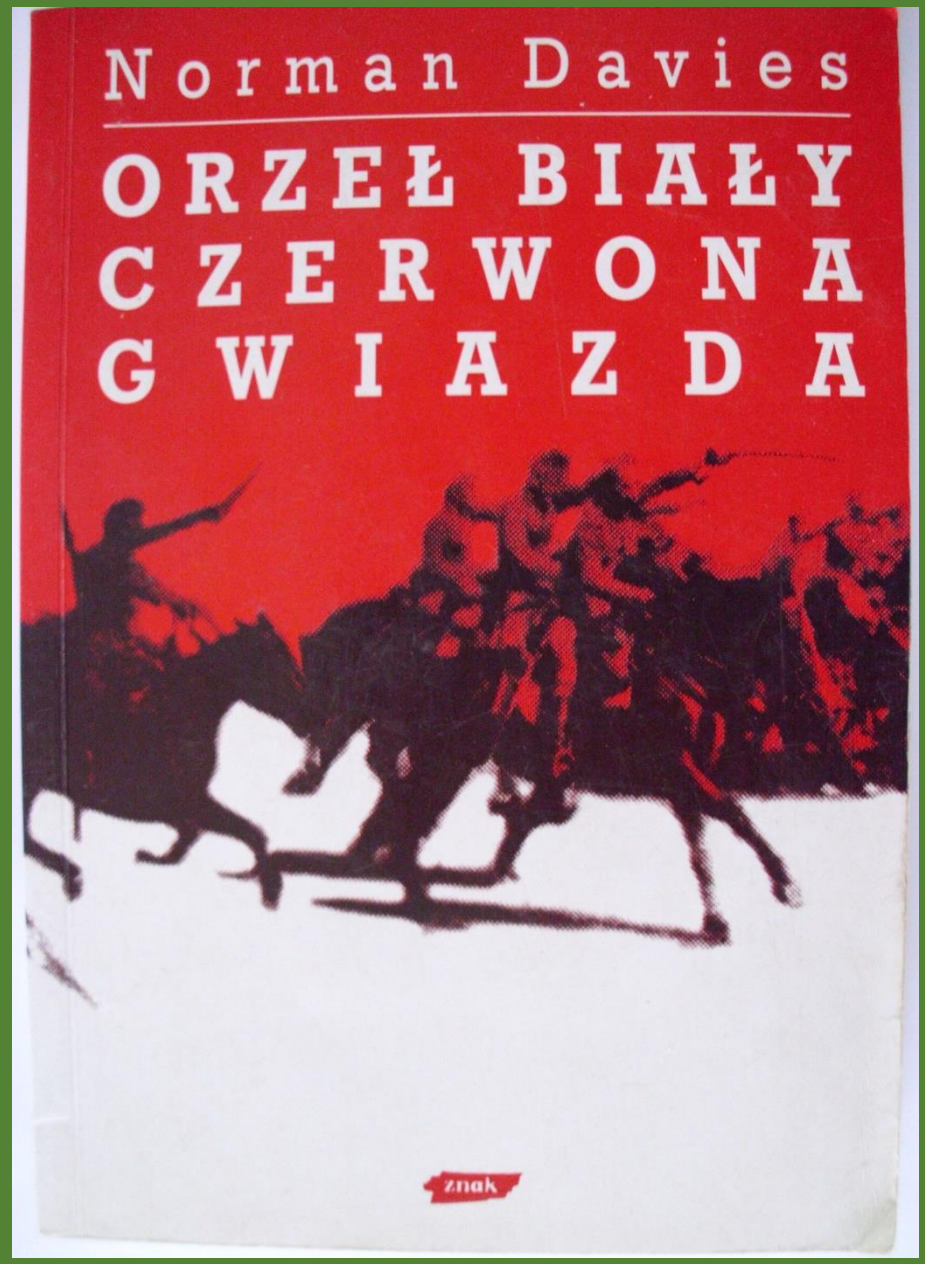

Osiemnasta przełomowa bitwa w historii świata

Czy Piłsudski mógł w 1920 roku powstrzymać bolszewizm? / Marek Gałęzowski // Biuletyn IPN. – 2018, nr 5, s. 18-25

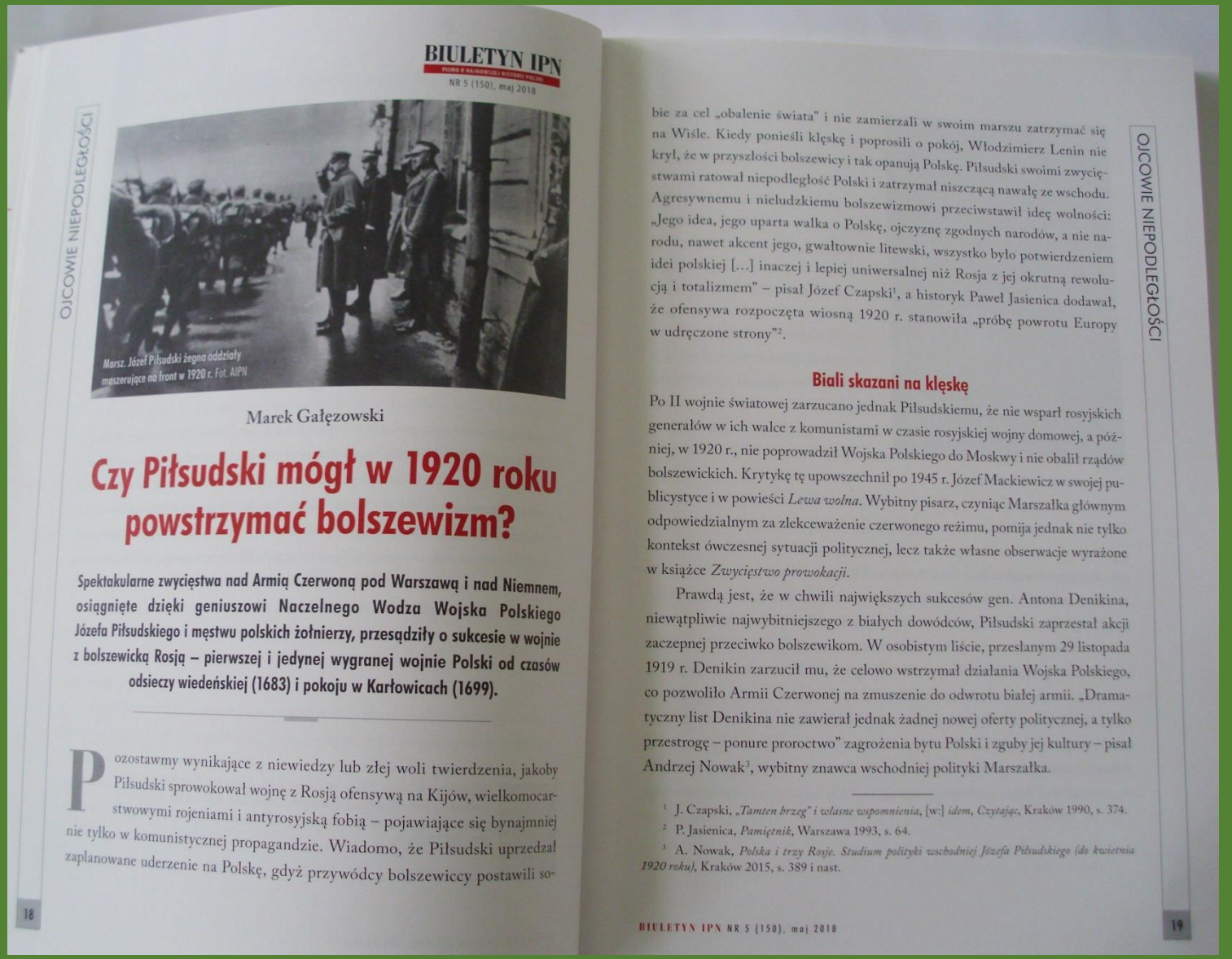

Marsz. Józef Piłsudski żegna oddziały maszerujące na front w 1920 r. Fot. AIPN

Marek Gałęzowski

Czy Piłsudski mógł w 1920 roku powstrzymać bolszewizm?

Spektakularne zwycięstwa nad Armią Czerwoną pod Warszawą i nad Niemnem, osiągnięte dzięki geniuszowi Naczelnego Wodza Wojska Polskiego Józefa Piłsudskiego i męstwu polskich żołnierzy, przesądziły o sukcesie w wojnie z bolszewicką Rosją – pierwszej i jedynej wygranej wojnie Polski od czasów odsieczy wiedeńskiej (1683) i pokoju w Karłowicach (1699).

Pozostawmy wynikające z niewiedzy lub złej woli twierdzenia, jakoby Piłsudski sprowokował wojnę z Rosją ofensywą na Kijów, wielkomocarstwowymi rojeniami i antyrosyjską fobią – pojawiające się bynajmniej nie tylko w komunistycznej propagandzie. Wiadomo, że Piłsudski uprzedzał zaplanowane uderzenie na Polskę, gdyż przywódcy bolszewiccy postawili sobie za cel „obalenie świata" i nie zamierzali w swoim marszu zatrzymać się na Wiśle. Kiedy ponieśli klęskę i poprosili o pokój, Włodzimierz Lenin nie krył, że w przyszłości bolszewicy i tak opanują Polskę. Piłsudski swoimi zwycięstwami ratował niepodległość Polski i zatrzymał niszczącą nawałę ze wschodu. Agresywnemu i nieludzkiemu bolszewizmowi przeciwstawił ideę wolności: „Jego idea, jego uparta walka o Polskę, ojczyznę zgodnych narodów, a nie narodu, nawet akcent jego, gwałtownie litewski, wszystko było potwierdzeniem idei polskiej [...] inaczej i lepiej uniwersalnej niż Rosja z jej okrutną rewolucją i totalizmem" – pisał Józef Czapski[1], a historyk Paweł Jasienica dodawał, że ofensywa rozpoczęta wiosną 1920 r. stanowiła „próbę powrotu Europy w udręczone strony"[2].

Biali skazani na klęskę

Po II wojnie światowej zarzucano jednak Piłsudskiemu, że nie wsparł rosyjskich generałów w ich walce z komunistami w czasie rosyjskiej wojny domowej, a później, w 1920 r., nie poprowadził Wojska Polskiego do Moskwy i nie obalił rządów bolszewickich. Krytykę tę upowszechnił po 1945 r. Józef Mackiewicz w swojej publicystyce i w powieści *Lewa wolna*. Wybitny pisarz, czyniąc Marszałka głównym odpowiedzialnym za zlekceważenie czerwonego reżimu, pomija jednak nie tylko kontekst ówczesnej sytuacji politycznej, lecz także własne obserwacje wyrażone w książce *Zwycięstwo prowokacji*.

Prawdą jest, że w chwili największych sukcesów gen. Antona Denikina, niewątpliwie najwybitniejszego z białych dowódców, Piłsudski zaprzestał akcji zaczepnej przeciwko bolszewikom. W osobistym liście, przesłanym 29 listopada 1919 r. Denikin zarzucił mu, że celowo wstrzymał działania Wojska Polskiego, co pozwoliło Armii Czerwonej na zmuszenie do odwrotu białej armii. „Dramatyczny list Denikina nie zawierał jednak żadnej nowej oferty politycznej, a tylko przestrogę – ponure proroctwo" zagrożenia bytu Polski i zguby jej kultury – pisał Andrzej Nowak[3], wybitny znawca wschodniej polityki Marszałka.

[1] J. Czapski, *„Tamten brzeg" i własne wspomnienia*, [w:] *idem*, *Czytając*, Kraków 1990, s. 374.
[2] P. Jasienica, *Pamiętnik*, Warszawa 1993, s. 64.
[3] A. Nowak, *Polska i trzy Rosje. Studium polityki wschodniej Józefa Piłsudskiego (do kwietnia 1920 roku)*, Kraków 2015, s. 389 i nast.

Osiemnasta przełomowa bitwa w historii świata

Osiemnasta decydująca bitwa w dziejach świata pod Warszawą 1920 roku / Edgar Vincent D'Abernon ; przekł. z ang. E.A. Arnsen ; oprac. Artur Dobiecki ; przedm. August Zaleski . - Warszawa : "Herold-Press", 1990. - 183 s. : il., 2 mapy ; 17 cm.

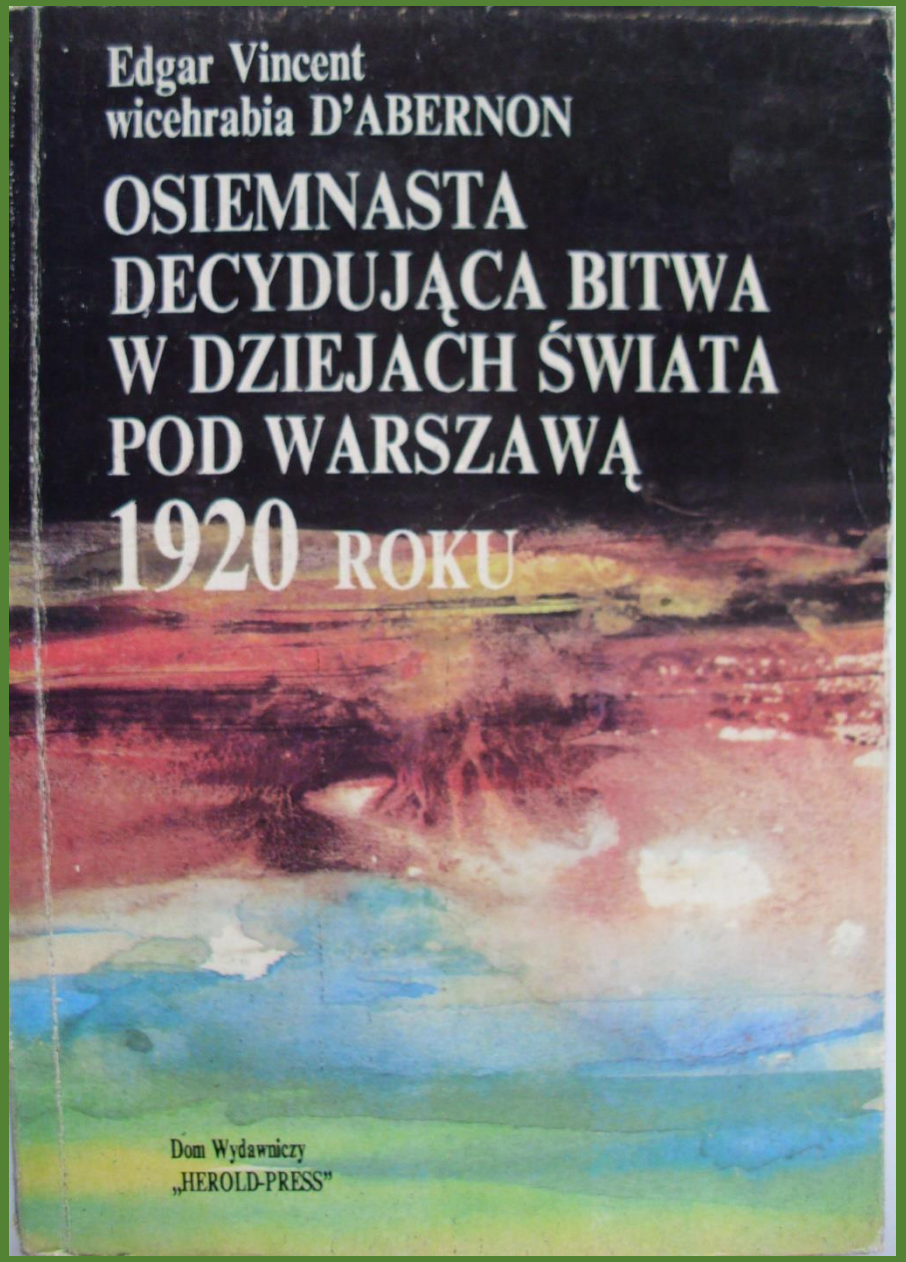

Osiemnasta przełomowa bitwa w historii świata

Gdyby Karol Młot nie powstrzymał inwazji Saracenów pod Tours, dziś w szkołach w Oksfordzie nauczano by Koranu. (…) Gdyby Piłsudskiemu i Weygandowi nie udało się pod Warszawą powstrzymać triumfalnego marszu Armii Czerwonej, przyniosłoby to w rezultacie nie tylko niebezpieczny zwrot w dziejach chrześcijaństwa, lecz również fundamentalne zagrożenie całej zachodniej cywilizacji. Bitwa pod Tours ocaliła naszych przodków przed jarzmem Koranu; jest rzeczą prawdopodobną, że bitwa pod Warszawą ocaliła Europę Środkową i część Zachodniej przed o wiele większym niebezpieczeństwem: przed fanatyczną tyranią sowiecką.

Autor: Edgar Vincent D'Abernon
Źródło: The eighteenth decisive battle of the world: Warsaw, 1920.

https://pl.wikiquote.org/wiki/Wojna_polsko-bolszewicka

Oprac. Ewa Dolata-Makuch